

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

EĞİTİM VE DİN HİZMETLERİ BAĞLAMINDA
ALMANYA DİYANET İŞLERİ TÜRK İSLAM BİRLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR

HAZIRLAYAN
Hasan YERKAZAN

ELAZIĞ-2011

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

EĞİTİM VE DİN HİZMETLERİ BAĞLAMINDA
ALMANYA DİYANET İŞLERİ TÜRK İSLAM BİRLİĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR

Hazırlayan
Hasan YERKAZAN

Jürimiz,/....../2011 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/....../2011 tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Erdal AÇIKSES
Enstitü Müdürü

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****EĞİTİM VE DİN HİZMETLERİ BAĞLAMINDA
ALMANYA DİYANET İŞLERİ TÜRK İSLAM BİRLİĞİ****Hasan YERKAZAN****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı****Din Eğitimi Bilim Dalı****Elazığ - 2011, Sayfa: VII+100**

Türkiye ve Almanya arasındaki ilişkiler çok eskilere dayanmaktadır. Tarih boyunca her iki ülke politik, ekonomik, kültürel ve eğitim sahalarında iş birliği içerisinde olmuşlardır.

Almanya'ya çalışma amacıyla giden ilk Türkler çok zor şartlar altında çalışmak ve yaşamak zorunda kalmış olmalarına rağmen kendi kültür ve değerlerini muhafaza etmek ve başka kültürel değerleri de tanımak amacıyla zamanla bir araya gelme ihtiyacı hissetmişlerdir. Almanya'daki ilk Türk işçiler, bu ülkede yetişen çocuklarına dini, örfi, geleneksel, göreneksel ve kültürel değerleri öğretmek amacındaydılar. Bu bağlamda bir birinden farklı teşkilatlar ve dernekler kurarak bir takım etkinliklerle Türk-İslam örf ve adetlerini, geleneklerini ve yaşama tarzını Almanya'da yetişen yeni nesillere öğretmek ve yaşatmak istiyorlardı. Ayrıca bir araya gelerek Türkiye'ye ait manevi kimliklerini daha güçlü bir şekilde muhafaza düşüncesindeydiler. Zamanla Almanya'da kalıcı hizmetlerin verilmesi için daha organizeli ve teşkilatlanmış derneklere ihtiyaç duyulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığının desteği ile Almanya'nın Köln şehrinde dini, sosyal ve kültürel faaliyetleri desteklemek amacıyla Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği (DİTİB) kurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Din, Dil, Eğitim, Entegrasyon, Diyalog.

ABSTRACT

MASTER THESIS

**IN THE CONTEXT OF EDUCATION AND RELIGIOUS SERVICES THE
TURKISH ISLAMIC ASSOCIATION OF RELIGIOUS AFFAIRS IN
GERMANY**

Hasan YERKAZAN

The University of Fırat

The Institute of Social Sciences

Department of Philosophy and Religions Sciences

Branch of Education of Religion

Elazığ - 2011, Page: VII+100

The relations between Turkey and Germany have a long history. Throughout history, the two countries have been in cooperation with each other in political, economic, cultural and educational fields.

Although the first Turks who went to Germany to work had to live and work under very difficult conditions they felt the need to come together in order to maintain their own culture and values and to know other cultural values. The first Turkish workers in Germany wanted to teach religious, customary, traditional and cultural values to their children raising in this country. In this context, they wanted to teach Turkish-Islamic values and customs to the new generations by establishing different organizations and associations and organizing some activities.. Furthermore, they thought to maintain strongly their spiritual identity to Turkey by coming together. Over the time, organized and permanent associations were needed for provision of services. The Turkish Islamic Associations of Religious Affairs (DITIB) was founded in Cologne with the support of the Presidency of Religious Affairs of the Republic of Turkey.

Key Words: Religion, Language, Education, Integration, Dialogue.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
1. PROBLEM.....	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	6
3. ARAŞTIRMANIN METODU VE SINIRLARI.....	7
4. TARİH BOYU TÜRK ALMAN İLİŞKİLERİ	8

BİRİNCİ BÖLÜM

ALMANYA'DA TÜRKLERİN TEŞKİLATLANMA VE DERNEKLEŞME SÜRECİ

1. Almanya'da İslami Teşkilatlar ve Dernekler	14
2. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB)	18
2.1. Kuruluş ve Yapısı	18
2.2. Diyanet İşleri Türk İslam Birliğinin Kuruluş Amacı ve Prensipleri.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

DİYANET İŞLERİ TÜRK İSLAM BİRLİĞİ

1. Diyanet İşleri Türk İslam Birliğinin Hizmet Sahası	23
1.1. Din Hizmetleri	23
1.2. Dinler ve Kültürler Arası Diyalog	28
1.2.1. Açık Kapı Günleri (Tag der Offenen Moscheen)	30
1.2.2. Dinler Arası Konferans ve Paneller	32
1.2.3. Cami ve Dernek Tanıtımı	36
1.2.4. Camilerde Fahri Diyalog Görevlisi Yetiştirme Programı.....	41
1.3. Entegrasyon (Uyum) Çalışmaları	43
1.3.1. Entegrasyon ve Almanca Kursları	47
1.3.2. DİTİB ve Polis Teşkilatlarının Kültürler Arası Diyalogu	52
1.3.3. DİTİB ile Stuttgart Eyalet Yönetiminin Kültürler Arası Diyalogu	55
1.3.4. Sporla Entegrasyon	56

1.4. Eğitim, Öğretim ve Kültürel Etkinlikler	58
1.4.1. Almanya’da İslam Din Dersleri	60
1.4.2. Konferanslar ve Açık Oturumlar	67
1.5. Sosyal İşler ve Yardımlaşma Hizmetleri	67
1.5.1. Okul Sistemi ve Meslek Seçiminde Danışmanlık.....	68
1.5.2. Sosyal ve Aile İçi Sorunları Çözümlenmek İçin Danışmanlık ve Destek ..	74
1.5.3. Hapishaneler ve İslahevleri.....	75
1.5.4. Cenaze Hizmetleri.....	76
1.5.5. Yardım Kampanyalarının Organizasyonu	77
1.5.6. Hac Organizasyonu.....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİTİB’İN BİRLİKTE ÇALIŞTIĞI KURULUŞLAR

1. Alman İslam Konferansı (Die Deutsche Islamkonferenz).....	79
2. Hıristiyan - Müslüman Barış İnsiyatifi Derneği (Christlich - Muslimische Friedensinitiative - cm-fi)	80
3. Almanya Müslümanları Kordinasyon Kurulu (Koordinierungsrat der Muslime in Deutschland)	81
SONUÇ	84
BİBLİYOGRAFYA	90
ÖZGEÇMİŞ	100

ÖNSÖZ

Yaklaşık yarım asır önce binlerce Türk vatandaşı işçi statüsünde başta Almanya olmak üzere birçok batı avrupa ülkelerine göç etti. Başlangıçta kısa süreli olarak düşünülen bu göç hareketi, aradan yıllar geçmesine rağmen bir türlü geri dönüşünü gerçekleştirmedi.

Şüphesiz, kendilerine din, dil ve kültürleriyle; yani her yönüyle yabancı, farklı bir topluma hemen alışmak ve ayak uydurmak oldukça zor olmuştur. Misafir işçi statüsünde Almanya'ya giden Türk işçiler başta dini yaşantıları olmak üzere kültürlerini, örf, adet, gelenek ve göreneklerini Anadolu'dan Almanya'ya taşımaya gayret etmişlerdir. Yoğun iş temposuna rağmen Türk işçiler, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını gidermek amacıyla sürekli bir araya gelerek dinlerini, kültürlerini ve adetlerini yaşama ve yaşatma amacıyla dernekler kurmuşlardır. Dernekleşme süreci 1980'li yıllardan sonra Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Avrupa'ya din görevlileri gönderilmesiyle hız kazanmıştır. Kurulan derneklerin en büyük gayesi Almanya'da yetişen nesillere kendi öz değerlerinin öğretilmesi ve yaşatılmasına zemin hazırlamak olmuştur. Bu dernekleşme süreci ciddi fedakarlıklar ve gayretlerle günümüze kadar hala devam etmektedir. Şu an Almanya genelinde Türk vatandaşlarının kurmuş olduğu farklı sahalarda hizmet veren çok sayıda dernek bulunmaktadır.

Almanya'da faaliyet gösteren derneklerden biri de "Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB)" dir. Bu derneğin hangi faaliyetleri gerçekleştirdiği, Türklerin uyumuna ne düzeyde katkı sağladığı, amaçlarına ve kuruluş aşamasındaki hedeflerine ne düzeyde ulaştığının ortaya çıkarılması büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmamızda, "Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB)" nin kuruluş, amaç ve hedeflerini belirtmekle birlikte tarihi ve eğitim misyonuyla hizmetlerini, Türklerin Alman toplumuna uyumu sürecinde yapmış olduğu çalışmaları ve katkılarını; hizmet boyutu ve sahasını detaylı bir şekilde ele almaya çalışacağız.

Bu çalışmamızda bilgi, tecrübe ve tavsiyeleriyle yardımlarını bizden esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR'e teşekkürü bir borç bilirim.

Elazığ-2011

Hasan YERKAZAN

KISALTMALAR

age.	: adı geçen eser
agm.	: adı geçen makale
ags.	: adı geçen site
AABF	: Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu
ADÜTDF	: Avrupa Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu
ATİB	: Avrupa Türk İslam Birliği
BAMF	: Alman Göçmen ve Mülteci Dairesi (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge)
bkz.	: bakınız
çev.	: çeviren
der.	: derleyen
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DİTİB	: Diyanet İşleri Türk İslam Birliği
IGMG	: Islamische Gemeinschaft Milli Görüş
KRM	: Koordinierungsrat der Muslime in Deutschland
krş.	: karşılaştırma
s.	: sayı
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	: tercüme eden
VIKZ	: Verband der islamischen Kulturzentrum
ZMD	: Zentralrat der Muslime in Deutschland

GİRİŞ

1. PROBLEM

İkinci dünya savaşından sonra başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesinde hızlı bir sanayileşme süreci başladı. Savaşlar sonucunda genç nüfusunun büyük bir kısmını kaybeden Almanya, ülkeyi yeniden imar etmek ve sanayideki iş gücü ihtiyacını karşılamak amacıyla belirli anlaşmalar çerçevesinde İspanya, Portekiz, Yunanistan, Fas, Yugoslavya ve Türkiye gibi ülkelerden misafir işçiler getirmiştir.¹

Türkiye'den Almanya'ya misafir işçi olarak giden Türklerin ortak gayesi bir süre çalışıp belli bir ekonomik güce sahip olduktan sonra Türkiye'ye dönmek idi. Fakat Almanya'daki ekonomik ve sosyal imkanların cazipliği, Türk işçilerin bu ülkede daha uzun süre kalmalarına sebep olmuştur. Zaman ilerledikçe Türk işçilerin büyük bir çoğunluğu ailelerini de Almanya'ya götürmek suretiyle yeni bir hayatın temelini atmışlardır.²

Bugün 82 milyon olan Almanya nüfusunun 15 milyonunu yabancılar oluşturmaktadır. Alman İstatistik Dairesi 2009 yılında yapmış olduğu araştırmada Türk kökenli vatandaşların sayısının 2,5 milyon olduğunu tespit etmiştir.³ Ayrıca Almanya'da yaşayan Türklerin yaklaşık % 32'si Alman vatandaşlığına geçmiştir.⁴ Türklerin Türkiye'den sonra en yoğun olarak yaşadığı ülke Almanya'dır. 1961 yılında başlayan göç hareketinden günümüze geldiğimizde Almanya'da yaşayan vatandaşlarımızı dört kuşak olarak katagorize edebiliriz. Birinci kuşak, ilk giden işçiler; ikinci kuşak, aile birleşimi ve çocukları; üçüncü ve dördüncü kuşak ise Almanya'da doğup büyüyen çocuklar ve torunlardan oluşmaktadır.

Almanya'ya giden ilk işçiler yani ilk kuşak genellikle eğitim ve kültür seviyeleri düşük, kırsal kesimden gelenlerden oluşmaktaydı. Almanya'ya gittikleri ilk günlerden itibaren çok ağır ve zor şartlarda çalışan bu ilk nesil, kendilerini eğitim ve mesleki açıdan geliştirme imkanına da sahip olamamışlardı.

¹ Bundeszentrale für politische Bildung (Hrsg.), Informationen zur politischen Bildung: Ausländer Nr.201, s.5

² Tosun, Cemal, **Din ve Kimlik**, TDV, Ankara,1993, s.2

³ Statistisches Bundesamt, Mikrozensus [14 KB] 2009, Tabelle 2 I, ZfTI- Berechnungen, www.zfti.de, (12.04.2011)

⁴ <http://www.konrad.org.tr/Medya%20Mercek/13faruk.pdf>, (12.04.2011)

İkinci kuşak, genellikle küçük yaşta Almanya'daki ailelerinin yanına göç eden kesimden oluşmaktadır. İkinci nesil, imkanlar nisbetinde Almanca öğrenerek bir meslek sahibi olmuş veya aileleri gibi hemen bir işe girerek para kazanmaya çalışmışlardır. Bu kuşak arasında, kalifiye meslek sahibi olup iyi imkanlara sahip işyerlerinde çalışanların oranı da oldukça düşüktür. Üçüncü ve dördüncü nesil ise; Almanya'da doğup büyümüş kesimi oluşturmaktadır. Bu iki nesil için ise en büyük sorun, ekonomik mücadelenin yanısıra Türk-İslam adet, gelenek ve göreneklerini tabii ortamını hiç görmeden yaşamlarını devam ettirmeleri ve kimlik bunalımı sorunlarıyla karşı karşıya kalmaları olmuştur.⁵ Bu iki nesil arasında Türkiye'ye ve Türkçe'ye ait olan bağlar gittikçe zayıflamaktadır.

Almanya'ya göç olgusu dünya tarihinde pek örneğine rastlanmayan basit bir iş göçü olarak değerlendirilse de bu sürecin içerisinde bulunan kişiler göçün başladığı ilk günden günümüze kadar büyük sorunlar yaşamış ve yaşamaya da devam etmektedirler. İlk olarak Almanya'ya giden işçiler toplu olarak "Heim" denilen pansiyonlarda çok zor şartlar altında yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Ailelerin de Almanya'ya gelmesi yeni yeni sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ev kiralama, evin ihtiyaçlarını tedarik etme, dil sorunu, sağlık problemleri, resmi kurumlarla olan ilişkiler ve çocukların tahsil durumları bunlardan bazıları idi. Bu tür sorunlar değişik boyutlara girerek varlıklarını günümüze kadar hala devam ettirmektedir.⁶

İşçi göçünün başlangıç sürecinde hiç kimse bu hareketin sürekli bir ikamete dönüşebileceğini öngörmüyordu. Alman toplumu 1961'den 2000'li yılların başlangıcına kadar neredeyse kırk yıl boyunca Türkler için "Misafir İşçi (Gastarbeiter)" tabirini kullandı. İlk dönemlerde bu göç hareketinin geleceğini öngöremeyen yetkililer, belli bir strateji geliştiremeyerek göçmenlerle ilgili sorunların günümüze kadar gelmesine sebep olmuşlardır. Bugün Almanya'da yaşayan vatandaşlarımızın karşılaştığı sorunlara her iki ülke yetkililerinin stratejik hataları sebep olmuştur. Mesela, göç olayı tamamen maddi boyutta değerlendirilmiş, Türk işçi göçmenlerin kimliklerini muhafaza noktasında hiç bir önlem alınmamıştır. İlk yıllarda devletin herhangi bir desteği olmadan bu işçiler kendi imkanları çerçevesinde, manevi ihtiyaçlarını karşılamak ve kimliklerini muhafaza etmek amacıyla bir araya gelmişler ve fedakar gayretler sonucunda dernekler ve camiler açmışlardır.

⁵ Tosun, age., s. 2-12

⁶ Tosun, age., s.3-6

Almanya’da açılan ilk dernekler ve camiler genellikle Türkiye’de bulunan siyasi ve dini cemaatlerin etkisinde kalmışlardır. Bir çok dernek ve camide güzel hizmetler yapılırken, ehil olmayan grupların yönlendirmelerinde kalan derneklerde ise vatandaşlarımız ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Göç hareketinin başlangıcından tam yirmi yıl geçtikten sonra, Türkiye Cumhuriyeti devleti Almanya’daki vatandaşlarının dini ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla din görevlileri göndermeye başlamıştır. Çok geç kalırsa da kısa zaman içerisinde Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığının desteği ile kurulan “Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği (DİTİB)”, bugün Almanya’da Müslüman Türklerin en büyük çatı kuruluşu olmuştur.⁷

Almanya’daki vatandaşlarımızın en büyük sorunu eğitim ve Türk-İslam kimliğini muhafaza etmedir. İlk nesillerin okula gitme, kariyer sahibi olabilme vs. gibi bir düşünceleri yoktu. Fakat daha sonraki nesiller okula gidebilme imkanına sahip olmuşlar ve hayatın her sahasında başarılı olmaya gayret göstermişlerdir. Kendilerine biçilen işçi gömleğini sıyrarak daha üst görevlerde çalışmayı talep etmişlerdir. Geçmiş yıllarla karşılaştığımızda Türkiye kökenli kişilerin sosyal statüleri oldukça yükselmiştir. Bugün Almanya’da Türk kökenli avukatlardan, doktorlara hatta milletvekili olanlara dahi rastlamak mümkündür.⁸

Almanya’da yaşayan vatandaşlarımızın diğer bir sorunu da işsizliktir. İş göçünün başladığı ilk yıllarda Almanya’nın her tarafında işçi açığı olduğundan dolayı iş bulmak zor değildi. Kişinin mesleği olup olmamasına bakılmaksızın hemen bir yerde istihdam ettiriliyordu. Fakat yıllar geçtikçe ve sanayileşmedeki iş gücü yerini bilgisayarlı siteme bırakınca, herhangi bir mesleki alt yapısı ve diploması olmayan Türk işçiler, işsizlikle karşı karşıya kalmışlardır. Bunun yanı sıra Almanya’da her geçen gün artan yabancılara yönelik negatif ayrımcılık, yeni nesiller arasında meslek ve iş edinme imkanlarını da kısıtlamıştır.⁹

Almanya’daki vatandaşlarımızın diğer bir sorunu da dil ve entegrasyon sorunudur. Dil ve entegrasyon sorunu ilk nesilden dördüncü nesile kadar kendisini farklı boyutlarda hissettirmektedir. İlk nesil içerisinde Alman dilini iyi bir şekilde anlayıp konuşan çok az kişi olmuştur. Çünkü büyük bir kısmı belli bir olgunluk çağından sonra

⁷ Bkz. Tosun, age., s. 23-24

⁸ Şen, Faruk, “Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Türk Göçmenler”, (Yayına Hazırlayan, Erdoğan, Murat), Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum, Orion Kitabevi, Ankara, 2009, s. 64

⁹ Bkz. Tosun, age., s. 4

Almanya'ya geldikleri için sadece para kazanma ve kısa zaman içerisinde anavatanına dönme hayalleri ile vakitlerini geçirmişlerdir. İkinci nesilin bir kısmı birinci nesile göre meslek okullarına ve dil kurslarına giderek Almanca öğrenmişlerdir. Üçüncü ve dördüncü nesiller ise; Almanya'da doğup büyümelerine rağmen okul çağına kadar aile içerisinde sürekli Türkçe konuşulan bir ortamda bulunmalarından dolayı Almanca öğrenmeleri mümkün olmamıştır. Fakat anaokulu çağına gelen çocuklar bu okullara gönderildiklerinde ilkokula başlamadan Almanca öğrenmişlerdir. Her ne kadar aile içerisinde çocukların ilk yaşlarında, Türkçe konuşulan bir ortamda büyümeleri dezavantaj olarak görülse de çocukların kendi anadillerini küçük yaşta öğrenmeleri kültürün muhafazasına dolaylı katkıda bulunmuştur. Sürekli Almanca konuşulan bir ortamda büyüyen çocuklar kültürümüzü öğrenme, yaşama ve yaşatma hususunda sıkıntılar çekmektedirler. Her iki dilin öğrenilmesi için gerekli tedbirleri alan ailelerin çocuklarının ise, sosyal hayatta daha başarılı oldukları gözlemlenmiştir.¹⁰

Entegrasyon (uyum) sorununun da ise; farklı din, dil, adet, gelenek ve göreneklere sahip olan toplumların farklılıkları ve yaşam tarzlarını bir kenara bırakarak, ortak değerler çerçevesinde bir yaşam biçimi belirlemeleri oldukça zordur. Bu hususta Almanların bir ata sözü vardır: “Andere Länder andere Sitten” (Farklı ülkeler, farklı adetlere sahiptir). Ancak farklı yaşam tarzlarına sahip toplulukların, birbirleri yakından tanımalarına yönelik yapılacak resmi veya gayr-i resmi planlı çalışmalar, toplum içerisinde huzuru, güveni ve düzeni sağlayabilir. Göç hareketinin başladığı ilk yıllarda, gerekli tedbirler alınsaydı; bugün, bu sorunun büyük bir kısmı hiç yaşanmamış olabilirdi. Uyumdan ne kastedildiği yıllarca tartışılmış ve üzerinde bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Bugüne geldiğimizde başta Türk-İslam dernekleri olmak üzere Türkiye kökenli göçmenler, kendi kültürel kimliklerini korumak ve yaşatmak amacıyla, asimile politikalarından uzak her türlü iyi niyetli projeleri, çalışmaları ve etkinlikleri desteklemektedirler.

Bugünlerde Almanya'nın 50 yıldır takip ettiği uyum politikaları ve uygulamaları tartışılmakta ve samimiyet testinden geçirilmektedir. Uyum politikalarıyla, gerçekten farklı kültür değerlerine ait toplulukların barış ve huzur içerisinde yaşamaları mı, yoksa azınlıklara ait kültürün çoğunlukta olan kültür içerisinde eriyip asimile olması mı hedeflenmektedir.

¹⁰ Bkz. Canbulat, Mehmet, “Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Türk Göçmenler”, (Yay. Hazırlayan, Erdoğan, Murat), Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum, Orion Kitabevi, Ankara, 2009, s. 359-361

Almanya'ya giden ilk Türk işçiler, farklı bir hayat tarzı ve kültürle karşılaştıklarında ciddi bir bocalama dönemi yaşamışlardır. Kendilerini tamamen buldukları ortamdaki hayatın akışına bırakarak öz kimliği muhafaza noktasında sıkıntıya düşmüşlerdir. Fakat kısa zaman içerisinde Türk-İslam adet, gelenek, görenek ve kültürlerini muhafaza etmek amacıyla bir araya gelerek dernek çatıları altında birleşmek suretiyle birbirlerine destek vermişlerdir. Anavatandan uzak olmak birbirlerine kenetlenmelerini sağlamıştır. Ancak sonradan gelen nesiller her ne kadar bu derneklerin etkinliklerinden istifade ederek Anadolu kültürüne ait bilgileri ve yaşam tarzlarını öğrenseler de Alman kültüründen ve yaşam tarzından oldukça etkilenmişlerdir. Azınlık konumunda olan yurttaşların kendi kültür değerlemizi koruma gayretleri takdire şayan olmakla birlikte; birçok kişide Alman kültürünün baskın olduğu da bir gerçektir. Yeni nesiller yavaş yavaş Avrupa kültürü içerisinde erimeye başlamıştır. Sadece cami, dernek ve cemiyetlerle irtibatı olan gençler kültürel kimliklerini muhafaza edebilmektedirler.¹¹

Evrensel ahlaki değerler, dünyanın her tarafında aynıdır. Fakat Avrupada aile müessesesinin zayıflamasıyla birlikte bir ahlaki düşüş yaşanmaktadır. Baskın kültür içerisinde hayatlarını idame eden gençlerin, Alman toplumundan etkilenmemeleri mümkün değildir. Böylesi bir ortamda yetişen Türk gençleri iki kültür arasında bocalamakta ve kimlik krizi yaşamaktadırlar. Hele iyi bir okula gidememiş ve ailesi tarafından da din eğitimi verilmemiş olan kişiler, çok erken yaşlarda arkadaşlık ilişkilerinin vermiş olduğu cazibeyle suç işlemeye eğilimli olmaktadır. Türkiye'de yetişen çocuklara herhangi bir din eğitimi verilmese de, doğal ortam içerisinde din hakkında bilgi sahibi olmaları mümkündür. Fakat Avrupa'da doğup büyüyen nesillerin böyle bir imkanı yoktur. Ancak bilinçli aileler küçük yaşlarda çocuklarını her hafta sonu ve okul tatillerinde camiye götürmek suretiyle din görevlilerinin de yardımıyla din eğitimi almalarını sağlamaya çalışmaktadırlar.¹²

İlk nesil, Alman toplumuyla tam anlamıyla bir iletişime geçmeyerek sosyal ve kültürel açıdan kapalı bir hayat yaşamıştır. Alman toplumuyla herhangi bir diyalog içerisine girmemiştir.¹³ Ancak 80'li yıllardan sonra Almanya'da kalıcı olma fikri

¹¹ Tosun, age., s.22-26

¹² Tosun, age., s. 159-163

¹³ Erdoğan, Murat, "**Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Türk Göçmenler**", (Yay. Hazırlayan, Erdoğan, Murat), Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum, Orion Kitabevi, Ankara, 2009, s.185

oluşmasıyla dernekler bünyesinde diyalog etkinlikleri yapılarak Alman toplumuna Türk-İslam örf, adet, gelenek ve görenekleri tanıtılmaya çalışılmıştır.

Din ve dilin korunması, kültürün yaşatılması Türklerin Almanya’da asimile olmadan yaşamlarını sürdürmeleri açısından büyük önem arz etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti, Almanya’ya din görevlisi ve Türkçe öğretmenleri göndermek suretiyle vatandaşlarına destek olmaya çalışmaktadır. Kimliğin muhafazası noktasında devletin bu iki desteği çok önemlidir. Fakat okulda ana dil dersi göremeyen ve camilerle irtibatı olmayan Türk çocukları, bu kültürel ve dini destekten mahrum kalmaktadırlar. Bu sorunun çözümü için başta Diyanet İşleri Türk-İslam birliği olmak üzere bir çok İslami çatı kuruluşu devlet okullarında islam-din derslerinin verilmesini talep etmekte ve bu süreci takip etmektedirler.

Eğitim, dil, dini yaşama ve yaşatma, kimlik bunalımı, kültürü muhafaza, uyum, işsizlik ve diyalog Almanda’da yaşayan Türklerin karşılaşmış oldukları en büyük sorunlardır. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği’nin bu sorunlar ve ihtiyaçlar çerçevesinde Almanya’da yaşayan Müslüman Türklere ve Alman toplumuna yönelik eğitim ve din hizmetleri bağlamında hangi faaliyetleri gerçekleştirdiği, eğitim hizmetlerinde karşılaştığı güçlükler ve sorunlarla ilgili ne tür çözüm önerileri ortaya koyduğu araştırmamızın problemini oluşturmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Yarım asırdır Almanya’da yaşayan Türklerin sorunlarıyla ilgili bugüne kadar Alman ve Türk araştırmacılar ve bilim adamları tarafından akademik çalışmalar yapılmıştır. Bu araştırmalarda Almanya’da yaşayan Türklerin din algısı, dil problemi, entegrasyon ve ayrımcılık gibi konular ele alınmıştır.

Biz bu araştırmada bugüne kadar üzerinde yeterli bir çalışma bulunmayan bir konuyu ele alarak Almanya’da yaşayan Türklerin sorunlarının çözümünde Türk-İslam derneklerinden biri olan Diyanet İşleri Türk İslam Birliğinin (DİTİB) bu sürece katkısını, tarihi ve eğitim sürecindeki misyonunu işlemeye çalıştık. Her ne kadar bu çalışma Diyanet İşleri Türk-İslam Birliğinin (DİTİB) etkinliklerinden ve faaliyet sahalarından bahsetse de, her bir başlık altında işlenen konular Almanya’da yaşayan Müslüman Türklerin sorunlarını ele almakta ve sorunların çözümü için gösterilen gayretleri belirtmektedir.

Türkiye'den sonra en fazla Türk vatandaşı Almanya'da yaşamaktadır. 50 yıl önce Almanya'ya gitmeye başlayan Türkler, artık Almanya'yı ikinci vatan olarak kabul etmektedirler. Bu araştırma, Almanya'da Müslüman Türklerin hangi sorunlarla karşılaştıklarını ve bu sorunların çözümünde Diyanet İşleri Türk İslam Birliği'nin ne tür etkinlikler içerisinde olduğunu ele almasıyla, büyük bir öneme sahiptir.

3. ARAŞTIRMANIN METODU VE SINIRLARI

Bu araştırmada esas olarak literatür taraması yapılmaya gayret gösterilmiştir. Almanya Diyanet İşleri Türk İslam Birliği ile ilgili yeterli bilimsel çalışmalar olmadığından dolayı bilgi toplama ve istifade etme noktasında zorluklarla karşılaşmıştır.

DİTİB dernek olarak yaptığı çalışmalarla ilgili herhangi bir kitap yayınlamamış olmakla birlikte, kendisi ve hizmet sahasındaki etkinlikler hakkındaki bilgileri ayrıntılı olmasa da internet sitesinde ve küçük el kitapçıklarında yer vermeye çalışmıştır. Literatür taramasının yanı sıra mülakat ve gözlem metodu gibi araştırma tekniklerinden de istifade edilmiştir. Bu araştırma sırasında başta diyalog sorumluları, dernek yöneticileri ve din görevlileri olmak üzere DİTİB'de görevli olan bir çok kişiyle bire bir iletişime geçilmiştir. Bazı projelere ve etkinliklere bizzat katılarak yerinde gözlem yapılmaya çalışılmıştır.

Kapsam ve sınır olarak araştırmada; Entegrasyon, dil sorunu, dini yaşama ve yaşatma, kültürü gelecek nesillere aktarma, eğitim sorunları, diyalog faaliyetleri, resmi kurumlarla ilişkiler, gelecek nesillerin kimlik sorunu gibi konular Diyanet İşleri Türk İslam Birliğinin yapmış olduğu faaliyetler ve etkinlikler kapsamında ele alınmaya çalışılmıştır.

4. TARİH BOYU TÜRK ALMAN İLİŞKİLERİ

Türkler ve Almanlar arasındaki ilişkiler tarihi köklere dayanmaktadır. Bu ilişkileri çok eskilere hatta 11. ve 13. yüzyıllarda gerçekleşen haclı seferlerine kadar götürmek mümkündür.¹⁴ Özellikle her iki toplum politik, ekonomik, kültürel, sosyal ve eğitim sahalarında birbirleriyle sürekli etkileşim içerisinde olmuşlardır.

Osmanlı devletinin sürekli batıya yönelik fütühat hareketleri bu iki toplumu daima karşı karşıya getirmiştir. Resmi düzeyde Osmanlı – Alman diplomatik ilişkileri ise 1532’de Alman elçilerinin İstanbul’a gönderilmesiyle başlamıştır.¹⁵

Türklerin Almanya topraklarına ilk gelişleri, 1683 yılında ikinci Viyana kuşatmasından sonra esir olarak getirilmesiyle başlamıştır (18.000 ile 70.000 arasında Osmanlı askeri esir alınmıştır). Türk esirlerin bir kısmı zamanla Osmanlı topraklarına geri dönerken, diğer bir kısmı ise bu imkana sahip olamayıp Almanya’da kalmıştır.¹⁶ Türk esirler çok zor şartlar altında, ağır işlerde çalıştırılmış ve özellikle saray ve şatoların yapımında kullanılmıştır. Müslüman Türk esirler toplu halde bulunmaları önlenmek amacıyla, Almanya’nın farklı yerlerine gönderilerek birbirlerinden irtibatları koparılmaya çalışılmıştır. Zaman içerisinde Türk savaş esirleri, kendi kimliklerini kaybederek baskın kültür içerisinde eriyerek asimile olmuşlardır. Hatta bu Müslüman Türk esirlerin soyundan gelenlerin isimleri ve dinleri değiştirilmek suretiyle toplum içerisinde kaybolmaları sağlanmıştır. Bugün ciddi bir araştırma yapıldığında kökeni Türk savaş esirlerine dayanan bir çok kişiye rastlamak mümkündür.¹⁷

1761 yılına gelindiğinde Prusya ve Osmanlı İmparatorluğu arasında bir ittifak antlaşması imzalandı. Bu anlaşma politik ve ekonomik konuları içermektedir. Bu antlaşmadan sonra her iki ülke ilişkilerinin daha fazla gelişmesi için karşılıklı elçiler ve diplomatlar göndermişlerdir. Bu diplomatik ilişkiler neticesinde her iki ülke birbirlerine daha fazla yaklaşma imkanına sahip olmuştur.¹⁸

19. yüzyılda endüstri devrimiyle birlikte Avrupada güç dengeleri değişmişti. Bu yüzyıla nasyonalizm ve emperyalizm damgasını vurdu. Belli bir ekonomik ve politik

¹⁴ Lemmen, Thomas, *Islamische Vereine und Verbände in Deutschland*, Friedrich- Ebert-Stiftung, Bonn, 2002, s. 9

¹⁵ Dellel, N. Akpınar, “*Alman Kültür Tarihinden Seçme Tarihi ve Yazınsal Ürünlerde Türkler, Avrupada Türk İmgesine Katkı*”, Kültür Bakanlığı Yayınlar, Ankara, 2002, s. 5

¹⁶ Çelik, Latif, *Türkische Spuren in Deutschland*, Logophon Verlag, Mainz, 2008, s. 24-29

¹⁷ Üstün, Cevat, *1683 Viyane Seferi*, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından Seri VII., No: 2, Ankara, 1941, s. 111; Çelik, age., s. 24-29;

¹⁸ Kocabaş, Süleyman, *Tarihte Türkler ve Almanlar*, Vatan Yayınları, Kayseri, 1988, s. 14-15

güce sahip olan devletler, genişleme politikası güderek güçsüz kıtaları ve ülkeleri kontrolleri altına alarak sömürmeye başlamışlardı.¹⁹

Endüstri devriminden sonra başlayan sömürgecilik hareketine, Avrupa ülkeleri içerisinde en geç olarak Almanya katılmıştı. Geç kalmanın vermiş olduğu psikolojik baskı ile kısa zamanda büyük bir güce sahip olmak için diğer sömürü devletleriyle rakabete girmişti.²⁰ Bu sebepten dolayı geniş bir coğrafyaya ve siyasi nüfuza sahip olan Osmanlı devletiyle iş birliği yapmak ve Osmanlının gücünden yararlanmak Almanya için kaçınılmaz bir fırsat olmuştu. Almanlar Osmanlılar ile yapacakları stratejik iş birliği vesilesiyle daha kısa ve hızlı bir şekilde ihtiyaç duydukları ham maddelere ulaşma imkanı elde edeceklerdi.²¹

Alman İmparatorluğunun, diğer Avrupa ülkeleri ile rekabet etmesi gerekiyordu. Hatta Alman firmaları, sömürü faaliyetlerini hızlandırmak amacıyla Osmanlı devletinin en uç noktalarına kadar temsilciler göndermişlerdi. Bu süreçte Sultan II. Abdulhamid ile Kayser II. Wilhelm arasında çok iyi diplomatik ilişkiler kurulmuştu. Bu iyi diplomatik ilişkiler sonucunda her iki ülke birbirlerine daha fazla yaklaşmış ve Alman ticari işletmeleri, Osmanlı devletinin, başta demiryolları olmak üzere birçok sahasında çalışmışlardı. Osmanlı devletinin Almanya ile olan ilişkileri İngiltere, Fransa ve Rusya gibi ülkelerin tedirginliğine sebep olmuş ve neticede bu devletler Osmanlı devletine karşı bir cephe oluşturmuşlardı.²²

Her iki ülke başlangıçta, ikili ilişkilerde ekonomik ve stratejik iş birliği içerisinde çalışırken daha sonra kültür ve eğitim sahalarında da ortak programlar ve faaliyetler içerisinde bulunmuştur. Bu bağlamda Alman imparatorluğu, Osmanlı sınırları içerisinde bir çok okul açmıştır. 1868 yılında İstanbul'da açılan Alman okulu, bugün eğitim ve öğretime hala devam etmektedir. Bu ortak çalışmalar daha sonra askeri sahada da devam etmiş, Türk subaylarının bir kısmı uzmanlık eğitimlerini Almanya'da tamamlamıştır. Ayrıca Osmanlı devleti birinci dünya savaşında Almanya tarafında yer alarak savaşa müdahil olmuştur. Bu savaş sonucunda her iki ülke ciddi kayıplar vermiştir.²³

¹⁹ Ortaylı, İlber, **İkinci Abdulhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981, s.8-10

²⁰ Ortaylı, age., s. 1

²¹ Ortaylı, age., s. 37-38; Kocabaş, age., s. 75-77

²² Ortaylı, age., s. 52-57; Keskinçilç, agm., s. 4-6

²³ Koçak, Cemil, **Türk-Alman İlişkileri (1923-1939) İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Siyasal, Kültürel, Askeri ve Ekonomik İlişkiler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s. 45-48; Keskinçilç, agm., s. 4-6.

Birinci Dünya Savaşında Osmanlı devleti, Almanlarla birlikte hareket ettiğinden dolayı ciddi kayıplar verdi ve savaş sonucunda Osmanlı devleti yıkıldı. Osmanlı devletinin yıkıldığı ve Türkiye Cumhuriyetinin kurulduğu yıllarda, Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkiler kesintiye uğramadan devam etti. Türkiye Cumhuriyeti ile Weimer Cumhuriyeti arasındaki diyalog, ekonomik ve kültürel ilişkiler kapsamında yoğunlaşmıştı. Almanya'nın eğitim ve bilimsel çalışmalarından örnek almak amacıyla Alman bilim adamları Türkiye'ye davet edilerek, Türkiye'deki üniversite sisteminin reform edilmesi konularında ortak çalışmalar yapılmıştı. Alman bilim adamlarının yapmış olduğu çalışmalar, bilhassa teknik sahada genç Türk bilim adamlarının yetişmesine katkıda bulunmuştur.²⁴

Eğitim sisteminin yanı sıra Cumhuriyetin kuruluşunun ilk günlerinde şehir ve kamu binalarının projelerinde, Alman bilim adamlarından ve mimarlarından istifade edilmeye çalışılmıştır. Ekonomik, askeri ve teknik sahalarda yapılan anlaşmalar ve ortak projeler, ikili ilişkileri perçinlemiştir.²⁵

Ayrıca Nazi politikaları sonucunda Almanya'yı terk etmek zorunda kalan Yahudi bilim adamları Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmışlardı. Bu beyin göçünden istifade etmek isteyen Türkiye, bu bilim adamlarına üniversite ve yüksek okullarda gerekli önemi vererek bilimsel çalışmalara katkıda bulunmalarını sağlanmıştı.²⁶

Türkiye ve Almanya arasındaki politik, ekonomik, kültürel ve kişisel ilişkiler ikinci dünya savaşından sonra da yoğun bir şekilde devam etmişti. İkinci dünya savaşından sonra yerle bir olan Almanya yeniden imar edilmesi gerekiyordu. Aynı zamanda Almanya büyük bir ekonomik gelişim içerisinde de bulunuyordu. İkinci dünya savaşı sonunda genç nüfusunun büyük bir kısmını kaybeden Almanya, ihtiyaç duyduğu iş gücünü temin etmek amacıyla 1952-1973 yılları arasında farklı ülkelere misafir işçiler davet ederek, iş gücü ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştı. Almanya 1955-1968 yılları arasında dokuz devletle iş gücü anlaşması yapmıştı. Bu dokuz ülke, anlaşmalar çerçevesinde Almanya'ya işçi gönderdi. Bu ülkeleri İtalya (1955), İspanya (1960), Yunanistan (1960), Türkiye (1961), Fas (1963), Portekiz (1964), Tunus (1965) ve Yugoslavya (1968) şeklinde sıralayabiliriz.²⁷ Bu yıllar arasında milyonlarca misafir işçi

²⁴ Koçak, age., s. 38-42

²⁵ Perşembe, Erkan, **Almanya'da Türk Kimliği Din ve Entegrasyon**, Araştırma Yayınları, Ankara, 2005, s. 57-58

²⁶ Keskinç, E., "Ein kurzer Einblick in die Geschichte deutsch-türkischer Beziehungen", Fontäne, 2002, Sayı 17, s. 4-6

²⁷ Bundeszentrale für politische Bildung (Hrsg.), **Informationen zur politischen Bildung:**

Almanya gitti. Bu işçilerin büyük bir kısmını ise Türk işçiler oluşturmaktaydı. 1961 yılında başlayan Türk iş göçü 1973 yılına kadar devam etmişti.²⁸ İş için Almanya'ya giden işçilerin çoğunluğu Türkiye'nin kırsal kesimden olup yeterli mesleki bilgi ve beceriye sahip olmamalarına rağmen, kısa zamanda iş bulma imkanına sahip olmuşlardı.

Almanya ve Türkiye arasındaki ilişkilerde güven ortamının olması hasebiyle çok kısa zaman içerisinde Türk işçiler Almanya'nın yeniden imar edilmesi ve sanayisinin gelişimine katkıda bulunmuşlardı. Bu arada Almanya'nın Türkiye'den iş gücü talep etmesinin tesadüfi bir politika olmayıp, geçmişe uzanan sıkı bir diplomatik ilişkilere dayandığını da rahatlıkla söylemek mümkündür. Bugünkü Almanya'nın her karışında Türk işçilerin emeğinin olduğu da bilinmektedir.

Almanya'ya giden misafir Türk işçilerin büyük bir kısmı bir kaç yıl çalışıp para biriktirdikten sonra Türkiye'ye dönmeyi planlamışlardı. Bir müddet çalıştıktan sonra Türkiye'ye dönenler olsa da büyük bir kısmı anavatana dönme imkanına sahip olamadı. Hatta aile ve çocuklarını götürmek zorunda kaldılar. Fakat zihinlerinden Türkiye'ye geri dönme düşüncesini atamadılar.

Zamanla misafir Türk işçiler ve nesilleri Almanya'yı ikinci vatan kabul ettiler. İkinci, üçüncü ve artık dördüncü kuşak kendilerini bu ülkenin bir parçası göyerek misafir işçi kavramından dahi rahatsızlık duymaya başladılar. Artık yarım yüzyıla yakın yaşadıkları topraklarda misafir olarak değil, vatandaş olarak muamele görmek istediklerini dile getirdiler. Alman toplumu ise yıllarca geçici olarak baktıkları bu topluluğa, artık farklı bir gözle bakma ihtiyacı hissettiğinden misafir işçiler (Gastarbeiter) kavramı yerine, göçmenler (Migranten) kavramını kullanma ihtiyacı hissetmiştir.²⁹

Bugün artık Almanya bir göç ülkesi olduğunu kabul etmektedir. Yaklaşık onbeş milyon insan göçmen kökenli, bu da Almanya'nın beşte birine tekabül etmektedir. Ayrıca bu göçmen kişilerin yarısı Alman vatandaşlığına sahip olup büyük bir kısmı ise Almanya'da dünyaya gelmiştir.³⁰

Türkei Nr. 223, Franzis-Verlag, München, 1989, s.5.

²⁸ Meier-Braun; Karl-Heinz, **Deutschland Einwanderungsland**, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2002, s. 30

²⁹ Bremer, Peter, **Arbeitsmigranten und die nachfolgenden Generationen Zwischen Integration und Ausgrenzung**, Universitaet Oldenburg, Oldenburg, 1999, s. 26-31

³⁰ Presse und Informationsamt der Bundesregierung, der Nationale Integrationspan, Berlin, 2007, s. 4

Birinci kuşak, elde ettiği maddi imkanları yatırıma dönüştürmek amacıyla Türkiye’de ev, arsa veya dükkan almak suretiyle değerlendirmeye çalışmıştır. Türkiye’ye dönüş yaparak iş kuranların yanı sıra emekli olup yılın bir kısmını Türkiye’de bir kısmını da Almanya’da geçirenlere de rastlamak mümkündür. Almanca konuşma düzeyi açısından yetersiz olan bu ilk nesil, öğrenebildikleri kadarıyla günlük hayatın kurallarına uymaya çalışmışlardır. Alman toplumuyla iletişime pek önem vermeyen bu ilk nesil, kendi yaşam sınırlarının dışına çıkmayarak hayatlarını inşaat, temizlik ve fabrika işçiliği düzeyinde sürdürmüşlerdir.³¹

Aile birleşimi sonrasında Almanya’ya giden veya orada dünyaya gelenler ise ikinci kuşağı oluşturmaktadır. Türkiye’de belli bir eğitim aldıktan sonra Almanya’ya giden ileri yaştaki kişiler, orada yeni bir eğitim programına katılma imkanını da elde edememişlerdir. Yaşı müsait olanlar ise kısa zamanda iş hayatına atılmışlardır. Bu kuşak ilk nesile göre Alman kültürünü daha kısa zaman içerisinde tanıma ve adapte olma imkanı elde etmiştir. Okuyan ve çalışan olarak Almanya’da ne tür haklara sahip olduklarını ilk nesile göre daha erken öğrenmişlerdir. Çocuk yaşta Almanya’ya giden veya orada doğanlar temel ve mesleki eğitim konusunda daha iyi imkanlara sahip olmuşlardır. Bu kuşak içerisinde Almanca bilen ve orada eğitim görmüş olan kişiler, Alman toplumu ile daha sıkı bir ilişki içerisinde girerek toplumsal girişim hususunda ciddi bir mesafe kat etmişlerdir.³²

İkinci kuşakların çocukları üçüncü ve dördüncü kuşağı oluşturmaktadır. Son iki neslin eğitim seviyesi ve Alman toplumuna uyumları konusu, ilk iki nesilden tamamen ayrılmaktadır. Tarihi süreç içerisinde hayata, içinde yaşadıkları topluma ve kendi kültürel kimliklerine bakış açıları konusunda nesiller arasında farklılık göze çarpmaktadır. İlk iki nesil manevi ve kültürel kimliğin, yurttaşlığın ve anavatana bağlılığın önemi hususunda yeni nesiller arasında köprü görevi üstlenmektedir.

1960’lı ve 70’li yıllarda birinci ve ikinci kuşakta ekonomik söylemler; 80’li yıllarda Türkiye kaynaklı ideolojik ve siyasal söylemler ağırlık kazanırken, bugün son nesiller için ise kimliği muhafaza, hoşgörü, uyum ve kişisel donanım konuları öne çıkmaktadır.³³

Bugün ilk nesil daha çok emeklilik öncesi ve sonrası dönemi yaşarken, sonraki nesiller Alman toplumunda giderek daha çok saygın mesleklere yöneliyorlar. Sayıları

³¹ Perşembe, age., s. 83

³² Perşembe, age., s. 83-84

³³ Perşembe, age., s. 84

binlere ulaşan Türk öğrenciler Alman üniversitelerinde farklı branşlarda öğretim görmektedirler. Ekonomiden siyasete kadar bir çok sahada Türkiye kökenli kişilerin Alman toplumunda başarılı olduklarını ve ön plana çıktıklarını görmek mümkündür.³⁴

Önümüzdeki yıllarda Almanya’da yaşayan Türklerin ekonomiden siyasete kadar sosyal hayatın bütün aşamalarında daha fazla başarılı olup toplum içerisinde daha fazla söz sahibi olabilecekleri ön görülmektedir.

³⁴ Şen, Faruk, “Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Türk Göçmenler“, (Yay. Hazırlayan Erdoğan, Murat), Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum, Orion Kitabevi, Ankara, 2009, s. 64-65

BİRİNCİ BÖLÜM

ALMANYA'DA TÜRKLERİN TEŞKİLATLANMA VE DERNEKLEŞME SÜRECİ

1. Almanya'da İslami Teşkilatlar ve Dernekler

1961 yılında başlayan iş göçü, yetmişli yıllara gelindiğinde ailelerin de Almanya'ya gitmesiyle farklı bir konuma gelmişti. Dini ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak isteyen vatandaşlarımız farklı teşkilatlar bünyesinde camiler açmışlar ve ibadetlerini yerine getirmeye çalışmışlardı. 80'li yıllardan sonra daha fazla etkinlik göstermeye başlayan dernekler, sosyal ve toplumsal hayat içerisinde daha etkin yer almaya başlayarak, hizmet sahalarını genişletmişlerdi. Almanya'yı sürekli yaşayabilecekleri bir ülke olarak görmeye başlayan Türkler, dernekler bünyesinde kalıcı ve istikrarlı hizmet politikaları geliştirmeye başlamışlardı. Şu an Almanya genelinde yaklaşık 2.600³⁵ cami hizmeti veren derneğin olduğu tahmin edilmektedir. Bu derneklerin büyük bir kısmı Müslüman Türklere ait çatı kuruluşlar altında faaliyet göstermektedir. Türklere dışında diğer müslüman milletlere ait olan büyük İslami teşkilatlar da Almanya'da bulunmaktadır. 2,5 milyon nüfus ile Türkler, Almanya'da en büyük nüfusa sahip göçmen kesimi oluşturmaktadır. Almanya genelinde toplam müslümanların sayısının ise diğer milletlerle birlikte 3,3 milyona ulaştığı tespit edilmiştir.³⁶

Araştırmamızın konusu, her ne kadar Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği teşkilatı olsa da Almanya'da etkin olan diğer müslüman dernekler hakkında da kısa bir şekilde bilgi vermek istiyorum.

Öncelikle birinci dünya savaşından sonra, Almanya'ya İslam ülkelerinden öğrenciler giderek Avrupa'daki bilimsel gelişmelerden yararlanmak istemişlerdi. Bu öğrenciler 1922 yılında Berlin'de "Berlin İslam Toplumu (Islamische Gemeinde zu Berlin)" adında bir dernek kurdular. Bu derneğin üyeleri öğrenciler, akademisyenler, entellektüeller ve müslüman olmuş Almanlardan oluşmaktaydı. Bu derneğin çalışmaları sonucunda 1924 yılında Berlin-Wilmersdorf'da bir cami açılarak değişik sebeplerden

³⁵ Şen, Faruk; Sauer, Martina, **İslam in Deutschland, Einstellungen der türkischstämmigen Muslime**, Stiftung Zentrum für Türkeistudien, Essen, 2006, s. 7

³⁶ Şen; Sauer, age., s. 5

dolayı Almanya’da bulunan Müslümanların ibadet edebilmelerine olanak sağlanmıştı.³⁷ Bu oluşum Almanya’da bilinen ilk teşkilatlanma hareketidir.

Düzenli olarak cami bünyesinde dernekleşme süreci 70’li yıllardan sonra başlamıştır. Müslümanlar haftanın belli günlerinde bir araya gelerek ibadetlerini topluca eda etmekte idiler. 80’li yıllardan sonra ise camiler sadece ibadet amaçlı olmayıp sosyal ve kültürel faaliyetlerin yapıldığı buluşma yerleri olarak da görülmüştür.

Almanya’daki İslami kuruluşların hiç biri şu ana kadar devlet tarafından resmi olarak tanınan dini bir cemaat statüsünü elde edememiştir. İslami teşkilatlar sadece müslümanları temsilen resmi makamlarla muhatap olabilmektedirler. Müslümanları genellikle Almanya’nın her bölgesinde hatta Avrupa genelinde organize olmuş teşkilatlar temsil etmeye çalışmaktadır. Avrupa genelinde teşkilatlanmış kuruluşların büyük bir kısmının merkezi de Almanya’da bulunmaktadır. İslami kuruluşlar, üyelerinin sosyal, kültürel, eğitim, dini ve mesleki sorunlarıyla ilgilenmektedir.³⁸

İslam Toplumu Milli Görüş (Islamische Gemeinschaft Milli Görüş - IGMG), Almanya’da, Diyanet İşleri Türk İslam Birliğinden sonra en büyük ve etkin olan kuruluştur. Genel merkezi Köln’de olup Almanya genelinde teşkilatlanmış bir dernektir. Son yıllarda Alman Anayasasını Koruma Kurumu tarafından takibe alınmasıyla genel merkezi ve teşkilatları sıkıntılı günler yaşamıştır. 1976 yılından beri değişik adlar altında faaliyetlerini devam ettiren bu dernek, Türkiye’deki Milli Görüş hareketinin etkisi ve yönlendirmesi altındadır. Din görevlileri genellikle Türkiye’den emekli olmuş imamlardan oluşmakta olup dernek üyeleri tarafından finanse edilmektedir. Ayrıca Arap ülkelerinde dini tedrisat görmüş kişiler de din görevlisi olarak istihdam ettirilmektedir. En önemli hizmet sahaları, cami hizmetlerinin yanı sıra çocuklara ve gençlere yönelik dini içerikli kurslar düzenlemektir. Son yıllarda teşkilatın Alman devleti tarafından sıkı bir kontrol altında tutulması, teşkilat yöneticilerinin kiliseler ve sivil toplum kuruluşları ile ilişkilerini yoğunlaştırmalarına sebep olmuştur. Ayrıca Milli Görüş teşkilatları ile ortak hareket etmekte olan farklı isimler altında bulunan yan kuruluşlar ve teşkilatlar da bulunmaktadır.³⁹ 1984 yılında bu teşkilattan ayrılarak Cemaleddin Kaplan öncülüğünde kurulan İslami Cemaat ve Cemiyetler Birliği (Verband der islamischen Vereine und Verbände e.V./ ICCB) adlı dernek, kısa zaman

³⁷ Çelik, age., s. 98-100

³⁸ Şen; Sauer, a.g.s., 7-8

³⁹ Şen; Sauer, age., s. 9-10; Lemmen, Thomas, **Islamische Vereine und Verbände in Deutschland**, Friedrich-Ebert Stiftung, Berlin, 2002, s.40-47

içerisinde Almanya genelinde organize oldu. Fakat politik söylem ve eylemler sonucunda kendi içerisinde problemler yaşayan bu hareket, Alman resmi makamlarının dernek ve camilerini kapatmasıyla bitme noktasına gelmiştir.⁴⁰

İslam Kültür Merkezleri Birliği (Verband der islamischen Kulturzentrum e.V. - VIKZ), 1967 yılında “İslam Birliği” adı altında kurulmuş olan bir teşkilattır. Almanya’da Müslüman Türklerin kurmuş olduğu ilk teşkilat olma özelliğini taşımaktadır. Bu teşkilat da Almanya genelinde örgütlenmiş olup genel merkezi Köln’de bulunmaktadır. Hizmet sahası daha çok Kur’an kursları olup Türkiye’deki Süleyman Hilmi Tunahan cemaatına bağlı bir kuruluştur. 90’lı yıllardan sonra Alman toplumuyla diyalog faaliyetlerini hızlandırmıştır. Ayrıca Kur’an kursları vesilesiyle Almanya’da yaşayan gençlerin İslami kimliklerini koruma hususunda çalışmaktadırlar.⁴¹

Nur Cemaati (Islamische Gemeinschaft Jama`at un-Nur e.V), 1967 yılından beri Almanya’da faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu oluşum Nur cemaatinin Meşveret koluna mensuptur. Risale-i Nurların daha fazla kişiye ulaşması için gayret göstermektedirler. Cami hizmetlerinden ziyade Türkiye’deki gibi medrese olarak adlandırdıkları Risale-i Nur okuma yerleri açarak hizmet vermektedirler. Almanya genelinde 40 civarında merkezleri vardır. Her bir merkez veya medrese kendi içerisinde serbest olmakla birlikte genel kararlar ve faaliyetler, istişare ile gerçekleşmektedir. Diğer İslami teşkilatlar ve Alman sivil toplum kuruluşları ile iyi ilişkiler içerisindeyler.⁴² Nur cemaatinin diğer bir kolu olan Fethullah Gülen hareketi, son yıllarda Almanya’da oldukça etkin olmuştur. Neredeyse Almanya genelinde bütün şehirlerde organize olan bu hareket, ağırlıklı olarak okul, dersane ve medya (gazete, televizyon ve dergi gibi) hizmetleriyle ön plana çıkmaktadır. Yapılan eğitim ve öğretim faaliyetleriyle Türk çocuklarının okullarda daha fazla başarılı olmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Dini ve kültürel hizmetler, cemaatin kendisinin belirlemiş olduğu usüller çerçevesinde yürütülmektedir. Cami hizmetleri ise bulunmamaktadır.⁴³

Avrupa Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu (Föderation der Türkisch-Demokratischen Idealistenvereine in Europa e.V. – ADÜTDF), 1978 yılında Frankfurt’ta kurulmuştur. Türkiye’deki Ülkü Ocaklarının hizmet anlayışına benzer

⁴⁰ Lemmen, age., s.47

⁴¹ Şen; Sauer, age., s.9-10; Lemmen, age., s.50-52

⁴² Şen; Sauer, age., s. 10-11

⁴³ Lemmen, age., s.55

faaliyetler göstermektedirler. Derneğin asıl hedefi Avrupa’da yaşayan Türklerin kimliklerini muhafaza ederek üyeler arasında dayanışmayı sağlamaktır. Türk milliyetçiliği çerçevesinde Alman toplumunda gençlerin daha güçlü olabilmesi amacıyla ayyıldız, üç hilal ve bozkurt gibi semboller de ön plana çıkarılarak kimlik duygusu kazandırılmaya çalışılmaktadır. Yaklaşık 200 derneği olduğu tahmin edilmekte olup her hangi bir çatı kuruluşu bağlı değildir. Din görevlileri genellikle Türkiye’den emekli olan kişilerden oluşmaktadır. Cami hizmetlerinin yanı sıra üyelerine yönelik cenaze fonu ve hac organizasyonu gibi ek hizmetleri de bulunmaktadır. Ayrıca gençlere yönelik sosyal ve sportif faaliyetlere önem verilmektedir.⁴⁴

Avrupa Türk-İslam Birliği (ATİB) 1987 yılında ADÜTDF’den ayrılarak Frankfurt’ta kurulmuştur. 1993 yılında merkezi Köln’e taşınmıştır. Kısa zaman içerisinde teşkilatlanan bu birlik Almanya genelinde organize olmuş bir kuruluştur. Ayrıca Almanya’nın en büyük çatı kuruluşlarından olan Zentralrat der Muslime in Deutschland ve Islamrat’ın da üyesidir. Hizmetler cami merkezli olup sosyal ve kültürel etkinliklere ağırlık verilmektedir. Müslüman Türk kimliğinin muhafazası ve varlığının sürdürülmesi gaye edinilmiştir. Almanya genelinde 126 derneği bulunmaktadır.⁴⁵

Ayrıca Türkiye kökenli Aleviler de 90’lı yıllardan sonra organizeli bir şekilde teşkilatlanarak Almanya genelinde çatı kuruluşları oluşturmuşlardır. Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu (Die Vereinigung der Aleviten-Gemeinden e.V./ (AABF)) ve Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi Vakfı (Cem-Stiftung - Republikanische Stiftungszentrum für Bildung und Kultur) Almanya’da organize olmuş Alevilerin çatı kuruluşlarındandır. Avrupa Alevi Birlikleri Federasyonu, Alman resmi makamları tarafından müstakil bir dini cemaat olarak tanınma çalışmalarını sürdürmektedir. Ayrıca Almanya’nın bazı eyaletlerinde okullarda Alevi-İslam din derslerinin verilmesi hususunda haklar elde ederek, resmi makamlar tarafından muhatap kabul edilmektedir. Bu kuruluşun asıl amacı alevi öğretilerini gelecek nesillere aktarmaya çalışmaktır.⁴⁶

Almanya genelinde “Zentralrat der Muslime in Deutschland (ZMD)” ve “Islamrat” gibi kuruluşlar birçok cemaatı içine alan organize kurumlardır. Bu çatı kuruluşları içerisinde Müslüman Türklere ait dernekler olmakla birlikte diğer Müslüman milletlerin kurmuş olduğu teşkilatlar da yer almaktadır.⁴⁷ Ayrıca büyük çatı kuruluşlarla

⁴⁴ Şen; Sauer, age., s.11; Lemmen, age., s.55-56

⁴⁵ Lemmen, age., s.57; Perşembe, age., s. 152

⁴⁶ Şen; Sauer, age., s.10-12

⁴⁷ Şen; Sauer, age., s.12-13

alakası olmayan Türklere ve diğer Müslüman milletlere ait belli bir sahada hizmet veren kuruluşlar da mevcuttur. Bilhassa tasavvufi bağlamda hizmet veren birçok dernek bulunmaktadır.

Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB), yukarıda belirtilen çatı kuruluşların herhangi birine bağlı olmayıp müstakil olarak hareket etmektedir. Sadece son yıllarda “Almanya Müslümanları Kordinasyon Kurulu (Koordinierungsrat der Muslime in Deutschland - KRM)” adlı kuruluş içerisinde bulunmuştur. Bununla ilgi bilgiler çalışmamızın son bölümlerinde yer alacaktır.

2. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB)

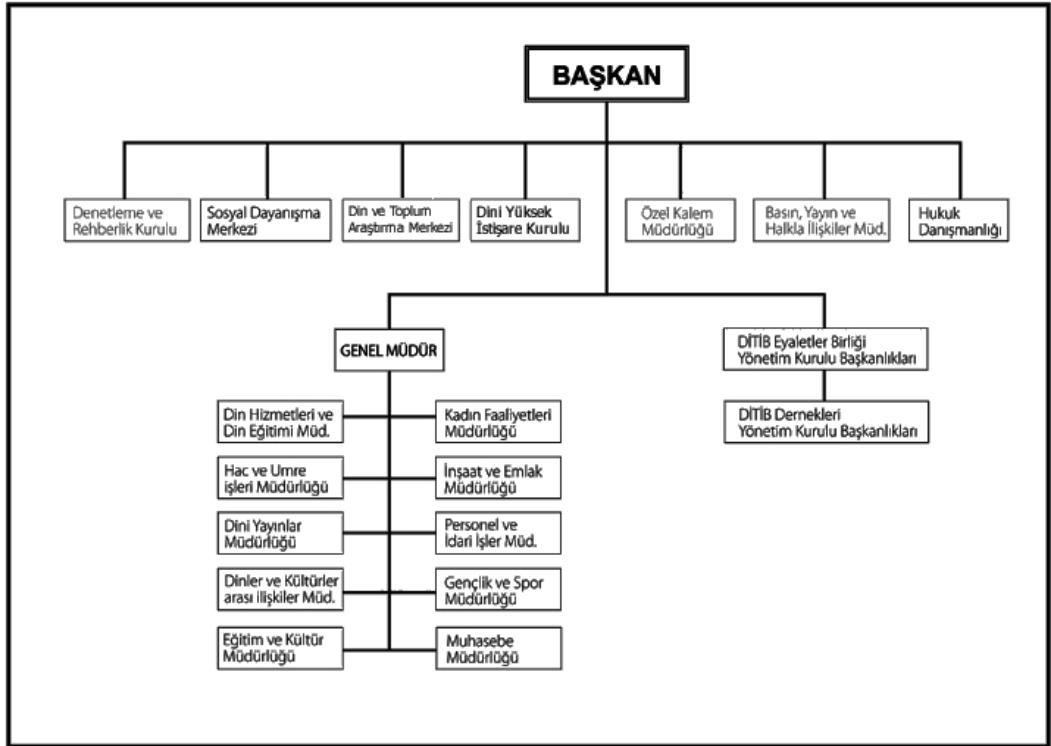
Almanya’ya giden ilk Türk işçiler kendi kültür ve değerlerini muhafaza edebilmek amacıyla dernekler etrafında kenetlenmek zorunda kalmışlardı. Türk-İslam kültür, adet, gelenek ve göreneklere ait kimliği, yabancı bir ülkede muhafaza etmek oldukça zor olduğundan dolayı bir araya gelerek ortak hareket etmeleri gerekiyordu. Bu amaçla bir çok dernek ve cemiyet kurarak, yabancı bir ülkede Türk İslam kültürüne ait değerlerin çocuklarına ve torunlarına aktarmak amacındaydılar. Ayrıca dernek ve cemiyetlerde yapılacak sosyal ve kültürel faaliyetlerle Alman toplumunun, Türk-İslam örf ve adetlerini yakından tanımalarına vesile olmak arzusunda idiler. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği de bu amaçla kurulmuş ve kısa zaman içerisinde Almanya genelinde örgütlenmiş bir dernektir.

2.1. Kuruluş ve Yapısı

Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği (Almanca: Die Türkisch-Islamische Union der Anstalt für Religion), ilk Türk işçilerin Almanya’ya gelişlerinde tam 23 yıl sonra Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığının desteği, organizesi ve yapılandırmasıyla 5 Temmuz 1984’te Almaya’nın Köln şehrinde kuruldu. Kısaca DİTİB olarak adlandırılan bu kuruluş, Almanya genelinde bir çatı kuruluş olarak görev yapmakta olup Müslüman Türklerin dini, sosyal ve kültürel meseleleri ile ilgilenerek hizmet vermeye çalışmaktadır.⁴⁸

⁴⁸ Lemmen, age., s. 62; Aytakin, Ayca, **Türkisch-Islamische Vereinigungen in Deutschland und die Rolle des Islams in der Türkei im Vergleich**, Grin, Norderstedt, 2009, s.10

Kurulduğu yıl dernek sayısı 230 iken şu an yaklaşık 900 derneğe ulaşarak Almanya'nın organize olmuş en büyük çatı kuruluşlarından biri olma özelliğine sahiptir. DİTİB'in organları, genel kurul, yönetim kurulu, danışma kurulu ve kasa deneticilerinden oluşmaktadır. Genel kurul her iki yılda bir toplanır ve teşkilatın en yüksek karar organıdır. Yönetim kurul, genel kurul tarafından iki yıl süreyle seçilir ve başkan, başkan yardımcısı, sekreter, sekreter yardımcısı, muhasip, muhasip yardımcısı ve yönetim kurulu üyesi olma üzere 7 kişiden oluşur. Danışma kurulu, DİTİB'in en yüksek istişare ve denetim organıdır ve 5 din adamından oluşur. Genel kurul tarafından her iki yılda bir seçilir ve iki kişiden oluşur. DİTİB genel merkezinin teşkilat yapısı şu şekildedir:⁴⁹

Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB), Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından desteklendiğinden dolayı, DİTİB dernek yöneticileri buldukları bölgelerde Türkiye Cumhuriyeti Elçilik ve Başkonsolosluklarında görev yapan Din Hizmetleri Müşaviri ve Ataşeleri ile de sıkı bir diyalog ve işbirliği içerisindeyler.⁵⁰

⁴⁹ Bkz. www.ditib.de/default1.php?id=5&sid=8&lang=en, (22.05.2011)

⁵⁰ Lemmen, age., s. 34-35; Şen; Sauer, age., s. 8-9

Ayrıca 2009 yılında Almanya genelinde kurulan eyalet birlikleri lokal olarak teşkilatlanarak hizmet ağını genişletmiştir.⁵¹

DİTİB genel merkezi Köln-Ehrenfeld’te bulunmaktadır.⁵² DİTİB genel başkanı, delegeler tarafından seçilmekte olup, genellikle Türkiye Cumhuriyeti Berlin Büyük Elçiliği Din Hizmetleri Müşaviri aynı zamanda DİTİB genel başkanı olarak görev yapmaktadır. Tamamen Alman kanunlarına göre bir dernek statüsünde kurulmuş olan DİTİB’e Türkiye Devletinin destek vermesi Türkler arasında bu derneğe teveccühü attırırken; diplomatların aynı zamanda bu kuruluşun başında olması Alman resmi makamlarını tedirgin etmektedir.⁵³

DİTİB genel merkezine bağlı dernekler, hukuksal ve ekonomik olarak özerk olmakla birlikte çatı kuruluşun prensipleri ve yönlendirmeleri doğrultusunda hizmet vermektedirler. Ayrıca dernekler kendi ihtiyaçlarını üye aidatları ve bağışlarla karşılamaktadır.⁵⁴

2.2. Diyanet İşleri Türk İslam Birliğinin Kuruluş Amacı ve Prensipleri

Diyanet İşleri Türk İslam Birliğinin kuruluş amacı, hedefleri, prensipleri ve hizmet politikaları, dernek tüzüğünde ayrıntılı bir şekilde yer almaktadır. Bu bölümde kısaca tüzükte yer alan maddeleri kısa bir şekilde özetleyerek belirtmeye çalışacağım⁵⁵:

- Dini, ilmi, eğitsel etkinliklerle gençliği korumak, toplumlar arasında birlik ve uyumu sağlamak, kültürel çalışmalar yapmak ve bu tür çalışmalarını teşvik edip desteklemek.
- Türk toplumuna ve diğer müslümanlara İslam dini ile ilgili bütün sorunlarında yardımcı olmak, onları dini, sosyal ve kültürel alanlarda aydınlatmak, bilgilendirmek ve yol göstermek. Dini, sosyal, kültürel, eğitim ve öğretimle ilgili faaliyetler için uygun mekanlar temin etmek, ibadethaneler oluşturmak, araç ve gereçler sağlamak, mevcut imkanları muhafaza etmek ve geliştirmek. Türk toplumunun ve diğer müslümanların dini vecibelerini yerine getirmelerine yardımcı olmak amacıyla, Türkiye ve

⁵¹ <http://www.ditib.de/detail2.php?id=574&lang=en>, (12.04.2011)

⁵² DİTİB Kleines Handbuch für Vereine, Köln, 2004, s. 62

⁵³ Lemmen, age., s. 34-35; Şen; Sauer, age., s. 8-9; Wunn, Ina; Mohagheng, Hamideh, **Muslimische Gruppierungen in Deutschland**, Kohlhammer, Stuttgart, 2007, s. 32

⁵⁴ DİTİB Kleines Handbuch für Vereine, s. 62-64; Şen; Sauer, age., s. 9

⁵⁵ Satzung der DİTİB, Köln, 1984, s.2-5 (Ditib Tüzüğü)

Almanya'daki ilgili resmî makamlarla işbirliği yaparak, din görevlileri ve uzman elemanlar temin etmek.

- Gençliği başta uyuşturucu alışkanlığı olmak üzere, her türlü zararlı akım ve alışkanlıklardan korumak ve kurtarmaya çalışmak. Bu bağlamda yetkili devlet birimleri ve özel kuruluşlarla iş birliği yaparak gerekli tedbirler almak.
- Alman ve Türk resmî makamları ile işbirliği yaparak, çocukların genel eğitim ve özellikle din eğitimi ile ilgili problemlerinin çözümü için gayret göstermek; eğitim ve öğretim amacıyla müesseseler oluşturmak ve işletmek. Hımayeye muhtaç veya teşvike layık kabiliyetli çocuklara ve gençlere eğitim-öğretim bursu vermek; meslek kursu ve doktora imkanları sağlanmak ve bu tür çalışmalara destek vermek.
- Türk toplumunun ve diğer müslümanların kültürel, sosyal ve çalışma hayatı ile ilgili karşılaştıkları problemlerin çözümünde yardımcı olmak, onların kültürel ve sosyal gelişimlerini sağlamak, aralarında birlik, beraberlik ve dayanışma duygularını güçlendirmek maksadıyla her çeşit sosyal ve kültürel faaliyeti teşvik etmek, sünnet, nişan, düğün, iftar, sahur programları gibi geleneksel törenler ve yarışmalar yapılmasına imkan sağlamak veya yardımcı olmak; Türk vatandaşlarının Alman toplumuna daha kolay uyum sağlayabilmeleri, iki toplum arasında karşılıklı anlayış, kaynaşma ve dayanışma ortamının oluşturulması için gerektiğinde bu tür faaliyetleri Alman vatandaşları ile birlikte yapmak.
- Alman ve Türk resmi makamları ile işbirliği yaparak, eğitimi ve öğretimi desteklemek amacı ile konferanslar, seminerler, paneller düzenlemek. Meslek kursları, dil kursları ve din eğitimi veren okullar açmak ve bu tür çalışmaları desteklemek.
- Çeşitli dinlere mensup insanların daha iyi anlaşmaları ve uyum içinde birlikte yaşayabilmelerini temin ve kolaylaştırmak için gerekli çalışmalar yapmak, ilmi ve kültürel toplantılar düzenlemek, araştırmalar yapmak, kiliseler ve diğer dini kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak.
- İslam dininin esasları ve gerçek hüviyeti hakkında bilgi edinmek isteyenleri aydınlatarak yardımcı olmak. İbadethanelerin ve dernek hizmet binalarının tanıtılmasında rehberlik etmek.

- Cemiyetin faaliyet bölgesinde Türklerin ve Almanların faydalanabileceği kütüphaneler açmak, dökümantasyon merkezleri oluşturmak, üyelerine kaset, kitap, dergi, broşür, bülten ve takvim gibi basılı, sesli ve görsel yayınlar temin etmek. Dini, sosyal ve kültürel konularda konferans, seminer, sempozyum, panel gibi ilmî toplantılar, ilmî yarışmalar tertiplemek ve başarılı olanları ödüllendirmek.
- Afet ve depremlerde mağdur ve muhtaç duruma düşenlere imkanlar ölçüsünde maddî ve manevî yardımda bulunmak; bu konuda yardım kampanyaları düzenlemek.
- Fitre ve zekatları İslami usüllere göre ihtiyaç sahiplerine ulaştırmak.
- Vefat edenlerle ilgili dinî vecibelerin yerine getirilmesini sağlamak. Cenazelerini Türkiye'ye göndermek isteyen kişilere yardımcı olarak bütün resmi işlemleri takip etmek.
- Hac organizasyonları düzenleyerek, hacca veya umreye gitmek isteyen hacı adaylarını bilinçlendirici programlar yapmak.
- Almanya genelinde bütün DİTİB dernekleri, hizmet bağlamında başta Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere, Din Hizmetleri Müşavirliği, Din Hizmetleri Ataşeliği ve DİTİB genel merkezi ile iş birliği içerisinde olması gerekmektedir.
- DİTİB dernekleri, kanunlar çerçevesinde hizmet ederek, her iki ülkenin anayasa ve yasalarına uygun bir şekilde hizmet etmeleri gerekmektedir.
- DİTİB, herhangi bir siyasi düşünce ve politikanın etkisi ve yönlendirmesi altında kalmayarak siyaset ve partiler üstüdür.
- Fitne ve kargaşaya sebep olabilecek her türlü faaliyetten uzak durarak cemiyet içerisinde islamiyetin de temel ilkelerinden olan sevgi, saygı, hoşgörü, tolerans ve dayanışma prensiplerine uygun olarak davranır; her türlü şiddeti ve şiddete çağrışı kesinlikle reddeder. Bu kabil davranışı tesbit ve teşvik edilen üye cemiyetten ihraç edilir. DİTİB dernekleri herhangi bir kesimin tekelinde olmayıp üyelerine karşı şeffaf davranmak zorundadır.

İKİNCİ BÖLÜM

DIYANET İŞLERİ TÜRK İSLAM BİRLİĞİ

1. Diyanet İşleri Türk İslam Birliğinin Hizmet Sahası

1.1. Din Hizmetleri

Diyanet İşleri Türk İslam Birliğinin en önde gelen hizmetlerinden biri cemiyet üyelerine ve müslümanlara ibadet etme imkanları sağlayarak, manevi ihtiyaçlarının teminine gayret etmektedir.

Din hizmetleri, din görevlileri tarafından yürütülmektedir. DİTİB cami ve derneklerinde görev yapan din görevlileri, Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığının personeli olup yurtdışına resmi görevlendirmeye giderek hizmet etmektedirler. Yurt dışında hizmet etmek isteyen personeline yönelik Diyanet İşleri Başkanlığı belli şartlar dahilinde sınavlar yapmakta ve başarılı olanları belli bir süre için yurt dışında istihdam ettirmektedir.⁵⁶

Almanya'da din hizmetleri Türkiye'deki din hizmetlerden çok daha fazla ve farklılık arz etmektedir. Türkiye ile kıyaslandığında Almanya'da din görevlilerinden çok daha fazla hizmet beklenmektedir. Din görevlileri, cami içerisindeki mutabakat görevlerinin dışında bir çok sahada cemaate önder ve rehberlik etmektedirler.⁵⁷

Din görevlisi camiye gelen yetişkinlerin, gençlerin ve çocukların din eğitimi ve öğretiminden sorumludur. Belli bir program dahilinde olsun veya olmasın kendisine müracaat edildiğinde din eğitimi hususunda cemaate yardımcı olması gerekir. Almanya'daki camiler genellikle hafta sonları ve tatil günlerinde yoğun bir şekilde ziyaret edilmektedir. Bilhassa gençler ve çocuklar, ailelerinin teşvikiyle tatil günlerinde camiye giderek Kur'an okumayı öğrenmekte ve din eğitimi almaya gayret etmektedirler. Ders plan ve programı Din Hizmetleri Müşavirliği ve Din Hizmetleri Ataşelikleri tarafından hazırlanmaktadır. Bu derslerde Kur'an okumayı öğretmenin yanısıra öğrencilere ilmihal ve siyer gibi dersler de verilmektedir. Yoğun öğrencisi olan dernekler, yardımcı öğreticiler de istihdam ettirerek öğrencilere destek olmaktadır.

⁵⁶ Lemmen, age., s. 34-37

⁵⁷ Çekin, Ahmet, **Stellung der Imame, Eine Vergleichende Rollenanalyse der Imame in der Türkei und Deutschland**, Yayınlanmamış doktora tezi, Tübingen Üniversitesi, 2004, s. 170-182

Birçok dernekte din eğitimi, okullardaki gibi ders sınıfları oluşturmak suretiyle işlenmektedir. İstikrarlı bir şekilde bu kursları takip eden öğrenciler, Kur'an okumayı öğrenmekte ve temel dini bilgileri elde etmektedirler.⁵⁸

Din eğitimi ve öğretimi verilen bu kursların en büyük sorunu, öğrencilerin istikrar sorunudur. Gönüllük esasına dayanan bu din eğitim ve öğretim kursları, ailelerden yeterli desteği alamadığında, öğrenciler kursa devam etmeyerek emeklerin zayi olmasına sebep oldukları gözlemlenmiştir. Diğer bir sorun ise din görevileri ile öğrenciler arasındaki iletişim sorunudur. Türkiye'den gelen din görevlileri, Avrupa'da doğup büyümüş ve karma bir kültüre sahip olan öğrencilerle iletişim kurmada zorluk çekmektedirler. Çünkü okul yaşındaki Müslüman Türk öğrenciler, sadece aile içerisinde konuşulan Türkçe kelimelere aşina olduklarından, dini terimleri anlamakta zorlanmaktadır.⁵⁹

Bu zorluğu aşmak amacıyla ders materyallerinin Almanca ve Türkçe olarak hazırlanması derslerin daha da verimli geçmesini sağlayabilir. Fakat ders dilinin Türkçe olması, yabancı bir ülkede yaşayan Müslüman Türk öğrencilerin dolaylı olarak ana dillerini geliştirmelerine de vesile olmaktadır.

Din görevlileri, dini içerikli konferanslar ve paneller düzenleyerek cemaatlerinin bilinçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Birçok din görevlisi bu tür programları, bir kaç cemiyetin bir araya gelmesi suretiyle gerçekleştirmektedir. Panel ve konferansların konuları ortak bir komisyonda belirlenmekte ve geniş katılımın sağlanabileceği mekanlar seçilmektedir. Mesela, Stuttgart bölgesinde yaklaşık doksan DİTİB derneği bulunmaktadır. Bu doksan dernek kendi içerisinde on iki farklı gruba ayrılarak ortak çalışmalar yapmaktadır. Her grup kendi içerisinde organize olarak bu ilmi programları gerçekleştirmektedir.⁶⁰

Din görevlileri, önemli gün ve gecelerde cemaatin daha fazla kaynaşabilmesi için şenlik ve kutlama programları düzenleyerek, kardeşlik ve dayanışma ruhunun canlı tutulmasını sağlamaktadırlar.⁶¹

Almanya genelindeki DİTİB dernekleri, kendi aralarında güzel Kur'an okuma, ezan, hutbe ve dini bilgiler yarışması yapmaktadırlar. Bu yarışmalara katılacak kişileri

⁵⁸ Çekin, age., s. 182-186

⁵⁹ Stuttgart Bölgesi Din Görevlileri Hizmet Raporu, Stuttgart, 2008

⁶⁰ Çelen, Cevdet, 1958 Çankırı doğumlu, Üniversite mezunu, 09.08.2005-14.08.2009 tarihleri arasında Almanya Stuttgart Din Hizmetleri Ataşesi.

⁶¹ Çekin, age., s. 212

bizzat din görevlileri yetiştirmekte ve rehberlik etmektedir. Yarışma sonucunda başarılı olan kişiler ödüllendirilmektedir.⁶²

Din görevlileri, Ramazan ayının daha verimli geçmesi amacıyla dernek içerisinde iftar programları düzenlenmektedirler. Bu iftar programlarına cemiyet üyelerinin yanısıra yabancı Alman misafirler de davet edilmektedir. İftar programları vesilesiyle misafirlere, müslümanların ibadet ve yaşantıları ile ilgili bilgiler verilmeye çalışılmaktadır.⁶³

Din görevlileri, hizmet bölgelerinde şayet hapisane ve tutuk evleri varsa oraları da ziyaret etmekle yükümlüdürler. Bu ziyaretler vesilesiyle hapishanelere düşen kişilere manevi destek verilmekte ve bu kişilerin topluma yeniden kazandırılmasına vesile olunmaktadır. Din görevlileri tarafından hastahaneler ziyaret edilerek, hastalara teselli ve manevi güç verilmeye çalışılmaktadır. Ölüm vakalarında ölünün cenaze ve tedvin işlemlerinin yanı sıra yakınlarına manevi destek vermeye de gayret etmektedirler.⁶⁴

Din görevlileri, cemaatinin her türlü sıkıntılı ve sevinçli gününde yakınlarında olarak, beşeri münasebetler noktasında imkanlar ölçüsünde örnek olmaya gayret etmektedirler.⁶⁵

Her din görevlisinin görev mahallinde aynı şekilde görev yaptığını söylemek mümkün olmamakla birlikte, yukarıda belirtilen şekilde hizmet etmeleri Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından beklenmektedir.

Din görevlileri, yurt dışındaki görevlerine başlamadan önce gidecekleri ülkenin dilini öğrenmeleri amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından altı ay dil kursuna gönderilerek temel bazda yabancı dil öğrenmeleri sağlanmaktadır. Bu vesile ile din görevlileri daha göreve başlamadan, görev yapacakları ülkenin dilini ve kültürünü öğrenme imkanına sahip olabilmektedirler.⁶⁶

DİTİB derneklerinde görevlendirilen din görevlilerinin Almanca bilmeleri büyük bir önem arz etmektedir. Almanca sorunu olmayan bir din görevlisi kendi şahsi işlerini kolay bir şekilde yerine getirmenin yanısıra cemiyet içerisindeki hizmet kalitesinin de artmasına vesile olacaktır. Almanca konuşabilen bir imam, camiye gelen gençlerle daha iyi bir diyalog içerisinde olacak ve onların cami ile olan irtibatlarını

⁶² <http://www.ditib.de/detail2.php?id=222&lang=en>, (09.05.2011)

⁶³ Kaya, Ercan, 1972 Çorum doğumlu, Üniversite, 2008-2010 Ditib-Wernau Din Görevlisi.

⁶⁴ Çelen, Cevdet.

⁶⁵ Çekin, age., s. 212

⁶⁶ <http://www.diyamet.gov.tr/turkish/dinegitimi/din-egitimi-dairesi-baskanligi---icerik-yabanci-dil-agirlikli-hizmet-ici-egitim-kurslari-191.aspx>, (23.04.2011)

kuvvetlendirebilecektir. Ayrıca yabancılara yönelik yapılan faaliyetlerde aktif görev alarak, dini soruları bizzat kendisinin, tercümana ihtiyaç hissetmeksizin cevaplandırması daha tatminkar olacaktır.

Din görevlilerine yönelik dil kurslarının devamı açısından DİTİB ve Goethe Enstitüsü ortak çalışma yaparak din görevlilerinin Almanca dil seviyelerinin daha da ilerlemesine katkıda bulunmaya çalışmaktadırlar. Bu çalışma çerçevesinde görev yerleri bir birine yakın olan din görevlileri bir araya getirilerek dil kursları düzenlenmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı ve DİTİB, kültürlerin uyumu ve diyalogu açısından bu tür kursların çok önemli olduğunu belirtmektedir.⁶⁷

Din görevlileri, yurt dışı hizmet sürelerinin dolmasıyla Türkiye'deki asli görevlerine dönmektedirler. Yerlerine yeni din görevlileri gelerek hizmetler devam ettirilmektedir. Her ne kadar bu süreç, yeni ve taze bir kanın gelmesine vesile olsa da her gelen yeni bir din görevlisi, uyum ve dönüş hazırlığında derneklerdeki hizmetlerin sürekliliğini aksatmakta, bu da cemiyetler içerisinde sıkıntılara sebep olmaktadır.

Din görevlilerinin kalıcı bir şekilde hizmet edebilmeleri ancak Almanya'da, Türkiye'deki İmam-Hatiplere benzer okullar açıldığı takdirde gerçekleşebilir. Almanya'da doğmuş, büyümüş ve Alman kültürünü bilen bir din görevlisinin daha faydalı olacağı düşünülmekte olup yabancıların zihinlerinde oluşan ön yargıların kalkmasını da sağlayabilir. Almanya'da yetişen bir din görevlisi, kültürler ve dinler arası iletişimin gelişmesine de daha fazla katkıda bulunabilir. Ancak şuan ki uygulamayla Türkiye'den Almanya'ya din hizmetleri için giden din görevlileri, sürekli olarak anavatanına ve İslama ait değerleri Almanya'ya taşımakta ve dolaylı olarak Almanya'da yaşayan vatandaşlarımızın Türkiye'ye olan bağlılıklarının artmasına katkıda bulunmaktadırlar.

Mevcut şartlar içerisinde Almanya'da din görevlisi yetiştirmek oldukça zor görünmektedir. Bu ihtiyacı farklı bir şekilde telafi etmek amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı 2006 yılında bir proje başlattı. Bu proje çerçevesinde Almanya'da lise (Gymnasium) bitirmiş Müslüman Türk gençlere, maddi ve manevi destek verilerek Ankara ve İstanbul'da İlahiyat fakültelerinde tahsil görme imkanı sağlandı. Bu programa iştirak eden kişilerin, istikbalde geldikleri ülkelerde din görevlisi olarak istihdam ettirilmeleri planlanmıştır.⁶⁸ Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı,

⁶⁷ Çelen, Cevdet.

⁶⁸ T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Uluslararası İlahiyat Programı, Ankara, 2009, s. 1-9

2010 Temmuz ayında kabul edilen yeni teşkilat kanununda, bu proje çerçevesinde mezun olan kişilerin yurt dışında sözleşmeli personel olarak istihdam ettirilmelerini de sağlamıştır.⁶⁹

Bu proje kısa vadede Almanya'nın ihtiyaç duyduğu din görevlisi ihtiyacını karşılayabilir. Çünkü bu imkanlardan istifade etmesi düşünülen kişilerden lise mezunu (Abitur veya Fachhochschulreife) olma şartı aranmaktadır. Fakat Almanya'da yaşayan gençlerin büyük bir kısmı bu diplomaya sahip değildir.

Alman eğitim sistemi ilkökul dördüncü sınıftan sonra öğrencileri seviyelerine göre Hauptschule, Realschule ve Gymnasium olmak üzere üç farklı okula göndermektedir.⁷⁰ Hauptschule ve Realschule mezunları lise mezunu olarak değerlendirilmemekte, sadece Gymnasium mezunları lise mezunu sayılmaktadır. Almanya'da yaşayan Türklerin büyük bir kısmı Gymnasium'a gitme imkanına sahip olamamaktadır.⁷¹ Hal böyle olunca ister istemez din görevlisi olmak isteyip de Gymnasium'a (Lise) gitme imkanına sahip olamamış gençler, Diyanet İşleri Başkanlığının sunmuş olduğu bu imkanlardan da yararlanamamaktadırlar. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığının bu hizmetinden sadece yıllık belirli bir sayıda öğrenci istifade edebilmektedir.⁷²

Bugünlerde Almanya genelinde din görevlisi ihtiyacını düzenli bir şekilde karşılayabilmek amacıyla, Almanya'da islam ilahiyatı ile ilgili okullar ve üniversiteler açılması konuşulmaktadır. Tübingen Üniversitesi gibi Almanya'nın bazı üniversitelerinde İslam ilahiyatçıları yetiştirilmesi amacıyla üniversite yönetimi ile müslüman teşkilatlar arasında görüşmeler başlamış bulunmaktadır.⁷³

Bu bağlamda bu konu ile ilgili olarak eski Baden-Württemberg eyalet başbakanı Günther H. Öttinger 01.02.2006 tarihinde, müslüman din görevlileri yetiştirilmesi ile ilgili olarak hükümet konuşmasında şöyle bir açıklama yapmıştır: “Entegrasyon, açık ve bilinçli bir toplum için güçlü birlikteliği gerektirir. Eyaletimiz ileriki zamanlarda Almanya'da İmam yetiştirilmesi hususunda islami teşkilatların çabalarına destek olacaktır. Din görevlileri (Prediger: Vaiz) topluma yön veren önemli kişilerdir. Almanca

⁶⁹ http://www.diyamet.gov.tr/turkish/dok/2010_dib_kanun_tasarisi.pdf, (15.04.2011)

⁷⁰ Plötzgen, Sebastian D., **Probleme und Chancen des deutschen Bildungssystems: eine Bestandsaufnahme aus Schülersicht**, Tectum Verlag, Marburg, 2003, s. 37

⁷¹ Alman okul sistemi hakkında ileriki bölümlerde bilgi verilecektir

⁷² T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Uluslararası İlahiyat Programı, Ankara, 2009, s. 1-9

⁷³ <http://www.zeit.de/2011/16/C-Interview-Islamstudien>,(14.04.2011); http://www.bmbf.de/_dpsearch/highlight/searchresult.php?URL=http://www.bmbf.de/de/15619.php&QUERY=islam, (28.03.2011)

ve Almanya kültürünü bilen imamlar yetiştirildiğinde bu kişiler uyum sürecinde merkezi rol oynayacaklardır.”⁷⁴

1.2. Dinler ve Kültürler Arası Diyalog

Özgür ve demokratik bir toplum her zaman için kendi içerisinde var olan değerlerle barışık yaşamak zorundadır. Aynı ortam içerisinde yaşayan farklı kültür ve dinlere mensup olan bireyler birbirlerine saygı duyarak iyi ilişkiler içerisinde varlıklarını devam ettirmeleri gerekmektedir. Bir göç ülkesi olan Almanya bugün kendi bünyesinde çeşitli kültür ve dinlere mensup insanları da barındırmaktadır. Böyle bir ülkede insanların birbirleriyle diyalog içerisinde saygılı ve hoşgörülü davranmaları huzurlu bir yaşam için gereklidir.

Toplumsal huzur ve dayanışmanın gerçekleşmesi amacıyla DİTİB dernekleri, diyalog faaliyetlerine çok önem vermektedir. Diyalog faaliyetleri vesilesiyle farklı din ve kültürlerle mensup insanlar bir araya gelerek bir birlerini daha iyi tanımakta ve ön yargıları ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar.

Bu konu ile ilgili olarak eski Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu şöyle demektedir: “İslam’a göre dinler ve kültürler arası diyalog, en öncelikli konulardan biridir. Dinler arası diyalog, başka birine zorla bir konuyu kabul ettirmek değil, bilakis karşılıklı olarak kişilerin birbirlerini anlama çabası ve verimli bir iletişim uğraşısıdır.”⁷⁵ Diyalog mevcut farklılıkları abartıp problem yapmaksızın anlamaya ve tanımaya çalışmaktır.

Diyalog karşılıklı anlayışı teşvik etmekte ve birbirleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan kişiler arasında karşılıklı, bilgi alış verişi imkanı sunmaktadır. İnsanların birbirlerini oldukları gibi kabul etmelerini sağlamaktadır. Diyalog vesile ile ön yargılar, korkular ve yabancılaşma duyguları ortadan kalkarak, insanlar arasında barış ve güven ortamı oluşabilecektir.

Prof. Dr. Ali Bardakoğlu bu konu ile ilgili şöyle demektedir: “Tolerans ve diyalogun önünde bir takım engeller vardır: Bütün farklılıkları ortadan kaldırma, başkalarını değiştirmeye çalışma ve belli şartlardan sonra kişileri kabul etme, diyalogun

⁷⁴ Oettinger, Günther H., **Integration fördern, Zusammenhalt stärken für eine offene und wertebewusste Gesellschaft**, Baden-Württemberg Regierungserklärung, Stuttgart, 1 Şubat 2006, s. 12

⁷⁵ Bardakoğlu, Ali, *Religion und Gesellschaft, Neue Perspektiven aus der Türkei*, Köln, 2008, s.84

önündeki en büyük engellerdendir. Sadece sevgi ve tolerans hakkında konuşmak da yeterli değildir. Biz bu duyguyu birlikte paylaşarak davranışlarımıza da aksettirmemiz gerekmektedir. Bunu dünya barışının oluşumunda da kullanmamız gerekir. İnsanların toplumdaki ilişkilerini kuvvetlendiren en önemli madde sevgidir. Sevgi, farklılıkları kabul edip problem etmeyen ve bunu zenginlik kaynağı olarak görmek demektir.”⁷⁶

Son yıllarda farklı inanç ve kültürlere sahip olan topluluklar arasında dinler ve kültürler arası ilişkiler bağlamında, diyalog faaliyetleri büyük bir önem kazanmıştır. Almanya’da diyalog faaliyetleri başta kiliseler olmak üzere belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve polis teşkilatları tarafından desteklenmektedir. Bilhassa kiliseler bu konuya çok önem vermekte ve müslüman kuruluşlarla diyalog içerisinde olmaya gayret etmektedirler. Çok geç kalınsa da diyalog faaliyetleri ile Almanlar, ülkelerinde yaşayan göçmen kökenli insanları daha yakından tanıma imkanına sahip olabilmektedirler.

Almanya genelinde DİTİB dernekleri, dinler ve kültürler arası diyalog konusunda resmi ve özel kurumlar tarafından en önemli muhataplardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu sebepten dolayı DİTİB genel merkezi ve dernekleri bu konuya çok önem vermektedirler. Hatta genel merkez bünyesinde dinler ve kültürler arası diyalog müdürlüğü oluşturularak daha sistematik bir şekilde etkinlikler yapılmaya çalışılmaktadır. Dinler ve kültürler arası ilişkiler müdürlüğü hizmet sahasını şöyle belirtmektedir: “İslamın önem verdiği evrensel değerler arasında yer alan, farklı din ve düşünce sahiplerine karşı hoşgörü, saygı, diyalog ve tolerans prensiplerine uygun olarak, başta içinde yaşadığımız Alman toplumunun büyük çoğunluğunu teşkil eden Hıristiyanlar olmak üzere, diğer bütün din mensupları ile karşılıklı yakın ilişkiler ve diyalog ortamının gelişip güçlenmesine destek vererek, toplumdaki ön yargıların yok edilmesini ve her çeşit ayrımcılığın ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır.”⁷⁷

Bu amaçla dinler ve kültürler arası diyalog için yapılan faaliyetler şunlardır:

- Açık kapı ve kültür haftası günleri düzenlemek (Tag der Offenen Moscheen),
- Diğer din mensuplarıyla birlikte toplu barış duaları yapmak üzere bir araya gelmek,
- Dinler ve kültürler arası konuları içeren seminerler, paneller ve konferanslar tertipleme,

⁷⁶ Bardakoğlu, age., s.85-86

⁷⁷ <http://www.ditib.de/default1.php?id=6&sid=3&lang=en>, (13.04.2011)

- Camiye gelen yabancılara yönelik tanıtım programları yapmak,
- DİTİB derneklerinde gönüllü olarak hizmet edebilecek kalifiyeli diyalog görevlileri yetiştirmek,
- Ramazan ayında politikacılara, medya mensuplarına, kiliseler ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerine yönelik iftar programları düzenlemek (İslamı tanıtmak amacıyla),
- Farklı dinlere mensup kişilerle biraraya gelerek ortak programlar icra etmek,
- Dinler ve kültürler arası diyalogu geliştirmek amacıyla yapılan faaliyetleri desteklemek,
- Alman kilise günlerine katılmak,
- Dinler ve kültürler arası faaliyet gösteren yayınlara destek vermek,
- İslam dinin aslına uygun kaynak eserler ve materyaller hazırlamak (Almanca).⁷⁸

Aşağıda başlıklar halinde yukarıda sayılan bu faaliyetler ve projelerle ilgili ayrıntılı bilgiler verilecektir.

1.2.1. Açık Kapı Günleri (Tag der Offenen Moscheen)

Almanya’da ilk cami, birinci dünya savaşı sırasında Berlin Wünsdorf müslüman esir kampında açılmıştır. 1924 yılında cami binasının çökmesiyle bu cami kapandı. Daha sonra 1925 Nisan’ında Berlin Wilmersdorf’ta yeniden bir cami inşa edildi.⁷⁹

1961 yılından itibaren Almanya’ya giden müslüman işçiler, ibadet edebilecekleri yerlere ihtiyaç duydular. Almanya’ya giden ilk müslüman işçiler, ellerindeki imkanlar ölçüsünde eski fabrikaların salonlarında, terk edilmiş depolarda ve metruk bodrumlarda küçük mescidler inşa etmek suretiyle toplu ibadet etmeye başladılar. Bayram ve Cuma namazlarında ise kiliselere ait büyük salonlarda veya kapalı spor salonlarında (kiralanan suretiyle) ibadetlerini eda etmeye çalışmışlardır.⁸⁰

Zamanla kendilerini artık Almanya’nın bir parçası olarak görmeye başlayan Türk Müslümanlar, daha iyi mekanlarda ibadet etmek amacıyla görkemli camiler inşa

⁷⁸ DİTİB Kleines Handbuch für Vereine, s. 63-64;

⁷⁹ Lemmen, age., s. 15-16; Beinhauer, Köhler; Leggewie, Claus ; Jasarevic, Alen , **Moscheen in Deutschland: religiöse Heimat und Gesellschaftliche Herausforderung**, C.H. Beck, München, 2009, s. 22-23

⁸⁰ Beinhauer; Leggewie; Jasarevic, age. , s. 25-35

ettiler. Her ne kadar şu an bile bir çok cami, eski bir ev yada fabrikadan çevrilmiş durumda ise de her geçen gün yeni yeni görkemli ve gösterişli camiler inşa edilmektedir.⁸¹ Fakat Almanya’da bazı bölgelerde hala müslümalara karşı bir takım ön yargıların olması sebebiyle ya sıfırdan cami yapımına müsaade edilmemekte veya şehir dışında toplumdan uzak endüstri bölgelerinde izin verilmektedir. Bu tür tavır ve davranışlar diyalog faaliyetlerine zarar vermekte ve karşılıklı iyi niyetli iletişime gölge düşürmektedir. Fakat son yıllarda Almaya’nın birçok şehrinde DİTİB dernek yöneticileri Alman resmi makamları ile iyi bir iletişime girmek suretiyle, şehir merkezlerinde görkemli camilerin yapımına yönelik müsaade almışlardır. 7 Kasım 2009 yılında yapımına başlanan Köln Merkez Camii buna örnek verilebilir.

Dernek bünyesinde bulunan camiler genellikle çok amaçlı bir bina şeklinde kullanılmaktadır. İbadet edilen mekanın dışında, bir çok caminin kendine ait çay salonu, kütüphane, konferans salonu, ders sınıfları, berber salonu ve kantini bulunmaktadır. Almanya’da müslümanlar sadece ibadet etmek amacıyla camiye gitmemekte, sosyal ve kültürel faaliyetlere iştirak etmek, din dersi almak ve sohbet ortamlarına katılmak üzere camileri ziyaret etmektedirler.⁸²

Camiler yapmış oldukları etkinliklerde şeffaf olup arzu edenler DİTİB derneklerine rahatlıkla girip, verilen hizmetlerden istifade edebilmektedirler. Ayrıca camiler Almanlar tarafından da ziyaret edilmekte, onlara İslam ve camilerde yapılan çalışmalar hakkında bilgiler verilmektedir.

Almanların DİTİB dernek ve camilerini daha yakından tanımaları amacıyla, 1997 yılından beri her yıl 3 Ekim’de açık kapı günleri (Tag der offenen Moscheen) düzenlenmektedir. Açık kapı günlerinde yabancıların camilere gelmeleri sağlanmakta ve dernek faaliyetleri hakkında bilgiler verilmektedir.⁸³ 3 Ekim günü Almanlar açısından her iki Almanya’nın (Doğu Almanya ile Batı Almanya) birleştiği gün olması hasebiyle sembolik değeri olan bir gündür. Müslümanlar da bu günde “Açık Kapı Günleri” programları düzenleyerek kendilerinin de Almanya’nın bir parçası olduklarını ifade etmektedirler.

Açık kapı gününde yapılan etkinlikler vesilesiyle DİTİB dernekleri, Alman toplumuyla iyi bir dayanışma içerisinde olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Almanya genelinde şeffaf, açık ve barışçıl hizmetler yaptıklarını kamu oyuna ilan etmektedirler.

⁸¹ Beinbauer; Leggewie; Jasarevic, age. , s. 25-35

⁸² DİTİB Kleines Handbuch für Vereine, s. 5-6

⁸³ <http://zentralrat.de/include.php?site=zmd/archiv&di=pmold/pm12tag.html> (15.03.2011)

12. Açık kapı gününde DİTİB basın sözcüsü Ayşe Aydın konu ile ilgili şöyle bir açıklama yapmıştır: “İki Almanya’nın birleşme gününü seçmiş olmanın bilinci içerisindeyiz. Çünkü bugün birliği sembolize etmektedir. Bu yüzden insanların, dinler arası diyalog etkinliğiyle birbirlerine daha fazla yakınlaşmalarını istiyoruz.”⁸⁴

DİTİB dernekleri açık kapı günlerinde cami ve dernek tanıtımı yapmanın yanı sıra, bu günlerde açık oturumlar, seminerler, konferanslar ve sergiler düzenlemektedirler. Ayrıca Alman misafirlere Türk misafir perverliğini göstererek yiyecek ve içecekler ikram edilmektedir. Bu etkinlikler vesilesiyle dernek ziyaretinde bulunan kişilerle karşılıklı bilgi alış verişinde bulunulmakta ve mevcut ön yargıların ortadan kalkmasına çalışılmaktadır.⁸⁵

1.2.2. Dinler Arası Konferans ve Paneller

Almanya genelinde bütün DİTİB dernekleri kilise, belediye, polis ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte ortak diyalog çalışmaları yapmaktadır. Bu çalışmalar çerçevesinde bilimsel seminerler, açık oturumlar, paneller ve konferanslar organize edilmektedir.

Bu ortak çalışmalar kiliseler ve sivil toplum kuruluşları arasında iyi bir iletişim imkanı sunmakta ve hıristiyan ve müslümanların birbirlerini daha yakından tanımalarını sağlamaktadır. Bu etkinliklere, sahasında uzman kişiler davet edilerek bilgilerinden istifade edilmektedir. Bu tür faaliyetler ülke bazında büyük organizasyonlar halinde gerçekleştirilmesinin yanı sıra lokal olarak ta organize edilmektedir. Bütün DİTİB derneklerinde bu tür etkinlikler olmaktadır. Konferans ve panellerde genellikle her iki kesim için merak konusu olan temalar işlenmektedir.⁸⁶

Stuttgart bölgesine bağlı DİTİB Esslingen derneğinin 2001-2008 tarihleri arasında Katolik (Katholisches Bildungswerk Esslingen - Katholisches Gesamtkirchengemeinde Esslingen), Protestan (Evangelisches Bildungswerk Esslingen) ve diğer müslüman kuruluşlarla birlikte organize ettikleri konferans ve panellerin konu

⁸⁴ http://www.wdr.de/themen/kultur/religion/islam/alltag/offene_moschee/081004.jhtml?stdComments=1, (15.03.2011)

⁸⁵ Alboğa, Bekir, 1963 Konya doğumlu, Üniversite, Ditib-Dinler ve Kültürler Arası İlişkiler Müdürü.

⁸⁶ Bkz. Schmid, Hansjörg; Almila Akca, Ayşe; Barwig, Klaus, **Gesellschaft gemeinsam gestalten**, Nomos, Heidelberg, 2008, s. 163-169

başlıklarını ve hangi tarihte gerçekleştirildiğini örnek olması açısından belirtmek istiyorum.⁸⁷ Şöyle ki:

- Müslümanlar Misafir Olarak Kiliselerde (Muslime zu Gast in Kirchen), 22 Mayıs 2001,
- Şehrimizde Bir Cami? (Eine Moschee in unserer Stadt?), 20 Haziran 2001,⁸⁸
- Amerika'da Terör Saldırısı Sonrası- Müslüman ve Hıristiyanların Şehrimizde Birlikte Yaşamaları (Nach dem Terror in Amerika – Zusammenleben von Christen und Muslimen in unserer Stadt), 22 Eylül 2001,⁸⁹
- İslamda ve Hıristiyanlıkta Oruç (Fasten im Islam und im Christentum), 14 Kasım 2001,
- İslamda ve Hıristiyanlıkta Hz. İsa (Jesus im Islam und Christentum), 17 Ocak 2002,
- Sorumluluk ve Özgürlük Arasında Ebeveyn-Çocuk İlişkisi (Eltern-Kinder. Beziehung zwischen Pflicht und Freiheit), 16 Nisan 2002,
- İslamda ve Hıristiyanlıkta Kadın (Frauen im Islam und Christentum), 17 Ekim 2002,
- Bir Tanrı? - Hıristiyan ve Müslümanlar Diyalogta (Ein Gott? – Christen und Muslime im Gespräch), 20 Şubat 2003,
- İslam Ülkelerindeki Arap Hıristiyanlar-Ortadoğudaki Kiliselerin Bir Geleceği Var Mı? (Arabische Christen im islamischen Orient – Haben die Kirchen im Nahen Osten eine Zukunft), 13 Mayıs 2003,⁹⁰

⁸⁷ <http://www.keb-esslingen.de/ueber-uns/netzwerke/>, (17.04.2011)

⁸⁸ DİTİB Esslingen derneği 2000'li yılların başında yeni ve görkemli bir cami yapımı için resmi başvuruda bulundu. Proje ve başvuru sırasında bir takım resmi sıkıntılar oldu. Bu sürece kiliseler, olumlu yönde destek vererek müslümanlarla iyi ilişkiler içerisinde olmaya gayret gösterdiler. Maddi olarak ta -cüz'i de olsa- katkıda bulundular. Bkz. www.esslinger-moschee.de

⁸⁹ 11 Eylül 2001 yılında Amerika'daki ikiz kulelere yapılan saldırı bütün dünyayı etkiledi. Bu olay sonrasında Amerika ve Avrupa'da yaşayan müslümanlar töhmet altında kaldı. Almanya'da bir takım güvenlik tedbirler bahanesiyle camilerin kontrol altına alması, müslümanları tedirgin etmişti. Yeniden güven ortamının oluşması için kiliselerle ortak programlar yapılarak terörün her çeşidi kınanmıştır. Bu program da bu amaçla yapılmıştır.

⁹⁰ Avrupa kilise birlikleri kendilerini İslam ülkelerindeki hıristiyanların koruyucuları olarak görmekte-dirler. Bu hususta islam ülkelerindeki gelişmeleri yakından takip etmektedirler. Gerektiğinde siyasilere baskı yaparak devletler arası ilişkilerde sürekli bu konu gündeme getirilmektedir. Mısır'ın İskenderiye'deki Kıpti kilisesine 2011 yılbaşı ayininde, kimin tarafından yapıldığı belli olmayan saldırı, bu konuda hassas olan kesimleri harekete geçirmiştir. Muhtemelen 2011 yılında Almanya'da dinler ve kültür arası diyalog etkinliklerinde en çok işlenecek konulardan biri de İslam ülkelerindeki hıristiyanların konumu olacaktır.

- Savaş ve Barış Arasında - Hıristiyan ve Müslümanlar Diyalogta (Zwischen Krieg und Frieden - Christen und Muslime im Gespräch), 22 Mayıs 2003,⁹¹
- Esslingen’de Hıristiyan ve Müslümanların Konumu (Christen und Muslime in Esslingen. Wo stehen wir? Was steht an?), 23 Ekim 2003,
- Ölüm-Taziye-Cenaze (Sterben – Trauer – Tod), 22 Ocak 2004,
- Karşılıklı Korku ve Bunu Aşma? (Ängste voneinander- überwindbar?), 22 Nisan 2004,
- İnsanlar (Ebeveyley) Yaşlandıklarında Ne Yapılmalı? (Was tun, wenn Menschen (die Eltern) alt werden), 25 Kasım 2004,
- Hz. İbrahim - Hıristiyan ve Müslümanlar İçin Önemi (Abraham - eine Herausforderung für Christen und Muslime), 17 Şubat 2005,
- Ortak Bir Kültür İçin Karşılıklı Öğrenme ve Birlikte Yaşama (Voneinander lernen - miteinander leben - für eine gemeinsame Kultur), 21 Nisan 2005,
- Pişmanlık - Af - Uzlaşma (Reue - Vergebung - Versöhnung), 24 Kasım 2005,
- Saygı ve Özgürlük Arasında - Hz. Muhammed’in Karikatür Krizi (Zwischen Respekt und Freiheit - Der Streit um die Mohammed-Karikaturen), 7 Mart 2006,⁹²
- Evlilikte Nasıl Başarı Sağlanabilir ? (Wie Ehe heute gelingen kann), 24 Nisan 2006,
- Şeytan, Kötülük ve İnsan (Der Teufel, das Böse und der Mensch), 2 Kasım 2006,
- Hz. İbrahim’in Çocukları - Dinlerin Barışa Katkısı Nasıl Olabilir? (Abrahams Kinder - Was können Religionen zum Frieden beitragen?), 16 Kasım 2006,
- İslama Kırmızı Kart Mı? - Kamuoyunda İslam’ın Görünümü (Rote Karte für den Islam? - Das Bild des Islam in der Öffentlichkeit), 26 Nisan 2007,

⁹¹ Bu tür konular daha çok Amerika’nın Afganistan ve Irak’a saldırısından sonra ele alınmaya başlanmıştır.

⁹² Danimarka’da çıkan karikatör krizi, kısa zamanda bütün dünyayı etkiledi. Kiliseler bu tür programlarla karikatör krizine sebep olan davranışları ve eylemleri onaylamadıklarını belirtmeye çalışmışlardır.

- Çocuklarımızın ve Torunlarımızın Yaşayabilecekleri Bir Dünya İçin Çağrı (Dass unsere Kinder und Enkel noch leben können Klimawandel als Herausforderung), 7 Kasım 2007,
- Gelecek Hırsızlarını Durdurun! - Gençlere Şans Verin (Stoppt die Zukunftsdiebe! - Jugendlichen Chancen geben), 14 Nisan 2008,
- Müslüman Olarak Esslingen’de Yaşamak (Leben als Muslim in Esslingen), Nisan 2008,
- “Bizim Aramızda-Benim Türk Ailem ve Ben”, Dilek Güngör (“Unter uns. Meine türkische Familie und ich”, Dilek Güngör), Mayıs 2008,
- “Cennetin kokusu” adlı filmin değerlendirilmesi (Podiumsdiskussion zum Film “Der Duft des Paradieses”), Haziran 2008,
- Kur’an ve İncilin Oluşumu (Die Entstehung der heiligen Schriften Koran und Bibel) Ekim 2008.⁹³

Konferans ve panellerin başlıklarından da anlaşılacağı üzere, hem dini hem de kültürel konularda programlar düzenlenerek ortak ve farklı değerler ilmi bir çerçevede işlenmektedir. Konferanslar ve panellerin yanı sıra DİTİB derneklerinde görev yapan din görevlileri ile hıristiyan papazlar arasında ilmi toplantılar ve programlar da gerçekleştirilmektedir. 03 - 06 Kasım 2008 tarihinde DİTİB Stuttgart, DİTİB Karlsruhe, Protestan Yüksek Kurulu Stuttgart ve Protestan Yüksek Kurulu Karlsruhe olmak üzere Bad Boll Protestan Akademisinde üç gün süren ortak bir yatılı program düzenlediler. Bu programı organize eden diyalog sorumlularının yanısıra imamlar ve papazlardan oluşan din görevlileri iştirak etti. Program süresince “İslamda ve Hıristiyanlıkta Kadının ve Erkeğin Cinsiyetlerine Uygun Aktüel Konumları” konusu uzman ilahiyatçı ve pedagoğların sunumlarıyla konuşuldu ve tartışıldı.⁹⁴

Bu tür programlara hıristiyan din görevlileri çok önem vermekte olup konu ile ilgili şöyle bir açıklama yapmışlardır: “Bu çalışmalara iştirak edenler toplum ve kamuoyu tarafından gözetlenmeksizin müslümanlarla bir ortamda bulunma, onlarla ortak çalışmalar yapma ve kontak kurma imkanı elde ederek müslümanlar hakkında kendine ait kanaatlere ve şahsi bilgilere sahip olabilirler. Üç günlük zaman diliminde

⁹³ Tolu, Gürhan, 1975 Stuttgart doğumlu, Meslek Okulu, DİTİB-Esslingen Diyalog sorumlusu

⁹⁴ Bu programa gözlemci ve tebliğci olarak katılarak Almanya’da okullarda din derslerinin süreci hakkında bilgi verilmiştir.

katılımcıları, birbirlerini daha yakından tanıyarak problemleri ve zorlukları daha yakından görebilme imkanı elde edebilirler.”⁹⁵

1.2.3. Cami ve Dernek Tanıtımı

Farklı kurumlarla diyalog içerisinde faaliyetlerine devam eden DİTİB dernekleri anaokuldan liseye kadar öğrenci grupları, halk eğitim merkezleri, meslek okulu ve üniversite öğrencileri, huzur evleri sakinleri, muhtelif sahalarda etkinlik gösteren dernek temsilcileri ve camileri merak eden ziyaretçiler tarafından ziyaret edilmektedir.

Almanca “Moscheeführung” olarak adlandırılan cami tanıtım programları, dernek binası içerisinde bulunan cami, abdesthane, kütüphane, dinlenme salonları, ders sınıfları, gençlik lokali, kafeterya, misafir odaları ve mutfak ziyaret ettirilerek dernek içerisindeki bütün mekanlar misafirlere tanıtılmaktadır. Tanıtım genellikle ibadet edilen mekan dışından başlatılarak en son cami içerisine getirilmekte ve varsa sorular cevaplandırılmaktadır. Şayet ziyaret vakti, namaz kılınma zamanı ise ziyaretçiler müslümanların nasıl ibadet ettiklerini de görme imkanı elde edebilmektedirler.⁹⁶

Burada örnek olması açısından cami rehberlerinin, ziyarete gelen kişilere camiyi ve dernek faaliyetlerini nasıl tanıttıklarını örneklendirerek belirtmek istiyorum. Cami rehberlerine genellikle belli bir eğitim verildikten sonra görev almaları sağlanmaktadır. Cami rehberleri veya diyalog sorumluları ziyarete gelen misafirleri dernek giriş kapısında karşılayarak sözlerine şöyle başlarlar:

“ Hanımefendiler ve beyefendiler hoş geldiniz,

DİTİB derneğimiz ve yönetimimiz adına sizi can-ı gönülden selamlıyorum. Benim adım , derneğin gönüllü cami tanıtım ve diyalog görevlisiyim. Bugün sizi aramızda görmekten ve size derneğimizi ve camimizi tanıtmaya imkanı bulduğumdan dolayı çok mutluyum.

Yaşadığımız bu şehirde yaklaşık 8000 müslüman yaşamakta ve bunların 6000’i Türk kökenli vatandaşlardan oluşmaktadır. Derneğimiz 1989 yılında kuruldu ve şu an 340 üyeye sahiptir. Bu üye sayısını üyelerinin aileleri ile birlikte düşündüğümüzde dört katı olacağını ön görmekteyiz. Derneğimize üye olmayıpta sunmuş olduğu hizmetlerden

⁹⁵ Fort und Weiterbildung für Pfarrerinnen und Pfarrer der Evangelischen Landeskirche in Württemberg, 2008, Evangelischer Oberkirchenrat, Stuttgart, s.72

⁹⁶ DİTİB Kleines Handbuch für Vereine, s. 5-22

istifade edenleri de hesaba kattığımızda yaklaşık 2000 ile 2500 arasında kişiye hitap etmekteyiz. Derneğimiz herhangi bir ırk, sınıf, millet ve din ayırımı yapmaksızın hizmetlerine devam etmektedir. Dernek olarak temel istek ve amacımız huzurlu bir ortam içerisinde ibadetlerimizi ve sosyal faaliyetlerimizi yerine getirebilmek; ayrıca birlikte olduğumuz kişilerin topluma uyumunu sağlamaktır. Dernek olarak tamamen şeffaf hizmet anlayışına sahibiz, bizimle diyalog içerisine girerek ortak etkinlikler yapmak isteyen bütün kuruluşlara da kapımız her zaman açıktır. Ve biz bugüne kadar başta kiliseler, sivil toplum kuruluşları, polis teşkilatları ve belediye olmak üzere bir çok kuruluşla ortak çalışmalar ve etkinlikler yaptık ve yapmaya da devam etmekteyiz.

Derneğimiz başta cami olmak üzere ders sınıfları, gençlik lokali, kafeterya vb. bir çok bölümden oluşmaktadır. Cami müslümanların ibadet ettikleri yere verdikleri addir. Hıristiyanların kilise ve yahudilerin sinagogları gibi, cami de müslümanların ibadet mekanıdır.

Şu an derneğimizi zemin kattan gezmeye başlayarak size tanıtmak istiyorum. Lütfen beni takip edin. Zemin katımızda çay salonu, küçük bir kantin ve berber salonumuz bulunmaktadır. Çay salonumuza her yaşta kişiler gelerek içecekler içmekte ve birbirleriyle sohbet etmektedirler. Kantinimizde ve berber salonumuzda üyelere hizmet verilmekte, geliri dernek giderlerinde harcanmaktadır. Bodrum katında gençlik salonu ve ders sınıfları bulunmaktadır. Gençlik salonuna, hafta sonları stres ve haftanın yorgunluğunu atmak isteyen gençler gelerek çeşitli oyunlar oynamakta ve hoş vakit geçirmektedirler. Ders sınıflarında da yine aynı şekilde hafta sonları veya tatil günlerinde camiye gelen genç ve çocuklara başta Kur'an dersleri olmak üzere din kültür ve ahlak bilgisi dersleri verilmektedir. Birinci katta abdesthane ve ibadet yerimiz olan cami, ikinci katta kadınlara ait lokal ve ders sınıfları ve üst katlarda ise kiracılarımıza ve din görevlimize ait daireler bulunmaktadır.

Müslümanlar abdest alarak namaz kılmaya veya Kur'an okumaya hazırlık yaparlar. Abdest vesilesiyle suyun temizleyici ve sakinleştirici gücü kullanılarak ibadete daha iyi konsantre olunur (abdestin alınışı görsel olarak gösterilir). Müslümanlar abdest aldıktan sonra namaza durduklarında manevi bir miraç yaşarlar.

Şimdi caminin içerisine giriyoruz, girmeden önce lütfen ayakkabılarınızı çıkarmanızı istiyorum. Çünkü biz namaz kılarken alnımızı secdeye götürüyoruz. Bundan dolayı ibadet ettiğimiz mekanın temiz ve hijyenik olması büyük önem arz etmektedir. Ayakkabılarınızı ayakkabılıklara koyabilirsiniz.

Camiye sađ ayağımızla giriyoruz. Bu davranışla dñyevi olan şeyleri dışarıda bırakmayı hedefliyoruz. Ve camiden çıkarken de sol ayağımızla çıkıyoruz. Bununla da ibadet edilen mekandan çıktığımızdan dolayı sembolik olarak üzüntümüzü belirtmiş oluyoruz.

Lütfen halıların üzerine oturun ve beni daha iyi görebilmeniz için bir daire oluşturun. Şimdi size cami içerisinde bulunan unsurları teker teker tanıtmak istiyorum.

Şu an ben mihrab önünde bulunuyorum. Burası caminin merkezini oluşturur. Mihrap, namaz sırasında göğe açılmış bir kapıyı temsil eder. İmam burada toplu olarak eda edilen ibadetleri yönlendirir. Mihrabın yönü Mekke’de bulunan Kabe istikametindedir. Kabe müslümanlar için kutsal bir mekan olup dünya üzerindeki bütün müslümanlar namaz kılarlarken bu yöne yönelirler.

Sađ tarafta minber bulunmaktadır. İmam Cuma ve Bayram namazı günlerinde buraya çıkarak hutbe okumaktadır. Cuma günü Müslümanlar için, Hıristiyanlardaki pazar günü, Yahudilerdeki cumaratesi günü gibi kutsal bir gündür. İmam minberde cemaate vaaz ve nasihatte bulunarak, Kur’an’dan ve Hadis-i Şeriflerden bölümler okumaktadır. Hutbelerde dua bölümü arapça olması gerekirken vaaz ve bilgilendirme kısmında cemaatin ortak dili kullanılmaktadır. Hutbelerin konusu daha çok dini ve ahlaki içeriklidir.

Sol tarafında kürsü bulunmaktadır. Camimizin imamı, buradan cemaata yönelik dini ve ahlaki içerikli dersler yapmakta ve gelen sorulara cevap vermektedir. Kürsü aynı zamanda cemaatımızı ve üyelerimizi belli konularda bilgilendirmek amacıyla öğretmenler, bilimadamları ve doktorlar tarafından da kullanılmaktadır. Cami ibadet mekanı olarak kullanılmasının yanı sıra eğitim ve öğretim faaliyetlerinde de kullanılmaktadır.

Camimizde görev yapan imam veya din görevlisi, namazları kıldırmanın yanı sıra dernek üyelerimizin her türlü maddi ve manevi sıkıntılarında yanında olan bir rehber, öğretmen, psikolog hatta bir sosyolog olarak hizmet etmektedir. Bu sebeplerden dolayı derneğimizde din görevlisi çok önemli bir pozisyonda bulunmaktadır. Ancak müslümanlar imamları diğer normal insanlar gibi algılanmakta, Hıristiyanlar gibi din adamlarına herhangi bir kutsallık atfetmemektedirler.

En arka kısımda müezzinlik mahfili yer almaktadır. Burada günde beş kez ezan okunmakta ve müslümanlar namaza davet edilmektedir. Bulduğumuz şehirde ezan sesinin dışarıya verilmesi yasak olduğundan dolayı ezan sesi sadece cami içerisinde

duyulmaktadır. Müezzinlik mahfilinde görev yapan kişi namaz sonrasında yapılan dua ve tesbihleri yönlendirmektedir.

Belki dikkatinizi çekmiştir, camide kiliselerdeki gibi resimler ve heykeller bulunmamaktadır. İbadetin sadece Allah'a ait olması gerektiğini belirtmek amacı ile camilerde resim ve heykellerin bulunması yasaktır. Bu sebepten dolayı islam dünyasında cami içi süslemelerde hat sanatı kullanılmıştır. Hat sanatıyla yazılan ayetler ve dualar cami duvarlarını ve kubbelerini süslemektedir. Ayrıca cami içerisinde belli bir usul çerçevesinde Kur'an okunması ve dinlenmesi de çok önemlidir.

Beni dikkatli bir şekilde dinlediğinizden dolayı çok teşekkür ederim. Sevgi ve saygılarımı sunarak her zaman sizlerle birlikte olmaktan mutluluk duyacağımızı belirtmek istiyorum. Herhangi bir sorunuz varsa cevaplandırmaya hazırım. ”⁹⁷

Cami rehberliği eğitimi almış bir kişi profesyonelce yukarıda belirtilen şekilde bir tanıtım yaparak gelen misafirleri bilgilendirmektedir. Cami rehberleri olacak kişilerin dini bigilerinin ve Almanca dil bilgisinin yeterli olmasına çok dikkat edilmektedir. Bir çok DİTİB derneklerinde cami tanıtımlarına din görevlileri de iştirak etmekte, rehberlere gelen sorular karşısında eksik kaldığı noktalarda destek verilmektedir.⁹⁸

DİTİB dernekleri yukarıda da belirttiğimiz gibi toplumun bir çok kesimi tarafından ziyaret edilmektedir. 2008 yılında DİTİB Reutlingen cemiyetini ziyaret eden kişiler ve nereden geldikleri hakkında tarih sırasına göre bilgi vermek istiyorum (örnek):

⁹⁷ DİTİB Kleines Handbuch für Vereine, s. 5-22

⁹⁸ Bkz. <http://www.prodialog-ditib.de>, (18.04.2011)

15.01.2008	Uluslararası Birlik (Internationaler Bund) Tübingen	22 kişi
22.01.2008	Carlo-Schmid-Gymnasium (Lise) Tübingen	50 öğrenci
24.01.2008	Friedrich-Silcherschule (Lise) Sickenhausen	30 öğrenci
29.01.2008	Evangelische Fachschule (Protastan Meslek Okulu) Reutlingen	26 öğrenci
31.01.2008	Albert-Einstein- Gymnasium (Lise) Reutlingen	35 öğrenci
26.02.2008	Initiative für Waldorfpädagogik Engstingen (Okul)	25 öğrenci
06.03.2008	Gymnasium (Lise) Gammertingen	90 öğrenci
12.03.2008	Seyboldschule (Okul) Metzingen	20 öğrenci
13.03.2008	Grund und Hauptschule (Okul) St.Joh.-Würtingen	17 öğrenci
02.04.2008	Johannes-Realschule (Okul) Wendungen	40 öğrenci
08.04.2008	Apostolische Kirche (Kilise) Tübingen	30 kişi
10.04.2008	Laura-Schradin-(Beruf)schule (Meslek Okulu) Reutlingen	15 öğrenci
22.04.2008	A.Thaler Gymnasium (Lise) Neckartenzlingen	45 öğrenci
24.04.2008	Sonderberufschule (Meslek Okulu) Gammertingen	6 öğrenci
03.05.2008	Seniorengruppe (Huzurevi) Reutlingen	25 kişi
27.05.2008	Eduard Spranger Schule (Okul) Reutlingen	15 öğretmen
29.05.2008	Jos.Weis-Schule (Okul) Pfullingen	45 öğrenci
18.06.2008	Quenstedt-Gymnasium (Lise) Mössingen	75 öğrenci
25.06.2008	Jos-Weiss-Schule (Okul) Reutlingen	33 öğrenci
26.06.2008	Römerschanzschule (Okul) Reutlingen	22 öğrenci
08.07.2008	Joh. K. Gymnasium (Lise) Reutlingen	35 öğrenci
09.07.2008	GH Werk Realschule (Okul) Würtingen	22 öğrenci
09.07.2008	M.Hankel Realschule (Okul) Neckartenzlingen	20 öğrenci
10.07.2008	Seyboldschule (Okul) Metzingen	12 öğrenci
16.07.2008	G.Werner-Schule (Okul) Walddorfhäslach	22 öğrenci
16.07.2008	Freie Georgenschule (Okul) Reutlingen	25 öğrenci
17.07.2008	GHWerkRealSchule (Okul) Grossbettlingen	30 öğrenci
17.07.2008	Deutsche Post (Meslek okulu) Reutlingen	25 öğrenci
03.10.2008	Tag der offenen Tür (Moscheen) (Açık kapı günü)	çok sayıda ziyaretçi
14.10.2008	Evangelische Kirche (Protestan Kilisesi) Reutlingen	7 papaz
23.10.2008	Realschule (Okul) Balingen	25 öğrenci
06.11.2008	H.S.Kepler-Gymnasium (Lise) Tübingen	20 öğrenci
18.11.2008	Albret Bengel-Haus Tübingen	35 kişi
19.11.2008	Evangelische Gemeinde (Protestan Kilisesi) Eningen	45 kişi
16.12.2008	Finanzamt (Maliye) Reutlingen	18 kişi
17.12.2008	Diakonie Reutlingen	26 öğretmen adayı ⁹⁹

⁹⁹ Seymen, Münir, 1958 Bursa doğumlu, Üniversite, 2005-2009 yılları arası DİTİB-Reutlingen Din Görevlisi

Yukarıda detaylı bir şekilde 2008 yılında randevu alınarak DİTİB Reutlingen derneğini ziyarete gelen kişiler ve geldikleri yerler hakkında bilgi verildi. Dikkat edileceği üzere en çok ziyaretler öğrenciler tarafından gerçekleştirilmiştir. Cami ziyareti vesilesi ile İslam hakkında bilgi sahibi olan genç öğrenciler, okul ortamında sürekli birlikte oldukları Müslüman arkadaşları ile daha uyumlu bir iletişim içerisine girebileceklerdir. Bu da bilgisizlik ve cehalet kaynaklı ön yargıların ortadan kalkmasını sağlayacaktır.

Almanya genelinde bütün DİTİB dernekleri, Reutlingen örneğinde olduğu gibi okullar, kiliseler, sivil toplum kuruluşları ve devlet daireleri tarafından ziyaret edilmektedir. Almanlar her geçen gün kendi ülkelerinde yaşayan yabancı kökenli vatandaşların yaşam tarzlarını ve kültürlerini merak etmekte olup yabancılara ait müesseseleri ziyaret etmektedirler. Bu tür ziyaretler, Türk kültür, adet, gelenek, örf ve dini yaşam tarzını daha yakından tanınmasını sağlayarak her iki kültür arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Ziyaretçiler İslam dini ve Türk kültür, adet ve gelenekleri ile ilgili sorularını sorarak birinci elden bilgiler almaktadırlar. Bilhassa geleceğin büyükleri olacak genç ziyaretçiler, kendi ülkelerinde yabancı kültürlerin de yaşadığını yakından görerek, ayrımcılığın olmadığı, saygı ve hoşgörünün egemen olduğu bir toplum oluşturabileceklerdir. Hıristiyan dinine veya kültürüne sahip olan ziyaretçiler, bu vesile ile İslam dini hakkında genel bilgiler alarak, medyada ve kamuoyunda oluşan İslamla ilgili ortaya atılan asılsız bilgilerin yanlışlıklarını da görme imkanı elde edebilmektedirler. Eksik ve yanlış bilgiler bu vesileyle düzeltilmektedir. Ayrıca bu tür etkinlikler, entegrasyonun gerçekleşmesinde önemli bir adım da sayılabilir.

1.2.4. Camilerde Fahri Diyalog Görevlisi Yetiştirme Programı

Globalleşen ve göçlerin arttığı dünyamız çok kültürlü toplumların oluşmasını sağlamıştır. Dinler ve kültürler arası diyalog her geçen gün daha fazla önem kazanmış ve neredeyse bütün demokratik yönetimler ve dini cemaatler tarafından desteklenmekte ve teşvik edilmektedir. Her ne kadar diyalog faaliyetleri yetmişli yıllarda misyonerliğin başka bir yüzü olarak ilk defa Vatikan tarafından başlatılsa da,¹⁰⁰ bugüne gelindiğinde

¹⁰⁰ Bkz. Bader, Erwin , **Dialog der Religionen:** ohne Religionsfrieden kein Weltfrieden ; mit Beiträgen von Religionsvertretern, Theologen und Philosophen, LIT Verlag, Wien, 2005, s. 242

bu süreç Müslümanlar lehinde gerçekleşmiştir. Çünkü bu vesile ile Müslümanlar, dünya kamuoyunu İslam hakkında bilgilendirme imkanına sahip olabilmişlerdir.

DİTİB, dinler ve kültürler arası diyalog etkinliklerini desteklemektedir. Bu bağlamda diyalog faaliyetlerini profesyonelce takip edebilecek uzman diyalog görevlileri yetiştirmektedir. Belli bir eğitimden geçmiş olan uzman diyalog görevlilerinden, Türk-Alman kültürleri arasında köprü vazifesi görmeleri beklenmektedir.

Uzman diyalog görevlileri yetiştirilmesi programının amacı; belli bir eğitim sürecinden geçmiş olan uzman diyalog sorumluları vasıtasıyla, DİTİB derneklerini ziyarete gelen Alman misafirlere, dernek faaliyetleri ve İslam dini hakkında bilgiler verilmesi hedeflenmiştir. Bu programa iştirak eden kursiyerler genellikle öğrenci olup Almanca ve Türkçeleri iyi, belli bir din bilgisi alt yapısına sahip olan kişilerden seçilmektedir. Bu programa bilhassa Pedagogların ve İslam Bilimcilerinin iştirak etmeleri teşvik edilmektedir.¹⁰¹

Gönüllü uzman diyalog yetiştirme programı onbir hafta sürmektedir. Sahasında uzman konuşmacılarla dersler işlenmektedir. Ayrıca kilise, belediye ve polis teşkilatlarından yetkililer de bu programa konuşmacı olarak davet edilmektedir. Bu proje vesilesiyle şu ana kadar Almanya genelinde 1500'ün üzerinde kişi sertifika alarak buldukları derneklere görevlerine başlamışlardır. Bazı eyaletlerde bu eğitim ve öğretim programı hala devam etmektedir. Bu proje Federal Göç ve Mülteci Dairesi ve Avrupa Uyum Fonu tarafından finanse edilmektedir.¹⁰²

Projenin içeriği şu şekildedir:

- Cami: İbadet ve Allah'ın evi,
- Caminin mimarisi ve unsurları,
- Mihrap, minber, kürsi vb.,
- İslam tarihi
 - ✓ Hz. Muhammed'in hayatı
 - ✓ İslamın inanç esasları: İslamın beş şartı ve iman esasları (Şahadet, ibadet, oruç, zekat ve hac),

¹⁰¹ Klinkhammer, Gritt; Frese, Hans-Ludwig; Satılmış, Ayla; Seibert, Tina, **Interreligiöse und interkulturelle Dialoge mit MuslimInnen in Deutschland**, Universität Bremen, Bremen, 2011, s. 216

¹⁰² Alboğa, Bekir; bkz. Pries, Ludger, Sezgin, Zeynep, **Jenseits von "Identität oder Integration": Grenzen überspannende Migrantenorganisationen**, VS Verlag, Wiesbaden, 2010, s.184

- Abdest ve ibadet,
- İslam'da kadının yeri,
- İslam'da demokrasi,
- Kur'an'ı anlama, tarihi ve tefsiri,
- İletişim becerisi,
- Uygulamalı cami rehberliği,
- Sivil toplum kuruluşları, polis ve politilacılarla yapılan ortak konferans ve paneller,
- İslam ve Hıristiyanlığın ortak noktaları ve farklılıkları,
 - ✓ Protestan dini (mezhebi) ve bir protestan kilisesini ziyaret,
 - ✓ Katolik dini (mezhebi) ve katolik kilisesini ziyaret,
 - ✓ Siganog ziyareti.¹⁰³

1.3. Entegrasyon (Uyum) Çalışmaları

Terim olarak entegrasyonun ne olduğunu tam olarak tarif etmek oldukça güçtür. Kelimenin kullanıldığı yere ve konuya göre tanım değişebilmektedir. Fakat biz bu kelimenin konumuz gereği sosyolojik tanımına bakmamız gerekmektedir. Sosyolojiye göre entegrasyon (uyum), zaman içerisinde yabancı bir yaşam veya hayat tarzının değerlerine, kurallarına veya davranış biçimlerine, bireysel veya grup halinde yakınlaşma ve uyum sağlama olarak tarif edilmektedir.¹⁰⁴ Entegrasyon kavramı, toplumun değer yargılarını kabul ederek kendi şartları içerisinde bundan etkilenme ve bu süreçteki sorunlara çözüm bulma uğraşısı olarak ta anlaşılmaktadır.¹⁰⁵

Entegrasyon konusu Almanya'da devlet, eyaletler ve kamuoyu bazında en çok konuşulan ve tartışılan konuların başında gelmektedir. Bir göç ülkesi olan Almanya'da, yabancı uyruklu vatandaşların topluma uyumunu sağlamak amacıyla başta Entegrasyon (Uyum) Bakanlığı olmak üzere kiliseler, belediyeler, polis teşkilatları ve sivil toplum kuruluşları çalışmalar yapmaktadırlar. Toplumsal yaşamda, komşuluk ilişkilerinde, iş yerlerinde ve okullarda tam bir uyumun gerçekleşmesi, Almanya'nın ekonomik, sosyal, kültürel ve politik geleceği açısından anahtar bir fonksiyon olarak görülmektedir.

¹⁰³ DITIB Kleines Handbuch für Vereine, s.5-47

¹⁰⁴ Schwendtke, Arnold (Hrsg), **Wörterbuch der Sozialarbeit und Sozialpädagogik**, Quelle & Meyer Verlag, 1995, s. 202

¹⁰⁵ Lenzen, Dieter, **Pädagogische Grundbegriffe**, Band 1, Rowohlt Verlag, Hamburg, 2004, s. 740

2006 yılının Temmuz ayında Alman Uyum Bakanlığının öncülüğünde yapılan entegrasyon zirvesinden sonra, Alman hükümeti entegrasyon konusunda çalışmak üzere göçmen kökenli kişilerden, belediyelerden ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinden oluşan altı iş grubu belirledi. Bu çalışma gruplarından, on farklı konu üzerinde çalışarak topluma uyum konusunda yön vermeleri talep edildi. Çalışma gruplarının konuları şöyledir:

1. Uyum kurslarını iyileştirmek,
2. Göçmen kökenli çocukların eğitim ve öğretimine erken yaşta başlamak (Almanca öğretimi),
3. Göçmen kökenli kişilerin eğitim ve öğretimlerine önem vererek, iş yaşamlarında başarılı olmalarını sağlamak,
4. Kadın ve genç kızların hayat şartlarını iyileştirmek ve eşit haklara sahip olmalarını temin etmek,
5. Bölgesel olarak uyum çalışmalarını desteklemek,
6. Göçmen kökenli kişilerin eşit şartlar altında toplumsal faaliyetlere katılmasını sağlamak,
7. Çok kültürlü yaşamı güçlendirmek,
8. Medya ile kültürler arası etkinliklerde iş birliği yapmak,
9. Sportif faaliyetlerle farklı kültürlere ait insanların bir araya gelmelerini sağlamak,
10. Göçmen kökenli bilim adamlarını, araştırmacıları ve öğrencileri desteklemek.¹⁰⁶

Bu tür etkinlikler göçmenlere yönelik yapılan uyum politikalarının önemini arttırmaktadır. Göçmenlerin istek, arzu ve ihtiyaçlarını daha fazla gündeme getirmektedir.

1970’li ve 1980’li yılların Almanya’sında entegrasyon denilince, yabancıların kendi kültür ve değerlerini bir kenara bırakıp tamamen Almanya’ya ait olan değerlere ve yaşam tarzına ayak uydurması olarak algılanmıştır. Böylelikle asimilasyona bir kapı aralanarak, göçmenlere ait olan kültürel değerler yok sayılmış veya küçümsenmiştir. Zamanla kültürel, sosyal ve dini değerlerini Almanya’da yaşatmak isteyen göçmenlerle Almanlar arasında ayrışmalar olmuş ve her iki toplum birbirinden kopuk bir şekilde yaşamalarını devam ettirmişlerdir. Entegrasyon adı altında asimilasyon düşünceleri ve

¹⁰⁶ Demirbüken-Wegner, Emine, “Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Türk Göçmenler”, (Yay. Hazırlayan, Erdoğan, Murat), Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum, Orion Kitabevi, Ankara, 2009, s. 232-233

uygulamaları her iki toplumu birbirinden daha da fazla uzaklaştırmıştır. Fakat zaman içerisinde uygulamalardaki yanlışlıkları ve eksiklikleri fark eden devlet yetkilileri entegrasyon politikalarını değiştirmek zorunda kalarak, göçmenlerin kültür ve yaşam tarzlarına daha saygılı bir politika izlemeye başlamışlardır.¹⁰⁷

Almanya’da barışın ve huzurun egemen olabilmesi için başarılı bir entegrasyon politikasına ihtiyaç vardır. Modern entegrasyon politikasının amacı, bütün göçmenlerin toplumsal yaşama katılımında eşit haklara sahip olması olmalıdır. Entegrasyon çalışmalarının başarısı ancak göçmenlerin kişisel, kültürel ve sosyal değerlerinin tanındığı, teşvik edildiği ve onlara saygı duyulduğu sürece gerçekleşmesi mümkün olabilecektir.¹⁰⁸

Almanya’da yaşayan Türkler mevcut imkanlar çerçevesinde dini, sosyal, kültürel, örf, adet ve geleneklerini yaşamaya, yaşatmaya ve gelecek nesillere aktarma istek ve arzusundadırlar. Bununla birlikte genel olarak bakıldığında yaşadıkları toplumun değerlerini ve yaşam tarzını bilmeye ve tanımaya gayret etmektedirler. Fakat bugün için 1961 yılından 2011 yılına kadar yarım asırlık bir Almanya’daki yaşam sürecinde her iki kültüre ait insanların birbirlerini tam olarak tanıdıklarını söylemek mümkün değildir.

Entegrasyon süreci içerisinde yukarıda da belirttiğimiz gibi bir çok kurum ve kuruluş çalışmalar yapmaktadır. Bunun yanı sıra Türklere ait dernekler ve çalışma grupları da bu süreci teşvik etmekte ve bir takım sosyal etkinliklerle desteklemektedirler.¹⁰⁹

Bu bağlamda DİTİB dernekleri başta devlet yetkilileri olmak üzere kiliseler, polis teşkilatları, sivil toplum kuruluşları ve farklı sahalarda hizmet veren derneklerle ortak çalışmalar yapmakta ve uyum sürecini desteklemektedir.¹¹⁰

Bu konu hakkında DİTİB yönetim kurulu şöyle demektedir: “Biz DİTİB olarak entegrasyonu, yabancıların topluma katılımı şeklinde algılıyoruz. Bunun için göçmenlerin Alman toplumunda kabul ve eşit muamele görmeleri; farklı kültür, dil,

¹⁰⁷ Keskin, Hakkı, **Deutschland als neue Heimat: eine Bilanz der Integrationspolitik**, VS Verlag, Wiesbaden, 2005, s. 15-25

¹⁰⁸ Keskin, age., s. 15

¹⁰⁹ Bkz. http://www.integration-in-deutschland.de/cln_110/nn_692402/Islam/Deutschland/deutschland-node.html?__nnn=true, (22.04.2011)

¹¹⁰ DİTİB Kleines Handbuch für Vereine, s. 62-67

gelenek, görenekleriyle ve özellikle de dini mensubiyetleriyle tanınmaları gerekmektedir.”¹¹¹

Başarılı uyum çalışmaları için Almanya genelinde bütün DİTİB dernekleri, uzman kişiler ve kuruluşlarla birlikte entegrasyon sürecini desteklemek amacıyla programlar yapmaktadır. Burada kısa bir şekilde DİTİB derneklerinin entegrasyon çalışmalarından bahsetmek istiyorum. Daha sonraki başlıklarda ise detaylı bilgiler vermeye çalışacağım.

DİTİB derneklerindeki entegrasyon çalışmaları:

- Almanca kursları,
- Okuma-yazma kursları,
- Okul öncesi çocuklara yönelik Almanca kursu,
- Öğrencilere ders yardımı,
- Yabancılara yönelik Türkçe kursları,
- Sanat ve grafik kursları,
- Öğrencilere yönelik sınavlara hazırlık kursları,
- Polis Teşkilatı, İş ve İşçi Bulma Kurumu, Ticaret Odası, Sağlık Kurumları vs. gibi kuruluşlarla birlikte halkı bilgilendirme amacına yönelik ortak çalışmalar,
- Ortak kültürel ve sosyal organizasyonlar düzenleme,
- Ortak geziler ve sergiler,
- Ortak sportif faaliyetler .¹¹²

Bir göç ülkesi olan Almanya çok kültürlü bir yapıya sahiptir. Çeşitli dillere, geleneklere, dini inanışlara, kültürlere, yaşam tarzlarına ve farklı değerlere sahip kişiler bir arada yaşamaktadır. Çok kültürlü bir yapıya sahip olan Almanya toplumunun huzuru, ancak mevcut ayrılıkları ortadan kaldırarak bir arada uyum ve saygı içerisinde yaşamayı sağlamakla mümkün olabilir. Bu bağlamda sosyolog ve psikolog olan Walter Siebel şöyle demektedir: “Çok kültürlü bir şehir; yabancı kültür kimliğinin tehdit edilmediği, bilakis güçlendirilerek eşit davranıldığı ve gelişimine imkan verilerek şehir kültürüne katkıda bulunan şehirdir.”¹¹³ İş yerinde, okulda, devlet dairelerinde ve

¹¹¹ <http://www.ditib.de/default1.php?id=6&sid=5&lang=de>, (25.02.2011)

¹¹² DİTİB Kleines Handbuch für Vereine, s. 65

¹¹³ Siebel, Walter, “**Die Stadt und die Fremden**”, Brech, Joachim, Vanhué, Laura (Hrsg.- Yayına Hazırlayan), Stadt im Wandel, Darmstadt, 1997, s.40

hayatın her sahasında dışlanmayan göçmenler kendilerini daha rahat hissederek, içerisinde yaşadıkları toplumun daha fazla ilerlemesine katkıda bulunabilirler.

1.3.1. Entegrasyon ve Almanca Kursları

Almanca dilbilgisi, Almanya’da yaşayan Türklerin en büyük sorunlarından biridir. Dil toplumda uyum (Entegrasyon) için en önemli şartlardan biri olarak görülmektedir. İnsanlarla iletişim içerisinde olmanın en önemli unsuru dile hakimiyetten geçmektedir. Göçmenlerin ülkeye daha iyi bir şekilde uyumunu sağlamak amacıyla Alman devleti, ülke genelinde yabancılara yönelik Almanca dil kursları açarak uyum önündeki engelleri kaldırmaya gayret etmektedir. Yabancılara yönelik bir çok dil kursu imkanı sunulmasına rağmen Türk kökenli göçmenlerin ancak % 68’nin bir dil kursuna gidip mezun olduğu tespit edilmiştir.¹¹⁴ Almanya’ya giden ilk Türk işçiler uzun süre Almanya’da kalmayı hedeflemediklerinden dolayı ilk dönemlerde Almanca öğrenmeye pek önem vermemişlerdi. Fakat daha sonraki nesillerin büyük bir kısmı, okula ve dil kurslarına gitmek suretiyle Almanca öğrenme imkanına sahip olmuştur. Ayrıca iş yerlerinde ve sosyal hayat içerisinde sürekli Almanca konuşulan bir toplumla içli dışlı olduğundan, dil öğrenmek isteyenler kısa zaman içerisinde kendilerini yetiştirme imkanı elde etmişlerdir.

İlk nesillerin en büyük sorunlarından biri Almanca idi. Fakat bugünkü nesillerin problemi ise Almancadan ziyade düzgün bir şekilde Türkçe konuşmaktır. Gençler genellikle kendi aralarında ve aile içerisinde iki dilin karışımı bir dil kullanarak konuşmakta, bu da her iki dilde düzgün bir şekilde konuşamama problemine sebep olmaktadır. Almanya’da nesiller arasında kültürel bağlamda gittikçe mesafe açılrsa da Türkçe her tarafta konuşulmakta, özellikle aile içerisinde anadil olarak daha fazla konuşulmaktadır. Sürekli Türkçe konuşulan ortamda bulunan kişiler Almancayı öğrenme ve geliştirme hususunda mesafe kaydedemeyerek iş hayatlarında dil yetersizliğinden dolayı sıkıntı çekmektedirler.¹¹⁵

Almanya’da eğitim ve öğretim mecburi olduğundan göçmen çocuklar da okula gitmek zorundadır. Okula giden çocuklar bu vesile ile erken yaşlarda Almancayı daha iyi bir şekilde öğrenebilmekte ve topluma uyumları daha da kolaylaşmış olmaktadır.

¹¹⁴ Zentrum für Türkeistudien, www.zft-online.de, (21.03.2011)

¹¹⁵ Bkz. İMAP - Institut für interkulturelle Management-und Politikberatung, **Almanya’da Türk Gençleri ve Sorunları**, Almanya Bülteni, Nr. 10, Düsseldorf, s.1-4

Hatta anaokulda (Kindergarten) iyi bir şekilde dil öğrenen göçmen çocuklar, normal okula başladıklarında emsallerine göre daha fazla başarılı oldukları görülmüştür.¹¹⁶

Başarılı bir entegrasyonun ilk temel taşı, göçmenlerin yaşadıkları ülkenin dilini iyi bir şekilde öğrenmelerinden geçmektedir. Dile hakimiyet göçmenlerin politik, sosyal, ekonomik ve kültürel sahalarda daha etkin olmalarını sağlayabilir. Toplumsal entegrasyonun gerçekleşmesinde Alman dilini bilmek ve kullanmak en önemli şartlardandır. İyi bir okulda okumak ve başarılı olmak, iyi bir iş yerine çalışmak, toplumsal veya sosyal hayatta aktif olup başarılı olmak yeterli dil bilgisine bağlıdır. Almanya genelinde uyum çalışmaları denilince de göçmenlerin Almancayı ne kadar bilip bilmedikleri konuşulmaktadır.¹¹⁷

Almanya’da her geçen gün göçmenlerin daha iyi bir düzeyde Almanca bilmeleri talep edilmektedir. Yabancı uyruklu biri Alman vatandaşı olmak için resmi makamlara başvurduğunda, Almanca bildiğini ispatlaması gerekmektedir. Ayrıca yabancı uyruklu olupta Almanya’da süresiz oturma hakkı elde etmek isteyen kişiler için de Almanca bilgi seviyesi, yetkili kişiler tarafından test edilmekte veya dil kurslarına gittiklerine dair belgeler istenmektedir.¹¹⁸

Göçmen kökenli aileler genellikle kendi aralarında ana dillerini kullanmaktadırlar. Ana dilin konuşulduğu bir ortamda büyüyen çocuklar, Almanya’da doğmuş olsalar bile Almanca konuşmakta zorluk çekmekte ve okula başladıklarında büyük sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadırlar.¹¹⁹ Fakat çocuklar yaratılışları gereği yetişkinlere göre, erken yaşlarda bir kaç dili zorluk çekmeden birlikte öğrenme imkanına da sahiptirler. Belli bir metod ve usul dairesinde erken yaşlarda çocuklara iki dilli bir eğitim programı uygulandığında başarılı elde edilebilir.¹²⁰

Dil, gelecek nesillere örf, adet, gelenek ve göreneklerin aktarılmasında en önemli unsurdur. Her dilin kendisine ait bir takım özellikleri vardır. Dil, bir iletişim aracı olmasının yanı sıra içerisinde kültürü, dini, adetleri, görenekleri ve o dili

¹¹⁶ Becker, Birgit, Reimer, David, **Vom Kindergarten bis zur Hochschule: Die Generierung von Ethnischen und sozialen Disparitäten in der Bildungsbiographie**, VS Verlag, Wiesbaden, 2009, s.49-55

¹¹⁷ Esser, Hartmut, **Sprache und Integration: die sozialen Bedingungen und Folgen des Spracherwerbs von Migranten**, Campus, Frankfurt, 2006, s. 11-16

¹¹⁸ http://www.integration-in-deutschland.de/cln_110/nn_1345034/SubSites/Integration/TR/02_Zuwanderer/Einbuengerungstest/einbuengerungstest-ode.html?__nnn=true#doc1345036bodyText3, (15.04.2011)

¹¹⁹ Hundsatz, Andreas, Scheuerer-Englisch, Hermann, Menne, Klaus, **Jahrbuch für Erziehungsberatung 08**, Juventa, München, 2010, s. 167

¹²⁰ Kniffka, Gabriele, Siebert-Ott Gesa, **Deutsch als Zweitsprache: Lehren und Lernen**, UTB, Paderborn, 2007, s. 36-43

konuşanların yaşam tarzlarını da içerir. Bir dilin kaybolması aynı zamanda o dili konuşan toplumların kültürlerinin de kaybolması anlamına gelir.¹²¹ Almanya’da yaşayan Türkler, küçük yaşta çocukların Almanca öğrenmelerinin çok önemli olduğunu bilmekle birlikte Türkçe’nin de öğrenilmesini önemsemektedirler. Her iki dile yeterli önemi vermeyen ailelerin çocukları toplum içerisinde başarılı olma ve öz kültürü muhafaza noktasında sıkıntılar çekmektedirler. Kendi öz kültür ve değerlerini bilmeyen bir toplum, baskın kültür içerisinde eriyerek asimile olmaya da mahkumdur.

Göçmen kökenli çocukların küçük yaşta Almanca öğrenmeleri amacıyla okul öncesinde anaokula (Kindergarten) gönderilmeleri devlet tarafından teşvik edilmektedir. Anaokuluna giden göçmen kökenli çocuklar aile içerisinde Almanca konuşulmasa da anaokulu ortamında okul öncesinde dil öğrenmeleri mümkündür.

Almanya’da devlete ait olan anaokulların yanı sıra Katolik ve Protestan kiliselerine ait anaokullar da mevcuttur. Çocuklarına küçük yaşta din eğitimi vermek isteyen aileler, çocuklarını kilisenin anaokullarına göndermektedirler.¹²² Anaokul ortamında çocuklar oyun oynayarak hiç farkında olmadan dil öğrenmekte ve ilkokula başladıklarında dil açısından fazla zorluk çekmemektedirler. Ayrıca bir çok anaokulda göçmen çocuklara yönelik, yaşlarına uygun olarak Almanca kursları da verilmektedir. Anaokulunda göçmen kökenli çocuklar farklı bir kültürle ilk kez karşı karşıya kalmaktadırlar. Anaokul, çocukların sosyalleştiği ilk yerdir. Eğer bu süreç, ailelerle diyalog içerisinde sağlıklı bir şekilde değerlendirilirse çocukların gelişimi için büyük önem arz etmekte olup ileriki yaşamlarında başarılı olmalarını sağlayabilir.¹²³

Yeterli ölçüde Almanca bilmeyen göçmen kökenli öğrenciler, ilkokula başladıklarında okul yönetimi tarafından belirli bir program dahilinde kurslara gönderilmelidir. Dil noktasında eksiklikleri olan göçmen kökenli öğrencilerin derslerde başarılı olmaları mümkün değildir. Bu açıdan zamanında alınan tedbirlerle göçmen kökenli öğrencilerin eğitim ve öğretim sürecinde başarılı olmaları sağlanabilir.

Bununla birlikte göçmen kökenli kişiler, buldukları şartlar içerisinde birden fazla dil öğrenme imkanına sahip olmak suretiyle de çok büyük bir avantaja sahiptirler. Bir dil öğrenmenin ne kadar uzun bir zaman aldığı düşünüldüğünde bu gerçeği çok daha iyi anlamak mümkündür.

¹²¹ http://acikarsiv.gazi.edu.tr/dosya/1yusuf_uyar_tez.pdf, s.26-45, (21.04.2011)

¹²² Habringer-Hagleitner, Silvia, **Zusammenleben im Kindergarten: Modelle Religionspädagogischer Praxis**, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 2006, s.45

¹²³ Becker, Reimer, age., s. 81-82

Almanya’da son yıllarda uyum kursları (Integrationskurs) adı altında kurslar düzenlenerek göçmen kökenli yetişkinlerin daha iyi Almanca öğrenmeleri hedeflenmektedir. Almanya genelinde başta Uyum Bakanlığı ve İşçi Bulma Kurumu (Arbeitsamt) olmak üzere bir çok kuruluş dil kursları açarak bu sürece destek vermektedir. Bu kurslar sürecinde dil öğrenmenin yanı sıra Almanya’nın kültürü, tarihi ve hukuk sistemi hakkında kursiyerlere bilgiler verilmektedir. Bu kurslarla, göçmen kökenli kişilerin topluma daha iyi katılımını sağlayarak, iş hayatlarında eşit şartlar altında yeni fırsatlar elde etmeleri hedeflenmektedir. Özellikle bu kurslara göçmen kökenli annelerin katılımı teşvik edilmektedir. Çünkü Almanca bilen, Almanya hukuk sistemini ve kültürünü tanıyan bir anne, çocuklarına daha fazla destek olabilmekte ve onların okul yaşamlarında başarılı olmalarına yardımcı olabilmektedir.¹²⁴

Almanca dil ve entegrasyon kurslarının yaygınlaşması sürecinde bir çok kuruluş gibi DİTİB dernekleri de kendi bünyesinde entegrasyon ve dil kursları açarak bu sürece destek vermektedir. 1986 yılında yani kuruluşundan iki yıl sonra DİTİB genel merkezinde başlayan Almanca kurslarına bugüne kadar yaklaşık 16.500 kişi iştirak etmiştir. Bugün bu hizmet entegrasyon kursları adı altında devam etmektedir. DİTİB, Entegrasyon ve Almanca kurslarını Alman Göçmen ve Mülteci Dairesi (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge - BAMF) işbirliği ile gerçekleştirmektedir.¹²⁵

DİTİB genel merkezinin yanı sıra, Almanya genelinde birçok DİTİB derneği de Almanca ve Entegrasyon kursları (Integrationskursen) açmaktadır. Lokal olarak bu imkana sahip olamayan dernekler, üyelerini Alman Göçmen ve Mülteci Dairesinin açmış olduğu kurslara yönlendirmektedirler.

Bu bağlamda DİTİB genel merkezi, kendi bünyesindeki bütün derneklerde bu tür kursların açılmasını teşvik etmektedir. DİTİB derneklerinde bu kursları açabilecek eğitmenler yetiştirmek amacıyla 2008 yılında Alman Göçmen ve Mülteci Dairesi (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge - BAMF) iş birliği ile “proMotivation”adlı bir proje gerçekleştirilmiştir.¹²⁶

Bu projenin amacı Almanya genelinde bütün DİTİB derneklerinde, entegrasyon çalışmaları hakkında bilgi vererek dernek yöneticilerini ve üyelerini bilgilendirmek ve

¹²⁴ http://www.integration-in-deutschland.de/cln_110/nn_1345034/SubSites/Integration/TR/02__Zuwanderer/Integrationskurse/integrationskurse-node.html?__nnn=true, (15.04.2011)

¹²⁵ Uğurlu, Işık, 1954 Kayseri doğumlu, Üniversite, Ditib Eğitim ve Kültür Müdürü

¹²⁶ Pries, Sezgin, age., s.184

motive etmeye çalışmaktadır. Bu projenin amacı, DİTİB derneklerinde entegrasyon kurslarını arttırmak ve bununla ilgili çalışmalarını desteklemektir.

“proMotivation” projesinin içeriği şu şekildedir:

- Verimli büro organizasyon bilgisi,
- Doğru şikayet yönetimi,
- Sunum teknikleri,
- Entegrasyon planları ve diğer kararlar,
- Göç yasası,
- Aile birleşimi,
- Dil edinimi,
- Ailede iki dilli eğitim,
- DİTİB’in entegrasyon teklifleri,
- Entegrasyon kursları ve uygulama şartları,
- Proje planı ve başvurular,
- Alman Göçmen ve Mülteci Daire (Bundesamt für Migration und Flüchtlinge-BAMF) hakkında bilgiler,
- Göçmen danışmanlığı (Migrationserstberatung - MEB),
- Genç göçmen hizmetleri (Jugendmigrationsdienst - JMD).¹²⁷

DİTİB Genel Başkanı Sadi Arslan, bu projenin önemini şöyle ifade etmiştir: “Sürekli değişen ve gelişen bir dünyada durmak, gerilemektir. Dolayısıyla dünya ile rekabet edebilmemiz için, farklı ve dinamik iş alanları geliştirmemiz gerekiyor. İyi eğitilmiş insanlara ihtiyacımız var. Hedefi geniş tutmalıyız. Sadece aynı hedefe bakmak yeterli değil. Aynı zamanda birlikte çalışmayı da bilmemiz gerekir. Bilgi alma ve vermede cimri olmamalıyız. Bilginin ve öğrenmenin yaşı yoktur. Bu projeyi Almanya geneline yayarak daha profesyonel hale getireceğiz.”¹²⁸ Bu proje vesilesiyle DİTİB Almanya genelindeki bütün derneklerinde, hizmetlerin daha kaliteli ve verimli olmasını hedeflemiştir.

¹²⁷ <http://www.ditib.de/detail2.php?id=283&lang=en>, (15.03.2011)

¹²⁸ <http://www.ditib.de/detail2.php?id=283&lang=en>, (15.03.2011)

1.3.2. DİTİB ve Polis Teşkilatlarının Kültürler Arası Diyalogu

2003 yılı başından 2004 yılı sonuna kadar Bundeszentrale für politische Bildung – bpb (Federal Politik Öğretim Merkezi) ile Stuttgart, Berlin ve Essen polis merkezlerinde “Interkultureller Dialog von Muslimen und Polizei” (Müslümanlar ile Polis Teşkilatlarının Kültürler Arası Diyalogu) adlı örnek bir proje gerçekleştirilmiştir.¹²⁹

Bu proje çerçevesinde polis teşkilatları tarafından adım adım beş bilgi merkezi organize edildi. Bu projenin amacı, polis teşkilatlarının buldukları bölgelerdeki camilerle ilişkilerini kuvvetlendirerek ortak çalışmalar yapmaktır. Bu bilgi merkezleri İslam ve onun çeşitli yorumları hakkında bilgiler elde etmeyi amaçlamıştır. Profesyonel ve vatandaşa yakın olan polisiye işlerde bu tür bilgilere (İslamla ilgili) sahip olmak suretiyle, yanlış anlaşılmalara önlenmesi ve ön yargıların ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.¹³⁰

Stuttgart bölgesindeki polis teşkilatları bu projeyi DİTİB Stuttgart derneği ile gerçekleştirmiştir. Bu projenin nasıl gerçekleştiğini, hangi problemleri çözdüğünü, polisler ve dernek mensuplarına hangi imkanlar sunduğunu ve ne tür gelişmeler elde edildiğini burada kısaca belirtmek istiyorum.

Bu projenin gerçekleşmesinde polis teşkilatlarının hedefleri şu şekilde idi:

- Birlikte geliştirme: Uzun süreli bir iş birliği gerçekleştirilerek şehir merkezinde en kısa zaman içerisinde başarılı bir entegrasyon sürecini başlatmak ve geliştirmek,
- Koruyucu önlemler: İhtiyaca yönelik koruma tedbirleri olarak anne - babalara, çocuklara ve gençlere imkanlar sunmak,
- Kültürler arası beceriler elde etmek: Davranış şekilleri, başka kültürlerle saygı, ön yargıları kaldırmak, hoşgörüyü sağlamak ve bu konuların polisiye işlerdeki önemini izah etmek,

¹²⁹ http://www.polizei-bw.de/Presse/Pressemitteilungen/prim028_07.pdf, (05.03.2011)

¹³⁰ Bundeszentrale für politische Bildung (bpb) und Polizeiliche Kriminalprävention der Länder und des Bundes (ProPK): Fachkonferenz "**Polizeidienststellen und Moscheevereine: Prävention, Kooperation, interkulturelle Kompetenz**", Präsentation der Erfahrungen und Ergebnisse des Modellprojekts: Erfahrungen aus Stuttgart, Stuttgart, 2005, s.1-4

- İslami teşkilatları mahalli yönetimlerle bağlantılarını sağlayarak, birlikte yaşamayı teşvik etmek.¹³¹

Bu çerçevede Stuttgart polis teşkilatları ile Stuttgart DİTİB derneği arasında halkın bilişlenmesi amacıyla koruyucu önlemler adı altında programlar organize edildi. Bu süreç içerisinde gerçekleştirilen projeler ve programlar, polisler ve DİTİB dernek mensupları tarafından yoğun bir ilgi ile takip edilmiş olup, bilhassa gençleri ve çocukları uyuşturucu ve şiddetten koruma konulu program bir kaç kez tekrarlanmıştır. Ayrıca bu süreç içerisinde polislerin düzenli bir şekilde camileri ziyaret etmeleri, cami cemaati tarafından memnuniyetle karşılanarak daha fazla güven ortamının oluşmasına sebep olmuştur. Bu proje vesilesiyle polis teşkilatları müslümanlara daha fazla yaklaşarak entegrasyon sürecine katkıda bulunmuşlardır.¹³²

DİTİB-Stuttgart dernek yöneticileri ve üyelerinin polis teşkilatları ile uyum içerisinde ortak çalışmalar yapmaları, Stuttgart ve çevresindeki müslümanların diyalog ve entegrasyon çalışmalarına destek verdiklerini göstererek, Türk göçmenlerin Alman toplumunun bir parçası olduğunu ispat etmiştir. Gerçekleştirilen bu programlar vesilesiyle vatandaşları suç işlemeye götürebilecek eylemler hakkında bilgiler verilerek insanların bilişlenmesi sağlanmıştır.

11 Eylül 2001 tarihinde Amerika'ya yapılan saldırı sonucunda dünya genelinde müslümanlara terörist gözüyle bakılmaya başlanmıştır. Bu olumsuz havadan Almanya'da etkilenmiş ve müslümanların ziyaret ettikleri dernekler sıkı bir takip altına alınmıştır. Camiler ve dernekler güvenlik adı altında basılarak cami içerisinde kimlik kontrolleri yapılmıştır. Bu tür yaklaşımlar ister istemez müslümanları çok rahatsız etmiş ve güven ortamının ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Bilhassa bu dönemde polis teşkilatları ile müslüman dernekler arasında ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır.¹³³ Bu kontroller ve sıkı takip sürecinde Almanya genelinde en az sıkıntı yaşayan DİTİB dernekleri olmasına rağmen insanlar arasında emniyet güçlerine olan güven azalmıştır. Yapılan yanlışlıkların farkına varan polis teşkilatları, yukarıda bahsedildiği şekilde 2003

¹³¹ Bundeszentrale für politische Bildung (bpb) und Polizeiliche Kriminalprävention der Länder und des Bundes (ProPK): Fachkonferenz "**Polizeidienststellen und Moscheevereine: Prävention, Kooperation, interkulturelle Kompetenz**", Präsentation der Erfahrungen und Ergebnisse des Modellprojekts: Erfahrungen aus Stuttgart, s.1-4 Stuttgart, 2005

¹³² KKPaktuell (Kommunalen Kriminalprävention), Landeskriminalamt Baden-Württemberg, Stuttgart, Ausgabe 2/2006, s. 32-37

¹³³ <http://www.dem.org.tr/ded/15/ded15mak2.pdf>, (25.04.2011)

yılından itibaren müslüman teşkilatlarla sıkı bir iş birliğine girerek yeniden bir güven ortamının sağlanmasına gayret etmektedirler.

Polis teşkilatları göçmen kökenli müslüman derneklerle sıkı bir ilişkiye girerek Almanya’da yaşayan müslümanlar hakkında daha fazla bilgiye ve tecrübeye sahibi olmuştur. DİTİB Stuttgart derneğinin polis teşkilatları ile uyumlu bir şekilde çalışması, müslümanların diyaloga açık olduğunu ve şeffaf hizmet verdiğini göstererek, Almanya genelinde yapılacak bu tür çalışmalara örnek teşkil etmiştir. Bu proje kapsamında Stuttgart ve çevresinde çalışan polisler gruplar halinde DİTİB derneklerini ziyaret ederek Türk kültür, adet, görenek ve müslümanların dini yaşantıları hakkında bilgiler elde etmişlerdir. Bu vesile ile varsa ön yargılar da ortadan kalkmıştır. Bu projenin bitiminde 10 Mart 2007 yılında DİTİB Stuttgart derneğinin konferans salonunda polis memurları ve dernek üyelerinden oluşan geniş katılımlı bir kapanış programı da gerçekleştirilmiştir.¹³⁴

Baden-Württemberg eyaleti emniyet müdürü Erwin Hetger kapanış programında bu proje için şunları dile getirmiştir: “Bizler, Müslümanlarla diyaloga girerken onların problemleri bir grup olduğunu düşüncesinde ziyade halkın güvenliğinden sorumlu olan biz polisler, Müslüman vatandaşlarımızla da ilgilenmek istiyoruz. Entegrasyon sürecine de katkıda bulunarak, paralel bir toplumun oluşmasından kaçınmak istiyoruz. Ayrıca müslüman cemaatlerin aşırı dinci gruplar tarafından kötü emelleri için kullanılmasına da engel olmaya çalışıyoruz. Açık ve şeffaf bir diyalogun toplumun her kesimini kapsamaması gayreti içerisindeyiz. Baden-Württemberg eyaletinde şu an yaklaşık 600.000 müslüman yaşamaktadır. Stuttgart halkının % 25’i de yabancısıdır. Hatta % 35’i Almanya doğumlu değildir. Halk bilimciler, gelecek on yıl içinde Berlin, Stuttgart gibi büyük şehirlerin genç nüfusunun yarısının göçmen kökenli kişilerden oluşacağını söylemektedirler. Bu sebepten dolayı, göçmen kökenli vatandaşlarımızı diyalog vesilesiyle yakından tanıma arzusundayız.”¹³⁵

DİTİB dernekleri ile polis teşkilatları yukarıda belirtildiği şekilde Almanya’nın birçok kentinde ortak çalışmalar yaparak birlikte hareket etmektedirler. Bilhassa gençleri kökü alışkanlıklara ve suça götürebilecek durumların tespiti açısından ortak programlar düzenlenmektedirler. Burada 2008 yılında DİTİB Reutlingen cemiyeti ile

¹³⁴ http://www.polizei-bw.de/Presse/Pressemitteilungen/prim028_07.pdf, (05.03.2011)

¹³⁵ http://www.polizei-bw.de/Presse/Pressemitteilungen/prim028_07.pdf, (05.03.2011)

polis teşkilatlarının ortaklaşa yapmış oldukları programların konu başlıklarını da örnek olması açısından belirtmek istiyorum:

- Bilgisayar, internet, cep telefonları – Gençler için tehlikeleri,
- Aile şiddetinden kurtuluş,
- Reutlingen’de gençleri suç ve suç işlemeden koruma,
- Çocuklarımızın geleceği için ele ele,
- Uyuşturucu güç değildir,
- Şiddet çözüm değildir – Gençlere karşı şiddete karşı olmak.¹³⁶

1.3.3. DİTİB ile Stuttgart Eyalet Yönetiminin Kültürler Arası Diyalogu

Almanya genelinde bütün şehir ve yerleşim yerlerinde entegrasyon işlerinden sorumlu bir devlet dairesi bulunmaktadır. Bu birim bütün yabancı kökenli vatandaşlarla diyaloga geçerek entegrasyon (uyum) çalışmaları yapmaktadır. Şahıslardan ziyade derneklerle muhatap olmak suretiyle daha fazla kişiye ulaşma gayreti içerisindedirler.

Bu bağlamda Stuttgart bölgesinde yapılan bir çalışmadan bahsetmek istiyorum: 2008 Mayıs ayında “Kültürler arası açılım ve Stuttgart’taki İslami derneklerin kalifiye edilmesi (Interkulturelle Öffnung und Qualifizierung der islamischen Gemeinden in Stuttgart) ” konulu bir proje başlatıldı. Bu proje Stuttgart il yönetiminin yanı sıra başta DİTİB olmak üzere, Türk dernek ve teşkilatları, diğer milletlere ait İslami kuruluşlar ve devlet enstitüleri iştirak etmiştir. Projenin içeriği şu şekilde belirlenmiştir:

- Genç dernek üyelerini kalifiye edip dernek işlerinde becerilerini artırarak, dernek yöneticilerini desteklemek. Bu kişilerin dernek yönetimleri ile Stuttgart’taki diğer kuruluşlar arasında köprü oluşturmalarını sağlamak,
- Gençlerin dernek yönetimlerinde daha fazla söz sahibi olabilmelerini teşvik etmek; onlara yönetim ve organizasyonlar hakkında bilgi vermek ve aktif olmalarını sağlamak,¹³⁷
- Profesyonel kamu hizmet metodlarını tanıtmak,

¹³⁶ http://www.praevention-bw.de/download/bgz/Praesentation_Hand_in_Hand-Reutlingen.pdf, (23.04.2011)

¹³⁷ Almanya genelinde genellikle dernek yönetimlerinde, bu derneklerin kuruluşuna ön ayak olmuş (ilk nesil) kişiler bulunmaktadır. Bu kişilerin Almanca bilme noktasında sıkıntıları olduğu için Alman resmi makamları, Almanca sorunu olmayan ve Almanya’yı iyi bilen kişilerin, özellikle gençlerin derneklerde söz sahibi olmalarını istemektedirler.

- Dernek içi ve dernek dışı hizmetlerde devlet birimleri ile ortak çalışmalar takip edebilmek,
- Stuttgart'ta birlikte yaşama vizyonu oluşturmak,
- Dini, sosyal ve kültürel etkinliklerin daha kaliteli olabilmesi için dernekler tarafından daha fazla desteklenmesini temin etmeye çalışmak.¹³⁸

Stuttgart Entegrasyon Dairesi, entegrasyon politikaları çerçevesinde hedeflerini ise şöyle açıklamaktadır:

- Farklı kökenlere ait kişilere, yaşam standartları açısından eşit şartlar sağlanarak sosyal dayanışma ve katılımı güçlendirmek,
- Yapısal ve bireysel ayrımcılığı ortadan kaldırmak,
- Stuttgart'ta farklı halk grupları arasından barış içerisinde yaşamayı teşvik etmek,
- Kentteki tüm ulusların toplumsal ve kişisel becerilerini artırarak kültürel çeşitlilikten istifade etmek.¹³⁹

1.3.4. Sporla Entegrasyon

Spor, insanlığın evrensel dilidir. Sosyal, kültürel, mesleki, eğitimsel ve sosyopolitik hedefler için sporun gücünden istifade etmek gerekmektedir. Sportif faaliyetler vesilesiyle her kültürden ve dünya görüşünden insanlar bir araya gelerek ortak bir etkinlik içerisinde olabilmektedirler. Spor insanların bir araya gelmesini sağlayarak bir arada yaşama kültürünün gelişimine de katkıda bulunmaktadır.

Almanya'da göçmen kökenli insanların topluma daha fazla uyumunu sağlamak amacıyla sportif etkinliklerden de istifade edilmektedir. Başarılı bir entegrasyon sürecinde sporun gücü herkesim tarafından bilinmektedir.

Sporla entegrasyon, insanların belli bir sportif faaliyetleri yapıp ayrılmalarından ziyade, farklı etnik ve kültürel kimliğe sahip bireylerin bir araya gelerek kaynaşmaları ve tanışmaları sağlanmaktadır. Farklı kültürel dünyalara ait olan insanlar, bu vesile ile birbirleriyle iletişime geçebilmektedirler.¹⁴⁰

¹³⁸ Pavkovic, Gari, Stabsabteilung Integrationspolitik, Mayıs 2008; <http://www.stuttgart.de/item/show/299983/1>, (24.03.2011)

¹³⁹ <http://www.stuttgart.de/item/show/234478#headline4dbd13ed98d0f>, (25.04.2011)

¹⁴⁰ http://www.integration-durch-sport.de/fileadmin/fm-dosb/arbeitsfelder/ids/files/downloads_pdf/downloads_2009/Kapitel_1.pdf, (19.04.2011)

Sportif aktiviteler, başarılı bir entegrasyon sürecinde yapıcı bir rol oynamaktadır. DİTİB dernekleri de bu sürece katkıda bulunmak amacıyla dernek üyelerini ve ziyaretçilerini sportif faaliyetlere katılmaları hususunda teşvik etmekte ve imkanlar sunmaktadır. DİTİB dernekleri her ne kadar dini ve sosyal etkinliklere ağırlık verseler de kuruluş tüzüklerinde yer aldığı üzere sportif faaliyetlere de önem vermektedirler. Ayrıca sporun dilinden istifade ederek dernek bünyesinde yapılan çalışmalar hakkında kamuoyu bilgilendirilmektedir.

DİTİB dernekleri sportif aktivitelerle hem üyelerine farklı bir hizmet sunmakta hem de bu faaliyetler vesilesiyle yeni üyeler kazanmaya hedeflemektedir. Bu sebepten dolayı bir çok DİTİB derneği spor etkinliklerine önem vermektedir. Burada örnek olarak DİTİB Esslingen ve Gaildorf derneklerinin yapmış olduğu spor faaliyetleri hakkında bilgi vermek istiyorum:

Yaklaşık on iki yıldır DİTİB Esslingen ile Esslingen Okul ve Spor Dairesi, Esslingen Göç ve Entegrasyon Dairesi ve Gençlik Dairesi yılda bir kez “Birlikten kuvvet doğar (Es geht nur gemeinsam)” sloganı adı altında turnuvalar düzenlemektedirler. Esslingen ve çevresindeki farklı kesimlere ait takımlar, bu turnuvalara katılmakta ve bu program içerisinde kendi milli ve kültürel etkinliklerini sergilemektedirler. Bu programlara başta belediye başkanı olmak üzere birçok devlet yetkilisi katılmaktadır. Bu turnuvalar vesilesiyle insanlar birbirlerini daha yakından tanıyarak, farklı kültürlere ait bireylerle ortak programlar icra edebilmektedirler.¹⁴¹

DİTİB Gaildorf derneği ise 2008 yılında buldukları bölgedeki diğer derneklerle ortak bir “ Entegrasyon Fuarı (Integration’s Messe)” adı altında bir futbol turnuvası düzenledi. Bu turnuva, farklı etnik ve kültürlere sahip kişilerin katılımıyla gerçekleşmiştir. Bu turnuvanın sonunda kiliseler ile camilerin dayanışmasını göstermek amacıyla kilise papazları ile imamlar arasında futbol maçı da yapılmıştır.¹⁴²

Yine 2008 yılı Haziran ayında Stuttgart Marktplaz’da “Dinlerin Bayramı (Fest der Religionen) ” adlı bir program düzenlendi. Bu program çevrevesinde farklı dinlere mensup dernekler, bilgilendirme masaları oluşturarak ziyaretçilerin sorularına cevap vermeye çalışmışlardı. Bu bilgilendirme masalarını daha ilginç hale getirmek ve katılımı arttırmak amacıyla cemaatler ve dini gruplar arasında futbol turnuvası

¹⁴¹ Tolu, Gürhan

¹⁴² Landkreis Schwäbisch Hall, **Bericht zum Massnahmenkonzept Projekt: Gestaltung der Folgen des demographischen Wandels**, Januar, 2010, s.8

düzenlenmiştir. Bu programa DİTİB Stuttgart, Hıristiyan-İslam Toplumu, Stuttgart Bahai Derneği, Stuttgart Yahudi Cemaatı ve Stuttgart Hindu Cemaatı iştirak etmiştir.¹⁴³

Bu tür organizasyonlar, diyalog içerisinde farklı kökenlere ait insanların bir araya gelmesini ve ortak programlar yapmasını sağlayarak entegrasyon sürecine katkıda bulunmaktadır.

1.4. Eğitim, Öğretim ve Kültürel Etkinlikler

Eğitim ve öğretim kavramları bugün toplumsal tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Neyi, nasıl, niçin, kime, hangi metodla vs. gibi sorular, eğitim ve öğretimin başarı ve istikrarında çok büyük bir öneme sahiptir. Eğitim ve öğretim sadece bilimi elde etmek değil, bilakis hayatı devam ettiren, ona güç veren ve kişiliği geliştiren bir kaynaktır. Bu aynı zamanda topluma, politikaya ve kültüre katılımın da temelidir. Eğitimin ve öğretimin belli bir zamanı ve yeri olmamakla birlikte yaygın ve örgün okullarda, enstitülerde, üniversitelerde ve hayatın her sahasında gerçekleşmektedir.

Toplumumuzda eğitim ve öğretim konusu esas bir niteliğe sahip olup sosyal yaşamın temelini oluşturmaktadır. Eğitim ve öğretim olmaksızın toplumların kültürlerini, örf, adet, gelenek ve göreneklerini devam ettirmeleri mümkün değildir. Gelecek nesillere kültürün miras olarak bırakılması için hayatın her sahasında eğitim ve öğretim faaliyetlerine ihtiyaç vardır.

Eğitim ve öğretim, dünyanın her tarafında olduğu gibi Almanya'da da sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyonun en etkili anahtarıdır. Ülkelerin gelecekleri eğitim ve öğretime bağlıdır. Alman devletinin gelecek adına göçmen kökenli çocukların ve gençlerin potansiyellerine de ihtiyacı vardır.

Eğitim ve öğretim faaliyetleri ailede başlamakla birlikte anaokullar, ilkokullar ve yüksek okullar, eğitim ve öğretimin merkezi sayılır. Göçmen kökenli çocukların ve gençlerin bu ortamlarda daha rahat topluma entegre edilmeleri mümkündür.

Almanya'da devletin yanısıra eğitim ve öğretime birçok kurum ve kuruluş da katkıda bulunmaya çalışmaktadır. DİTİB genel merkezi de eğitim ve öğretime destek vermek amacıyla kendi bünyesinde eğitim, öğretim, bilim, meslek ve okul danışmanlığı, araştırma, kültürü koruma ve teşvik etme, müzik, halk oyunları ve spor faaliyetlerden sorumlu eğitim, öğretim ve kültür müdürlüğü (1986) oluşturmuştur.

¹⁴³ Kırbaş, Murat, 1975 Bayburt doğumlu, Meslek Okulu, DİTİB-Stuttgart Diyalog sorumlusu

Eğitim, ğretim ve kültür müdürlüğü topluma ve üyelerine aŐađıdaki hizmetleri sunmaktadır:

- Seminerler ve açık oturumalar,
- Sanat ve müzik eğitimi (Koro, enstrümental ve halk oyunları),
- Halk oyunlarının gösterimi ve sunumu,
- Tasavvuf musıkisi,
- Bayram Őenlikleri ve organizasyonu,
- Resim, Őiir ve kompozisyon yarışmaları,
- Almanya ve Avrupa içi kültürel geziler,
- Sanat sergileri,
- Tiyatro gösterimleri,
- Futbol, güreŐ ve dövüŐ sporları için takımlar oluşturmak,
- Turnuvalar organize etmek,
- Müzik konserleri,
- Toplu sinema ve film akŐamları düzenlemek,
- Gençlerin okulda ve iŐ hayatlarında başarılı olabilmeleri için danıŐmaklık yapmak.¹⁴⁴

1986-2011 yılları arasında bu kurslara katılanların sayısı ise Şöyledir:

- Eğitim kursları: 23.801 kişi
- Kültür kursları: 4.334
- Danışmanlık hizmetleri: 40.000 (yaklaşık)
- Almanca kursları: 15.685
- Okul ncesi Almanca kursları: 320
- Bilgisayar kursları: 1.718
- Okuma yazma kursları: 1.095
- Almanlara Türkçe kursları: 712
- Ev devi kursları: 3.712
- DikiŐ-NakiŐ kursları: 559
- Arapça ve İngilizce kursları: 70 (yeni baŐlanılmıŐ)
- Türk –İŐlam sanatları kursları (Hat, Ebru ve Tezhip): 214
- Tasavvuf musıkisi ve sema kursları: 331

¹⁴⁴ <http://www.ditib.de/default1.php?id=6&sid=4&lang=en>, (26.04.2011)

- Türk halk müziği kursları: 115
- Enstrüman kursları: 795
- Türk halk oyunları: 2.419¹⁴⁵

Yukarıda belirtmiş olduğumuz eğitim, öğretim ve kültürel programlar sadece DİTİB genel merkezi tarafından değil, imkanlar ölçüsünde Almanya genelinde birçok DİTİB dernekleri tarafından da gerçekleştirilmektedir.

DİTİB dernekleri üyelerine çok yönlü eğitim, öğretim ve kültürel programlar sunmaktadır. Bu programlara iştirak eden üyeler ve ziyaretçiler Türk örf, adet, gelenek ve görenekler hakkında bilgilerini pekiştirmenin yanı sıra, Almanya'da yetişen genç nesillere de bu tür etkinlikler vesilesiyle kültürel değerler öğretilmeye çalışılmaktadır.

Kültür programlarının bir çoğu tüm halka açık olup bilhassa Almanların bu programlara katılmaları sağlanarak Türk örf, adet, gelenek ve görenekler tanıtılmaya çalışılmakta, farklı kültürlerin Almanya için bir zenginlik olduğu gösterilmektedir.

DİTİB kendi bünyesinde eğitim ve öğretim faaliyetlerini ağırlıklı olarak cami içerisindeki eğitime yönlendirmektedir. Bütün DİTİB derneklerinde gençlere ve çocuklara yönelik dini ve kültürel dersler yapılmaktadır. Öğrencilere Kur'an, ilmihal, siyer ve kültür dersleri verilmektedir.¹⁴⁶

Din eğitimi ve öğretimi sadece cami ve derneklerle sınırlı olmayıp okullarda müslüman öğrencilere İslam dini ile ilgili derslerin verilmesi için resmi yollardan mücadele edilmektedir. Aşağıda bu konu detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

1.4.1. Almanya'da İslam Din Dersleri

Toplum, hayat, insanlık ve dünya sürekli bir değişim içerisinde. Tabii ki okullardaki eğitim ve öğretim metodları buldukları zaman ve şartlara göre farklı konumlarda yer alarak bir değişim içerisinde olması gerekmektedir. Bu bağlamda Almanya'nın dinsel ve sosyal yapısı son yıllarda oldukça değişerek her kültür ve dinin yer bulabildiği multikültürel bir yapı içerisine girmiş bulunmaktadır. Bugün Almanya'yı tek bir kültürün ve dini yapının hakim olduğu bir toplum olarak görmek mümkün değildir. 1960'lı yıllardan sonra almış olduğu yoğun işçi göçü, bu ülkenin sosyal ve dinsel yapısını oldukça değiştirmiştir.

¹⁴⁵ Uğurlu, Işık

¹⁴⁶ Çelen, Cevdet.

İslam, son yıllarda Almanya'da, hayatın her sahasında kendisini hissettirmekte ve yabancılar tarafından merak edilen konuların başında gelmektedir. Yukarıdaki bölümlerde de izah edildiği gibi müslümanlara ait mekanlar sık sık ziyaret edilmekte ve İslam hakkında bilgiler alınmaktadır. Fakat son yıllarda medyada İslamla ilgili çıkan olumsuz haberler, insanların müslümanlara ön yargıyla bakmasına sebep olmuştur. Bu olumsuz havanın dağılması için İslami cemaat ve teşkilatlar değişik etkinlikler yaparak İslam hakkında kamuoyuna doğru bilgiler vermeye çalıştıkları gözlemlenmiştir.

İslam, Almanya'da Katolik ve Protestanlardan sonra en fazla müntesibe sahip üçüncü büyük din topluluğudur. Almanya'da okullarda İslam din derslerinin uygulama süreci sürekli gündemde olan bir konu olarak devlet, kiliseler, dini topluluklar ve dernekler tarafından nasıl ve ne şekilde uygulanacağı tartışılmaktadır. Fakat bugüne kadar bir çok farklı nedenlerden dolayı her kesimin mutabık kalabileceği bir karara varılamamıştır.¹⁴⁷

Alman anayasasına göre her bir vatandaş okullarda din eğitimi alma hakkına sahiptir. Bir ders olarak din eğitimi, isim olarak Alman anayasasında yer almaktadır. Anayasayı oluşturanlar, genç nesillerin kendi dini değer ve öğretilerini okullarda öğrenmelerini hedeflemişlerdir. Tabii bu hak sadece Hıristiyan mezheplerine mensup olanlara verilmiş bir hak olmayıp Almanya'da yaşayan her bir bireye kendi dinini okul ortamında öğrenme hakkı tanımıştır.¹⁴⁸

Müslümanlar da anayasanın vermiş olduğu bu haktan istifade ederek müslüman çocukların ve gençlerin devlete ait okullarda İslam din dersi almalarını, gelecek nesillerin dini değerleri öğrenmelerini, İslami kimliğe sahip olmalarını ve aynı zamanda farklı dinlere mensup olan kişilerle dini konularda iletişime girdiklerinde onları aydınlatabilme imkanına sahip olmalarını hedeflemektedirler. Bu vesile ile sosyal çevre ile olan ilişkiler daha iyi ve karşılıklı bir anlayış içerisinde devam etme imkanına sahip olmuş olacağı düşünülmektedir.

Okullarda kendi dinlerinin bir yer edindiğini gören Müslüman çocuklar ve gençler, topluma daha fazla uyum sağlayarak çevreyle daha iyi iletişim kurma

¹⁴⁷ Engin, Havva, "İslamischer Religionsunterricht an deutschen Schulen?", Islam in Deutschland, Landeszentrale für politische Bildung Baden Württemberg, Der Bürger im Staat, 51. Jahr Heft 4, 2001, s. 241-245

¹⁴⁸ Hildebrandt, Uta, **Das Grundrecht auf Religionsunterricht: eine Untersuchung zum subjektiven Rechtsgehalt des Art. 7 Abs. 3 GG**, Mohr Siebeck, Tübingen, 2000, s.56-58

imkanına sahip olacaklardır. Bu da Almanya’da en çok konuşulan ve tartışılan konulardan biri olan entegrasyona sürecine büyük katkı sağlayabilir.¹⁴⁹

Okul farklı dini ve kültürel değerlere sahip olan kişilerin buluşma noktasıdır. Okul ortamında Müslüman olan yada olmayan herkes istediği zaman İslam hakkında din dersi öğretmenlerinden bilgi alma imkanı elde edebilecektir. Aynı zamanda varsa İslamla ilgi ön yargılar ve yanlış bilgiler bu vesile ile düzeltilme imkanına sahip olmuş olacaktır. Bu da farklı kültür ve geleneklere sahip olan öğrencilerin birbirlerine karşı saygı ve sevgi içerisinde bütünleşmesini sağlayacaktır. Bu sebepten dolayı din dersleri, özellikle İslam din dersleri, Almanya’daki okulların ayrılmaz bir parçası olmasını gerekli kılmaktadır.¹⁵⁰

Almanya’da müslüman öğrencilerin sayısı küçümsenmeyecek bir orana ulaşmıştır. 2009 yılında Alman İstatistik dairesinin yapmış olduğu bir araştırmaya göre Alman okullarında Türk öğrencilerin sayısı ve okullara göre dağılımı şu şekildedir:

Okul Türleri	Türk Öğrenci Sayısı
Okul Öncesi	2.510
Anaokul	5.151
İlkokul (Grundschule)	186.824
Yönlendirme Sınıfları	14.787
Temel Zorunlu Okul (Hauptschule)	84.953
Ortaokul (Realschule)	32.776
Lise (Gymnasium)	22.388
Çok Amaçlı Okullar (Gesamt ve Waldorf Schule vb.)	34.034
Akşam Okulları (Abendschulen ve Kollege)	3.205
Özel Eğitim Okulları	25.533
Toplam	412.161¹⁵¹

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı üzere Almanya’da 2009 yılında diğer müslüman milletlere ait öğrenci sayısı belirtilmeksizin, toplam 412.161 Türk öğrenci olduğu tesbit edilmiştir. Bu sebepten dolayı müslüman öğrencilere, devlete ait resmi okullarda İslam din derslerinin verilmesi sürecini hızlandırmıştır.

¹⁴⁹ Altenberger, Oliver Johann, **Muslimische Kinder im Unterricht: Interreligiöser und interkultureller Dialog an deutschsprachigen Schulen**, Diplomica Verlag, Hamburg, 2009, s.54-57

¹⁵⁰ Altenberger, age., s. 54-57

¹⁵¹ Canbulat, agm., s.361

İslam din derslerinin bütün eyaletlerde uygulanma sürecinin en büyük yasal dayanağı, Federal Almanya Anayasasıdır. Özellikle Baden-Württemberg, Bayern, Bremen, Hessen, Mecklenburg-Vorpommern, Nordrhein-Westfalen, Rheinland-Pfalz, Saarland, Sachsen, Sachsen-Anhalt ve Thüringen eyalet anayasaları, eyaletlerin okul kanunları ve yönergeleri din derslerinin uygulanmasını zorunlu kılmaktadır.¹⁵² Bu eyaletlerin bazılarında İslam din dersleri başlamış olup pilot proje olarak adlandırdıkları deneme süreci içerisindeydir.

Almanya genelinde bütün eyaletlerde, okullarda din derslerinin verilmesi konusunda ortak bir kanaat oluşmuştur. Federal Almanya anayasasının 7. maddesinin, 1-3 fıkrası da bu konuyu içermektedir:

1. Tüm okullar devlet gözetimi altındadır,
2. Ebeveyn veya veliler okullarda çocuklarına din dersleri aldırma hakkına sahiptir,
3. Din dersleri, herhangi bir inanca sahip olmayan okulların dışında bütün kamuya açık okullarda okutulan bir branş dersidir. Denetimi ve devlet hakkı saklı kalmak kaydıyla, dini eğitim doğrultusunda dini toplulukların ilkeleri ile din dersleri verilir. Hiçbir öğretmen kendi iradesi dışında din dersi vermek zorunda değildir.¹⁵³

Din derslerinin sağlıklı bir şekilde verilebilmesi için hem devlet hem de dini topluluklar bu sürecin uygulanması ve takibinden sorumludurlar. Alman anayasasının 7. maddesinin 3. fıkrasına göre din derslerinin verilebilmesi için devletin mutlaka organize olmuş bir dini cemaati muhatap alması gerekmektedir. Çünkü devlet her türlü dini meselede tarafsız kalması gerektiğinden dolayı, bütün sorumluluğu ve takibi dini cemaate vermek zorundadır. Devletin dini meselelerde söz söyleme hakkı olmamakla birlikte müdahale etme hakkı da bulunmamaktadır. Din dersinin içeriği ve planı dini cemaat tarafından hazırlanması gerekmektedir. Devletin ilgili birimi sadece dersin içeriğine ve metoduna pedagojik açıdan ve kanunlar çerçevesinde bakma yetkisine sahiptir.¹⁵⁴

Dini topluluk yada dini cemaat (Religionsgemeinschaft) Alman devlet kilise hukukuna ait bir kavramdır. Dinle ilgili meselelerde devlet, resmen kabul edilmiş olan

¹⁵² Hildebrandt, age., s.41-44

¹⁵³ Hildebrandt, age., s.44

¹⁵⁴ Majer, Diemut; Hunziker, Margarete, **Verfassungsstrukturen, Freiheits- und Gleichheitsrechte in Europa seit 1789: eine Sammlung ausgewählter Verfassungstexte**, KIT Scientific Publishing, Karlsruhe, 2009, s. 368-369

dini toplulukları muhatap almak zorundadır ve devlet onların iç işlerine ve kararlarına da müdahale edemez. Dini cemaatler kendi yapılanmalarını kendileri oluştururlar. Bir dini cemaatin cemaat olabilmesi için üç kriteri yerine getirmesi gerekir. Şöyle ki:

1. Ortak bir birliğin olması,
2. Kararlarda uzlaşma zemininin olması,
3. Geniş bir dini altyapı ve uygulama sürecine sahip olması.¹⁵⁵

Anayasaya göre dini cemaat (Religionsgemeinschaft) kavramından, dini meselelerde sürekli muhatap kabul edilebilecek, dini konularda insanları aydınlatacak ve bilgilendirecek bir yapılanma içerisinde olması anlaşılmaktadır.

Dini topluluk veya organizasyon, devlet, öğrenciler, veliler ve ilgili kişiler bazında sağlam ve kalıcı bir temel üzerinde kurulmuş olmalıdır. Bu dini topluluğa dışarıdan devlet müdahalesi bulunmamalıdır. Ancak, bu organizasyonun güçlü bir üyelik yapısı, bölgesel dağılımı, iç tutarlılığı ve dışarıya açık olması gerekmektedir.

Almanya'daki din dersinin tarihi sürecine baktığımızda Hıristiyan din derslerinin verilmesinde, Protestan ve Katolik kiliseleri söz sahibi olmuşlardır. Şu ana kadar ki hukuki süreç hep bu iki büyük kilise tarafından yönlendirilmiştir. İslam ise kilise tarihi ile karşılaştırıldığında Almanya'da oldukça yeni sayılmakta ve organize bir dini topluluk veya cemaat statüsünü elde etme imkanına da hala sahip olamamıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi İslam din derslerinin verilebilmesi için mutlaka dini bir topluluğa (Religionsgemeinschaft) ihtiyaç duyulmaktadır. Fakat bugüne kadar Almanya'daki bütün müslümanları temsil edebilecek bir dini topluluk devlet tarafından tanınmamıştır. Bu da İslam din dersinin Almanya genelinde uygulanmasını geciktiren en büyük etkenlerden biri olmuştur. Her ne kadar bir takım grup ve cemaatler bir araya gelerek çatı kuruluşları oluşturma gayret ve çabası içerisine girseler de devlet bu oluşumları yeterli bulmamakta ve bu tür birliklerin bütün müslümanları temsil edemediğini söylemektedir.¹⁵⁶

Almanya'da islam adına her türlü ideolojiden ve düşünceden dini cemaatlerin olması ve her cemaatin de bu süreçte aktif rol almak istemesi, bir dini topluluğun devlet tarafından muhatap alınmasını zorlaştırmaktadır.

Bu bağlamda DİTİB de Almanya genelindeki bütün okullarda İslam din derslerinin uygulama sürecinde dini cemaat olarak devlet tarafından tanınmasını

¹⁵⁵ <http://dejure.org/gesetze/GG/140.html>, (26.04.2011)

¹⁵⁶ www.deutsche-islam-konferenz.de/cln_117/nn_1318688/SubSites/DIK/DE/Magazin/MuslimOrganisationen/VerbaendeMLD/verbaende-mld-inhalt.html?__nnn=true (20.04.2011)

istemektedir. Bu sürece yönelik olarak Almanya genelinde eyalet birliklerini de organize ederek çalışmalar yapmaktadır. DİTİB bütün eyaletlerde kiliselerle, okullarla, devlet birimleri ile sıkı bir diyalog içerisinde olmasından dolayı kendisinin resmi muhatap kabul edilmesini talep etmektedir. DİTİB yetkilileri aynı zamanda İslam dersleri için hazırlanacak ders planlarında, sahip oldukları altyapıdan dolayı aktif görev alabileceklerini de belirtmektedirler.¹⁵⁷

Devletin hangi dini kurum ve kuruluşları resmi muhatap alması gerektiği tartışma konusudur. 2006 yılında Türkiye Araştırma Merkezi (Das Zentrum für Türkeistudien – ZfT) bu konu ile ilgili bir anket yaptı. Ankete katılan kişilere İslam derslerinin uygulama sürecinde devletin hangi kurumu, resmi muhatap kabul etmesini istiyorsunuz sorusu yöneltildi. Bu soru toplam 753 kişiye yöneltildi ve sadece 476 kişi bu soruya cevap verdi. Bu kişilerden % 93'ü DİTİB'i, % 3'ü IGMG'yi (Islamische Gemeinschaft Milli Görüş), % 1'i VIKZ'u (Verband Islamische Kultur Zentrum) ve % 1'i Cemaatu'n-Nur'un muhatap kabul edilmesini istemişlerdir.¹⁵⁸

DİTİB'in, herhangi bir ideolojisi ve siyasi bir bağlantısının olmaması Almanya'daki Türk göçmenlerin bu kuruluşa teveccühünü arttırmıştır. Yaklaşık Almanya genelinde kendisine bağlı 900 derneğiyle en büyük dini topluluktur. Ayrıca Türkiye'den gelen Din Görevlileri, Din Hizmetleri Ataşeleri ve Müşaviriyle oldukça büyük bir uzman kadroya da sahiptir. Fakat Türkiye ile sıkı bir bağıtıya sahip olmasından dolayı şu ana kadar Alman resmi makamları tarafından dışarıdan bir müdahale olabilir endişesiyle bu büyük kuruluşa pek sıcak bakılmamıştır. Fakat DİTİB'in son yıllarda göstermiş olduğu performans ve uyuma katkısı, yavaş yavaş birçok eyalette muhatap alınabilen kuruluşlar arasında ilk sırayı gelmesini sağlamıştır. Artık birçok platformda DİTİB teşkilatlarının resmi muhatap kabul edilmesi ön planda olmakla birlikte, Alman yetkililer İslam dini topluluğunun tanınması sürecinde diğer müslüman kuruluşların da aktif olmasını arzu etmektedirler. Bu istek ve arzu bütün müslüman kuruluşları bir çatı altında buluşturup dini bir topluluk olma sürecini başlatmış olsa da bugüne kadar ülke genelinde hiçbir oluşum, İslam dini topluluğu olarak resmen tanınmamıştır.¹⁵⁹

¹⁵⁷ Alboğa, Bekir.

¹⁵⁸ Şen; Sauer, age., s. 32-39

¹⁵⁹ Bkz. http://www.bpb.de/themen/BF288I,0,Kurzmeldungen_%96_Deutschland.html, (15.04.2011)

Bugünlerde Almanya'nın bütün eyaletlerinde islam derslerinin uygulama süreci başlamış bulunmaktadır. Burada örnek olması açısından Baden-Württemberg eyaletindeki uygulama hakkında kısa bir bilgi vermek istiyorum.

Baden-Württemberg'de İslam din dersleri, genel olarak sadece ana dili tamamlama dersleri çerçevesinde Türkiye'den gelen Türkçe öğretmenleri tarafından verilmektedir. Bu dersler dil ve kültür dersleri olup sadece yıl içerisinde bir kaç ders saatinde islam hakkında bilgiler öğretilmektedir. Tabii ki bu uygulamayı din dersleri bağlamında değerlendirmek mümkün değildir. İslam derslerinin müstakil olarak bu eyalette okutulması, 2006/2007 eğitim ve öğretim yılında 4 yılı kapsayacak şekilde bir deneme süreciyle başlatıldı. Bu deneme sürecinde toplam 12 okul tesbit edilerek 10 okulda Sunni İslam dersleri, 2 okulda ise Alevi İslam dersleri verilmeye çalışıldı. Bu 4 yıllık deneme süreci, hedeflenen başarıyı elde ederse bu uygulama eyaletin bütün okullarında belli bir zamana yayılarak uygulanması hedeflenmekteydi. Fakat 2011 yılına girmiş olmamıza rağmen eyalet yönetimi, mutabakat sağlanmış resmi bir muhatap (dini cemaat) kabul edemediğinde dolayı bu süreci okul sayısını arttırarak, deneme aşamasındaki uygulama ile devam ettirmektedir. Ders planı ve içeriği, eyaletteki İslami cemaatlerin desteği ile hazırlanmış olup Alman Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversitelerin ilgili bölümlerdeki uzmanların kontrolünden geçirilerek hazırlanmıştır. Ders öğretmenleri ise hali hazırda Alman okullarında farklı branşlarda hizmet veren Müslüman öğretmenler olup Ludwigsburg ve Karlsruhe Pedagoji Yüksek okullarında İslam hakkında 6 ay bir öğretim aldıktan sonra görevlendirilmişlerdir.¹⁶⁰

İslam dersleri tam olarak uygulama sürecine girdiğinde toplumsal ve sosyal dayanışmaya yönelik bir çok faydasının olacağı düşünülmektedir. En azından her geçen gün Avrupada yaygınlaşan İslamfobinin önüne geçilerek, toplum içerisinde huzurun teminatı olacaktır. Çünkü İslam derslerinin okullarda yer edinmesi, bilginin daha güvenilir bir şekilde öğrencilere ve öğrenciler üzerinde de topluma aktarılmasını sağlayacaktır. Belki de bu ders, İslam dininin Almanya'da resmi olarak tanınmasına bir zemin hazırlayarak istikbalde müslümanların Almanya'da daha güvenli ve huzur içerisinde yaşamasını temin edecektir.

¹⁶⁰ Tautz, Monika, **Interreligiöses Lernen im Religionsunterricht: Menschen und Ethos im Islam und Christentum**, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 2007, s. 132; Lichtenthäler, Barbara, **“Islamische Religion im schulischen Unterricht Baden Württemberg“**, Bock, Wolfgang (Hsg.-Yayına Hazırlayan): **Islamischer Religionsunterricht?: Rechtsfragen, Länderberichte, Hintergründe**, Mohr Siebeck, Tübingen, 2007, s. 79-85; **Bildungsberichterstattung 2007**, Landesinstitut für Schulentwicklung Statistisches Landesamt Baden-Württemberg, Stuttgart 2007, s. 59

1.4.2. Konferanslar ve Açık Oturumlar

DİTİB, sosyal, kültürel, dini ve bilimsel temalı konferanslar, paneller ve açık oturumlar organize etmektedir. Bu tür etkinliklerin temel konuları, dernek üyelerini ve cemaati bigilendirmek ve onları eğitmeye yöneliktir. Birbirine yakın DİTİB dernek yöneticileri ve din görevlileri bir araya gelerek bu tür programları gerçekleştirmektedirler.¹⁶¹

Panel, konferans ve açık oturumların konuları organizatörler tarafından yıllık olarak planlanmakta ve sahasında uzmanlar davet edilerek dinleyiciler belli konularda aydınlatılmaktadır.

1.5. Sosyal İşler ve Yardımlaşma Hizmetleri

Sosyal işler hizmetleri, sosyal problemlerle ilgilenir. İnsanların hayatını zorlaştıran nesnelere, durumları veya davranışları tespit ederek hayatı kolaylaştırmaya gayret eden bir çalışmadır. Sosyal ve toplumsal alanlarla ilgili tüm sorunlar sosyal hizmetlerin çalışma konusudur.

Sosyal işlerin hedefi, içerik, metod ve konsept açısından bilimsel veriler aracılığıyla kişilerin kendi kendilerine yardım etmesidir. Sosyal işlerin diğer bir hedefi ise, sosyal ve kültürel sahalara ilgili acil bir durumda gerekli tedbirleri alarak sorunların büyümesine engel olmak veya mevcut sorunların çözümü konusunda oluşabilecek negatif durumları en aza indirmeye çalışmaktır.¹⁶²

Almanya'da sosyal işlere yerel yönetimler, kiliseler ve gönüllü kuruluşlar öncülük etmektedir. DİTİB, de bu konuda kendini sorumlu hissederek başta din görevlileri olmak üzere eğitimciler ve gönüllü üyeleriyle gayret göstermektedir. DİTİB, bu tür hizmetler bağlamında, kendilerine müracaat eden bütün bireylere, sıkıntılarının ve sorunlarının çözümü için danışmanlık hizmetleri vererek, kişilere maddi ve manevi destek vermektedir.¹⁶³

¹⁶¹ Altuntaş, Erdinç, 1973 Heilbronn/Almanya doğumlu, Üniversite, Ditib-Stuttgart Eyalet Birliği Başkanı.

¹⁶² Rauschenbach, Thomas, „Der Sozialpädagoge“, Lenzen, Dieter (Hrsg-Yayına Hazırlayan), **Erziehungswissenschaft Ein Grundkurs**, s. 258 - 259

¹⁶³ Bkz. DİTİB Kleines Handbuch für Vereine, s. 65

DİTİB derneklerindeki sosyal işler birimi, topluma ve üyelerine aşağıda belirtilen hizmetleri vermektedir:

- Resmi dairelerdeki iş ve işlemlere yardımcı olmak,
- Çocuk bakımı ve eğitimi hususunda seminerler ve kurslar düzenlemek,
- Sağlık konularında seminerler organize etmek,
- Okul problemleri ve okul sistemi hakkında yardımcı olmak,
- Aile içi problemlerde danışmanlık hizmeti sunmak,
- Zararlı alışkanlıklar hususunda bilgilendirici çalışmalar yapmak,
- Mali, hukuki ve idari danışmanlık,
- Hastahane ziyaretleri,
- Hapishane ziyaretleri,
- Huzurevlerini ziyaret,
- Alman Kızılhaç kuruluşu (Rotes Kreuz) ile birlikte kan bağışı kampanyaları düzenlemek,
- Öğrencilere, derslerinde daha fazla başarılı olmaları için ek desler vermek,
- Deprem, afet, su baskını vb. gibi acil durumlarda yardım kampanyaları düzenlemek,
- Cami yapımlarına destek vermek,
- Maddi ve manevi yardıma muhtaç olan kişilere yönelik yardım kampanyaları düzenlemek,
- Cenaze ve defin işlemlerinde ailelerin yanında olarak her türlü resmi işlemleri yürütmek,
- Hac organizasyonları düzenleyerek rehberlik etmek.¹⁶⁴

Yukarıda belirtmiş olduğumuz çalışmalarını belli başlıklar altında detaylı bir şekilde örnekleriyle birlikte belirtmeye çalışacağım.

1.5.1. Okul Sistemi ve Meslek Seçiminde Danışmanlık

DİTİB dernekleri buldukları şehirlerde toplumsal sorumluluk bilinci içerisinde vatandaşların aydınlanması amacıyla, Alman okul sistemi ve gençlerin meslek hayatları hakkında bilgilendirici programlar düzenlemektedirler. Okul yaşına gelmiş olan Türk

¹⁶⁴ DİTİB Kleines Handbuch für Vereine, s. 65-66;

ailelerin çocuklarına rehberlik hizmeti vererek, çocukların okulda daha fazla başarılı olmaları hedeflenmektedir.¹⁶⁵

Almanya'da okula gitme imkanı elde edememiş anne ve babalar Alman okul sistemi hakkında yeterli bilgiye sahip değildirler. Sistem hakkında gerekli bilgiye sahip olunmadığından dolayı birçok Türk ailelerin çocukları yanlış bir rehberlik sonucunda iyi okullara gitme imkanından da mahrum kalmaktadırlar. Genel olarak bakıldığında göçmen kökenli aileler, okul ve meslek seçiminde hataya düşmektedirler.

Bu tür danışmanlık hizmetleriyle DİTİB derneklerinin amacı, üyelerini Alman okul sistemi hakkında bilinçlendirerek, çocukların okullarda daha fazla başarılı olmasını sağlamak ve motive etmektir.

Türkiye'den Almanya'ya giden anne veya babalar Alman okul sistemini anlamakta zorluk çekmektedirler. Çünkü her iki ülkenin eğitim sistemi anaokuldan üniversiteye kadar birçok yönden farklılık arz etmektedir. Hatta Almanya'da eyaletler arasında bile okul sistemi açısından bir takım farklılıklar vardır. Aşağıda Baden-Württemberg eyaletinin okul sistemi esas alınarak, Alman okul sistemi hakkında bilgi verilecektir.

Almanya'da ilkokula (Grundschule) başlamadan önce, üç ile altı yaş arasındaki çocuklar ebeveynleri tarafından anaokullara (Kindergarten) gönderilmektedir. Bu eğitim tamamen velilerin isteklerine bağlı olup her hangi bir mecburiyeti yoktur. Anaokulunda, başta dil olmak üzere çocuklara okul öncesinde temel bilgiler öğretilmektedir. Anaokul eğitimi bütün çocuklar için önemli olmakla birlikte, özellikle göçmen kökenli çocukların Almanca öğrenmeleri açısından büyük bir öneme sahiptir. Almanya'da anakokullar (Kindergarten) çok yaygındır. Anaokullarına gitmek mecburi olmamasına rağmen veliler tarafından ciddi bir ilgi ve alaka gösterilmektedir. Almanya'da okullar genel olarak devlete bağlıdır. Fakat anaokulların bir kısmı devlete bağlı olmakla birlikte, kiliselerin ve özel kurum ve kuruluşların da kendilerine ait anaokulları bulunmaktadır.¹⁶⁶

Grundschule denilen ilkokul, yedi yaşına giren bütün çocuklar için mecburidir. İlkokul dört yıl sürmektedir (Berlin ve Branderburg'ta altı yıl sürer). Dört yıllık bir temel eğitimden sonra çocukların kabiliyet ve becerilerine göre velilerin ve okul

¹⁶⁵ <http://www.ditib.de/default1.php?id=6&sid=6&lang=en>, (26.04.2011)

¹⁶⁶ Perşembe, Erkan, "F. Almanya'nın Baden-württemberg eyaletinde eğitim sistemi ve Türk Göçmen Çocuklarının eğitim sorunları", On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat fakültesi dergisi, 2010, sayı 28, s. 60

yönetiminin isteği doğrultusunda, bir üst okula gönderilmektedir. Dördüncü sınıftan sonra öğrenciler seviyelerine göre, Hauptschule, Realschule veya Gymnasium olmak üzere üç farklı okula gönderilmektedir. Kanuni olarak onsekiz yaşına kadar bütün öğrenciler zorunlu eğitim ve öğretimden geçmeleri gerekir.¹⁶⁷

Hauptschule seviyesi en düşük olan okuldur. Dördüncü sınıftan sonra bütün öğrenciler bu okula devam edebilir. Hauptschule'nin süresi eyaletten eyalete değişmekle birlikte genellikle dokuzuncu sınıfta bitmekte ve mezunları "Hauptschulabschluss" denilen diplomalarını almaktadırlar. Hauptschule mezunları, meslek okullarına başvurarak üç yıllık bir meslek eğitim ve öğretim hayatından sonra iş hayatına atılabilirler. Hauptschule'nin beşinci ve altıncı sınıfları deneme (Erprobungsstufe) sınıflarıdır. Bu iki sınıfta üç temel derste (İngilizce, Matematik ve Almanca) belli bir başarıyı elde eden öğrenciler bir üst okula yönlendirilmektedir. Aldıkları notların derecelerine göre Realschule veya Gymnasium'a gidebilmektedirler.¹⁶⁸

Realschule, Hauptschule'ye göre bir üst okuldur. Realschule altı yıl sürmektedir ve mezunlarına "Realschulabschluss" veya "mittlere Bildungsabschluss" denilen bir diploma verilmektedir. Bu okulu bitirenler çok daha iyi yerlerde meslek yapma imkanına sahiptirler. Realschule'nin beşinci ve altıncı sınıfları da deneme sınıflarıdır. Bu iki sınıfta temel derslerde başarılı olan öğrenciler bir üst okul olan Gymnasium'a yönlendirilmektedir. Fakat başarısız olan öğrenciler ise Hauptschule'ye gönderilmektedir. Hauptschule ve Realschule mezunları diploma notları iyi ve belli bir takım şartları da yerine getirmişler ise bir üst okullara devam etme imkanına da sahiptirler.¹⁶⁹

Dünyadaki ekonomik krizlerden dolayı Almanya'daki bir çok iş yerleri ve fabrikalar, ya kapanmakta veya uzak doğuya taşınmaktadır. İş yerlerinin azalmasından dolayı bugünlerde meslek yeri bulmak çok zorlaşmış olup iş verenler meslek eğitiminde daha çok Realschule mezunlarını tercih etmektedirler.

Gymnasium, okullar içerisinde en iyisi kabul edilmektedir. İlkokul dördüncü sınıf bittiğinde öğrenciler içerisinde en çalışkan ve zekiler bu okula yönlendirilmektedir. Alman üniversitelerinde okumak için mutlaka Gymnasium mezunu olmak gerekmektedir. Gymnasium, diğer okullara göre daha kaliteli eğitim ve öğretim vermektedir. Toplam eğitim ve öğretim süreci oniki yıldır. Diğer okullarda olduğu gibi

¹⁶⁷ Perşembe, agm., s. 61-62

¹⁶⁸ Perşembe, agm., s.61-62

¹⁶⁹ Perşembe, agm., s. 62

yeterli gayreti gösteremeyen öğrenciler bir alt okula gönderilmektedir. Bu okul mezunları iki veya üç yabancı dil bilmek zorundadırlar. Onikinci sınıfın sonunda Türkiye'deki üniversiteye giriş sınavı gibi bir sınav yapılarak öğrencilerin bilgi ve becerileri ölçülmekte ve "Abitur" denilen bir diploma almaları sağlanmaktadır. Üniversiteye devam etmek isteyen mezunlar bu diploma aracılığıyla üniversitelere başvurma hakkına sahip olabilmektedirler. Abitur diploması olmayan bir kişinin Alman üniversitelerinde okuma imkanı da yoktur.¹⁷⁰

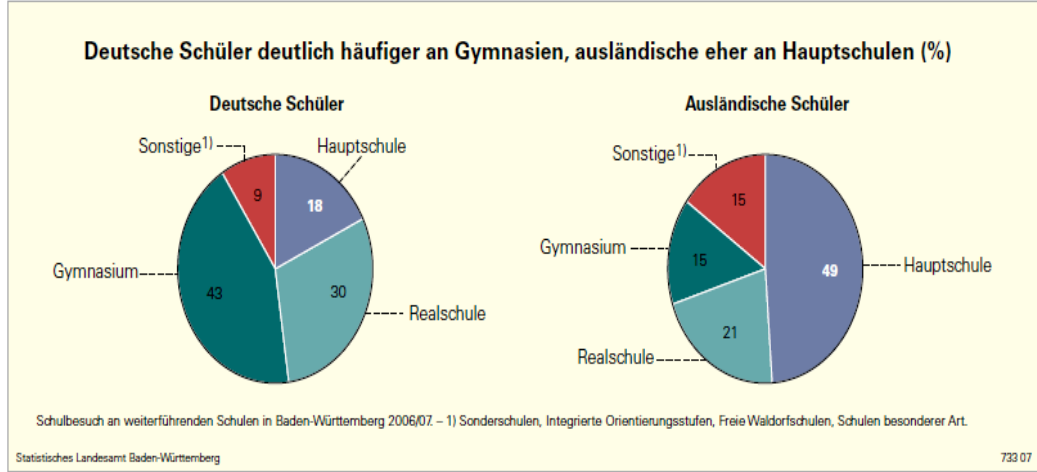
Gesamtschule, Almanya'nın tüm eyaletlerinde olmayan bir okul olmakta birlikte bu okullarda Hauptschule, Realschule ve Gymnasium'un bir çok özelliklerini taşıyan bir eğitim ve öğretim programı uygulanır. İlkokulu bitiren herkes bu okullara devam edebilir. Mezunları, Gymnasium mezunlarıyla eşdeğerde kabul edilip, Abitur elde etmeye hak kazanırlar. Tam gün olan bu okullarda beşinci sınıftan itibaren mecburi yabancı dil dersleri verilmekte ve mezunlarının Gymnasium bitirenler gibi iki veya üç yabancı dili iyi bir şekilde bilmeleri gerekmektedir.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz okulların yanı sıra birde Sonderschule diye bilinen okullar mevcuttur. Bu okullara normal eğitim kurumlarında derslere katılamayacak kadar anlama kapasiteleri düşük veya özürlü öğrenciler gitmektedir. Bu okullara gitmesi gereken öğrenciler ancak öğretmenlerin tavsiyesi ve öğrenci velilerinin onayı ile mümkün olabilmektedir. Bu okullar, bir dönem Türkler arasında büyük sorunlara sebep olmuştur. Göçmen kökenli öğrencilerin birçoğu oldukça zeki olmalarına rağmen, Alman diline yeterli derecede hakim olamadıklarından dolayı, anlama kapasitelerinin düşük olduğu farz edilerek bu okullara gönderilmişlerdir.¹⁷¹

Göçmen kökenli öğrencilerin çoğunluğu, Almanlarla kıyas edildiğinde başarı oranları oldukça düşüktür. Aşağıda 2006-2007 yılları arasında Baden-Württemberg eyaletinde İstatistik Dairesi Başkanlığı tarafından yapılan bir araştırma yer almaktadır.

¹⁷⁰ Perşembe, agm., s. 66-67

¹⁷¹ Perşembe, agm., s. 63-64

Yukarıda da belirtildiği gibi okulların seviyesi düşük olandan iyiye sıraladığımızda Hauptschule, Realschule sonra da Gymnasium gelmektedir. Bu araştırmada da görüleceği üzere, Alman öğrencilerin % 18'i Hauptschule'ye giderken, yabancı öğrencilerin % 49'u; Realschule'ye % 30 Alman öğrenci, % 21 göçmen kökenli öğrenci gitmektedir. Gymnasium'a ise Alman öğrencilerin % 43'ü giderken, göçmen öğrencilerin sadece % 15'i Gymnasium'a gitmektedir.¹⁷²

Bu sonuca baktığımızda Alman öğrenciler, göçmen kökenli öğrencilere göre daha başarılı oldukları görülmektedir. Bunun birçok nedeni vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Göçmen kökenli ailelerin okul sistemleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları,
- Göçmen kökenli öğrencilerin dil sorunu,
- Okul idarecileri tarafından ayrımcılık,
- Öğretmenlerin ve ailelerin yanlış rehberliği.¹⁷³

Okul hayatlarında arzu edilen başarı elde edemeyen göçmen kökenli gençler, gelecekteki hayatlarında iyi bir mesleğe ve kariyere sahip olma imkanlarından da mahrum kalmaktadırlar.

Türk kökenli çocuklar ve gençler okul hayatlarından daha fazla başarılı olabilmeleri için okula başladıkları ilk günden itibaren sıkı bir rehberlik hizmetlerinden yararlanmaları gerekmektedir. Aileler, okul yönetimi ve rehber öğretmenler aracılığı ile

¹⁷² Statistische Bundesamt Baden- Württemberg, Der Demographische Wandel in Baden- Württemberg, Reihe Statistische Analysen, 2/2007, Stuttgart, 2007, s. 28

¹⁷³ Perşembe, agm., s. 75-76

çocuklarını sürekli takip ederek, daha iyi okullarda okumalarını sağlayabilirler. İyi bir eğitim almış olan gençler, iş ve meslek hayatlarında daha fazla başarılı olacaklardır.

DİTİB dernekleri, bu bağlamda gençlerin okul ve meslek hayatlarında başarılı olabilmeleri için aileler ile işbirliği yaparak onlara maddi ve manevi destek vermektedir. Ayrıca okul sistemi hakkında bilgi vermek amacıyla derneklere uzmanlar çağırılmaktadır. Uzmanlar velilere, çocuklarının kültürel alt yapılarını da dikkate alarak okul ve meslek hayatlarında başarıya götürebilecek metodları öğretmektedirler.¹⁷⁴

Hauptschule ve Realschule mezunları meslek hayatına atılabilmeleri için tercih ettikleri bir meslek okuluna devam etmeleri gerekmektedir. Fakat okula başlamadan önce mutlaka seçmiş oldukları branşla ilgili bir iş yeri bulmak zorundadırlar. Çünkü meslek okullarında tahsil görebilmek için teorik ve pratik bilgilerin aynı anda öğrenilmesi gerekmektedir. Meslek okulları genellikle üç yıl sürmekte ve öğrenciler haftalık ders programlarının bir kısmını okulda devam ettirirken, bir kısmını da iş yerinde çalışarak geçirmeleri gerekmektedir.¹⁷⁵

İyi bir meslek okulu seçmek ve staj yeri bulmak ciddi bir rehberliğe ihtiyaç duymaktadır. DİTİB dernekleri göçmen kökenli gençlerin daha iyi yerlerde meslek edinebilmeleri amacıyla aileler ve uzmanlarla iş birliği içerisine girerek gençlerin iş başvuru formunun yazılımı, staj yerinin bulunması, mesleğin geleceği gibi konularda rehberlik etmektedirler.¹⁷⁶

DİTİB dernekleri okul sistemi ve meslek seçimi noktasında bigilendirme programları yaparken birçok kurum ve kuruluşla ortak çalışma yapmaktadır. Burada örnek olması açısından Türkiye Cumhuriyeti Stuttgart Başkonsolosluğu Sosyal ve Güvenlik Ataşeliği öncülüğünde, DİTİB derneklerinin de katkıda bulunduğu bir projeden bahsetmek istiyorum:

Türkiye Cumhuriyeti Stuttgart Başkonsolosluğu, “Meslek Altın Bilerziktir” adı altında, Türk derneklerinin, sivil toplum kuruluşlarının ve Alman işçi bulma kurumunun katılımıyla Türk gençlerinin meslek bulmalarına destek olmak amacıyla 2008-2009 yılları arasında bir proje başlattı. Bu proje, Türk gençlerin meslek yeri bulmalarına yardımcı olarak, meslek yerleri ile öğrenciler arasında bir köprü vazifesi görmeyi hedeflemiştir. Bu projenin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için öncelikle öğrencileri ve

¹⁷⁴ Altuntaş, Erdiñç.

¹⁷⁵ <http://www.tobb.org.tr/AvrupaBirligiDairesi/Dokumanlar/Faaliyetler/MeslekiEgitim/Almanya.pdf>, (26.4.2011)

¹⁷⁶ <http://www.ditib.de/default1.php?id=6&sid=5&lang=en>, (20.04.2011)

velileri bilgilendirmek amacıyla uzman kişiler yetiştirilmiş ve Baden-Württemberg eyaletinin belli başlı şehirlerinde geniş katılımın sağlandığı bilgilendirme toplantıları yapılmıştır.¹⁷⁷ DİTİB dernekleri de bu proje kapsamında tüm gençlerin meslek sahibi olmaları hususunda bilgilendirme toplantıları yaparak bu projeye katkıda bulunmuştur.¹⁷⁸

Ayrıca DİTİB derneklerinde okul derslerine yardımcı olmak amacıyla ek dersler verilmektedir. Bütün DİTİB derneklerinde aynı hizmetlerin verildiğini söylemek mümkün olmamakla birlikte birçok dernek yönetimi hizmetlerin daha kaliteli olması için gayret göstermektedir.

Bu arada eğitim ve öğretime katkıda bulunulması için DİTİB, her yıl Ramazan ayında vatandaşların fitre, zekat ve sadakalarını toplayarak, Almanya'da ve Türkiye'de ihtiyaç sahibi ve okullarında başarılı olan öğrencilere burs olarak vermektedir.¹⁷⁹

1.5.2. Sosyal ve Aile İçi Sorunları Çözümlemek İçin Danışmanlık ve Destek

DİTİB derneklerindeki danışmanlık hizmetleri, bireylerin aile içerisinde ve sosyal hayatta karşılaştığı sorunlarla ilgilenmektedir. Bu hizmetler lokal bazda derneklerde görev yapan din görevileri tarafından yürülmektedir. Bilhassa aile içinde herhangi bir sorunla karşılaşan kişiler, din görevlilerinin rehberliğinde manevi destek almaktadırlar. Ayrıca DİTİB genel merkezi, üyelerine telefonla psikolojik ve sosyal danışmanlık hizmeti de sunmaktadır. Herhangi bir problemle karşılaşan kişiler, bu birime telefonla ulaşarak sorunlarının çözümü için bilgi alabilmektedirler. Telefonla bilgilendirme süreci içerisinde kişilerin isimleri, şahsi bilgileri ve adresleri tamamen gizli tutulmaktadır.¹⁸⁰

Sosyal ve aile içi problemlerle ilgilenen bu birim aşağıda belirtilen konularda kişilere rehberlik etmektedir:

- Ailevi sorunlar,
- Okul, eğitim ve ergenlik sorunları,
- Uyuşturucu ve bağımlılık,
- Psikolojik sorunlar,

¹⁷⁷ Erdoğan, Metin, Die Ausbildung türkischer Jugendlicher, Skript, Stuttgart, 29.02.2009

¹⁷⁸ Altuntaş, Erdinç.

¹⁷⁹ <http://www.ditib.de/default1.php?id=6&sid=13&lang=en>, (22.04.2011)

¹⁸⁰ <http://www.ditib.de/default1.php?id=6&sid=57&lang=en>, (23.04.2011)

- Aile içi şiddet,
- Cinsel taciz,
- Zorla evlilik,
- Evlilik, ayrılma ve boşanma,
- Borçlanma,
- Aile birleşimi ve oturma izni,
- Resmi dairelerle ilgili sorular,
- Ayrımcılık ve dışlama,
- Yalnızlık.¹⁸¹

Bu danışmanlık hizmetinin genel hedefi, aileleri veya aile bireylerini buldukları konumda güçlendirmek ve birlikte problemlerin çözümü için mücadele etmektir. Telefonla verilen bilgilerin yanı sıra, zor durumda olan kişiler, yaşadıkları şehirlerdeki danışmanlık merkezlerine yönlendirilerek sorunların çözümü için rehberlik edilmektedir.

1.5.3. Hapishaneler ve Islahevleri

Alman anayasasının 4. paragrafı, hapiste bulunan kişilere inanç özgürlüğü kapsamında dini ve manevi rehberlik hizmetlerini garanti altına almıştır.¹⁸²

Bu konu ile ilgili Alman ceza kanunu 53. maddesi (Strafvollzugsgesetz StVollzG § 53 Seelsorge) şu bilgileri içermektedir:

1. Mahkumların kendi dini cemaatının manevi rehberliğinde dini ihtiyaçlarının karşılanması engellenemez. Mahkumun isteği doğrultusunda, dini cemaatının manevi rehberi kendisine yardımcı olabilir,
2. Mahkumlar temel dini kitapları elde edebilirler. Sadece haksız kullanımda mahrum edilirler,
3. Mahkumlar belli bir çerçeve içerisinde dini eşyalara sahip olabilirler.¹⁸³

Yukarıdaki belirtilen maddelerden hareketle hapishaneler dini cemaatlar tarafından özellikle Katolik ve Protestan kiliseleri tarafından düzenli olarak ziyaret edilmektedir. Almanya'da devlet tarafından resmi kabul görmüş bir islami dini cemaat

¹⁸¹ <http://www.ditib.de/default1.php?id=6&sid=57&lang=en>, (23.04.2011)

¹⁸² http://www.juraforum.de/gesetze/GG/Art.4/Art.4_GG_art.4.html, (22.02.2011)

¹⁸³ <http://www.juraforum.de/gesetze/StVollzG/53/>, (22.02.2011)

olmadığından dolayı müslüman mahkumlara dini rehberlik etmek amacıyla lokal çözümler bulunmaya çalışılmıştır.

Stuttgart bölgesinde Müslüman Türk mahkumlara dini rehberlik hizmetlerini, Türkiye Cumhuriyeti Stuttgart Başkonsoloslğunun yönlendirmesiyle DİTİB derneklerinde görev yapan din görevlileri yürütmektedir. Schwäbisch Gmünd, Schwäbisch Hall, Stuttgart- Stammheim, Ravensburg, Hechingen, Ulm ve Rottenburg şehirlerinde bulunan hapishaneler din görevileri tarafından düzenli olarak ziyaret edilmektedir.¹⁸⁴

Bu ziyaretler sırasında din görevlileri mahkumlara dini ve manevi rehberlik etmektedirler. Hapishane ziyaretlerinin amacı, her ne sebepten olursa olsun hapse düşmüş Türklere manevi destek vererek onların yeniden topluma kazandırılmasını sağlamaktır. Din görevlileri her ziyaretlerinde bir dini konuyu ele alarak, ziyaretlerini bir ders havası içerisinde geçirmektedirler. Ayrıca ziyaretler sırasında mahkumların ihtiyaç duyduğu kitap, seccade, tesbih vb. eşyalar da hediye edilmek amacıyla hapishanelere götürülmektedir.¹⁸⁵

1.5.4. Cenaze Hizmetleri

Müslümanların ve Hıristiyanların cenaze ve defin işlemleri tamamen birbirinden farklıdır. Bu hizmetlerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için Almanlar ve Türkler tarafından bir takım müesseseler kurulmuştur. DİTİB genel merkezi de Almanya genelinde üyelerine hizmet vermek amacıyla 1992 yılında bir cenaze fonu oluşturarak cenaze ve defin hizmetlerini yerine getirmektedir.¹⁸⁶

DİTİB cenaze fonu, üyelerinden yıllık belli bir miktarda üyelik ücreti alarak hizmet etmektedir. Almanya'da yaşayan Türkler, vefat durumunda genellikle cenazelerinin Türkiye'ye götürülmesi ve orada defnedilmesini vasiyet etmektedirler. Cenaze fonu, ölüm vakalarında aileye manevi destek vermenin yanı sıra, resmi işlemleri takip etmekte ve cenazenin bütün işleriyle ilgilenmektedir. Türkiye'ye götürülecek cenaze, havayollarıyla Türkiye'ye ulaştırılmakta ve hangi şehire gidecekse oradan da ambulans aracılığıyla cenazeler memleketlerine gönderilmektedir. Cenaze fonuna üye olan kişi vefat ettiğinde, ailelerin herhangi bir ücret ödemeleri gerekmekte olup

¹⁸⁴ Çelen, Cevdet.

¹⁸⁵ Tekin, Yunus, 1969 Ardahan doğumlu, Üniversite, 2006-2011 DİTİB-Kornwestheim Din Görevlisi.

¹⁸⁶ DİTİB Kleines Handbuch für Vereine, s. 67

bütün masraflar cenaze fonu tarafından karşılanmaktadır. Almanya'da defnedilecek kişiler için de yine aynı şekilde bütün dini ve resmi işlemler cenaze fonu yetkilileri tarafından yerine getirilmekte ve cenaze bir müslüman mezarlığına gömülmektedir.¹⁸⁷

Almanya'da her geçen gün belediyeler tarafından müslümanlar için mezarlıklar tahsis edilmektedir. Fakat birçok belediye tarafından mezarlıklar 25-30 yıllığına kiraya verildiğinden dolayı Müslüman Türkler tarafından pek rağbet görmemektedir.

Almanya'da bilinen en eski müslüman mezarlığı Berlin'de bulunmaktadır. 18. yüzyılda Osmanlı devleti, Prusya krallığı ile çok iyi diplomatik ilişkiler içerisindeydi. 1790 yılında Berlin Türk Büyükelçiliğinde 270 kişi çalışmaktaydı. O zamanki şartlarda vefat edenlerin Türkiye'ye gönderilmeleri zor olduğundan dolayı 1798 yılında Berlin'de müslümanlara bir mezarlık yeri verildi. Bu mezarlık 1863 yılında daha da genişletilerek günümüze kadar gelebilmiştir.¹⁸⁸

1.5.5. Yardım Kampanyalarının Organizasyonu

DİTİB, dünya üzerindeki ihtiyaç sahiplerini desteklemek amacıyla yardım kampanyaları düzenlemektedir. Bu kampanyalar vesilesiyle savaş, açlık, yoksulluk, deprem, su baskını ve tabii afetlerle karşı karşıya kalan insanlara yardımlarını ulaştırmaktadır. Kampanyalar süresinde, hayır sahibi kişilerden para, yiyecek, içecek, giyim ve tıbbi malzemeler toplayarak ihtiyaç olan bölgelere ulaştırmaktadır.¹⁸⁹

DİTİB dernekleri, Aralık 2004 yılında Endonezya'da ve Güney Asya'da Tsunaminin yol açtığı felakette; 2005 yılının Ekim ayında Pakistan'daki depremde; 2006 yılında Endonezya'da olan depremde; 2010 yılında Pakistan'da olan tabii afette yardım kampanyaları düzenleyerek bu ülke halklarına maddi ve manevi destek vermiştir. Ayrıca 2005 yılında Pakistan'da olan depremde sonra kalıcı bir yardım yapılması amacıyla bir lise ve öğrenci yurdu yapımına başlanmış ve bu proje 2007 yılında tamamlanmıştır.¹⁹⁰

¹⁸⁷ Kinet, Kadir, 1960 Çanakkale doğumlu, Üniversite, Ditib-Stuttgart Bölgesi Sosyal Hizmetler Sorumlusu.

¹⁸⁸ Çelik, age.,s. 50

¹⁸⁹ DİTİB Kleines Handbuch für Vereine, s. 67

¹⁹⁰ <http://www.ditib.de/default1.php?id=6&sid=13&lang=en>, (01.03.2011)

DİTİB dernekleri bazı Alman hastahaneleri ve kızıl haç örgütüyle kan verme kampanyası düzenleyerek, ihtiyaç sahibi kişilere bu kanların ulaşmasını da sağlamaktadırlar.¹⁹¹

Almanya'da her geçen gün camilerin sayısı artmaktadır. Daha iyi mekanlarda hizmet vermek amacıyla DİTİB dernekleri yardım kampanyaları düzenleyerek güzel görünümlü camiler yapmaktadırlar.

Ayrıca DİTİB dernekleri Müslüman Türk öğrencilerin okullarında daha fazla başarılı olmaları amacıyla yardım kampanyalar düzenleyerek öğrencilere maddi destek de vermektedirler.¹⁹²

1.5.6. Hac Organizasyonu

Almanya'da yaşayan müslümanların hac ibadetlerini yerine getirmeleri amacıyla DİTİB hac oranizasyonları düzenlemektedir. DİTİB bu organizasyonu, Türkiye Cumhuriyeti Berlin Büyükelçliği Din Hizmetleri Müşavirliği ile gerçekleştirmektedir. DİTİB hacla ilgili bütün resmi işlemleri yerine getirdikten sonra, Suudi Arabistan'da Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığının Hac Organizasyonuna dahil olmaktadır.¹⁹³

Hac organizasyonunda şu hizmetler yapılmaktadır:

- Hac bilgilendirme toplantıları,
- Görüntülü ve pratiğe yönelik hac bigileri,
- Hac ibadeti sırasında rehberlik bağlamında hacı adaylarını bilinçlendirme,
- Resmi işlemlerin takibi.¹⁹⁴

¹⁹¹ Altuntaş, Erdiñç.

¹⁹² <http://www.ditib.de/default1.php?id=6&sid=13&lang=en>, (25.04.2011)

¹⁹³ <http://www.ditib.de/default1.php?id=6&sid=15&lang=en>, (23.03.2011)

¹⁹⁴ DİTİB Kleines Handbuch für Vereine, s. 68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİTİB'İN BİRLİKTE ÇALIŞTIĞI KURULUŞLAR

DİTİB, birbirinden farklı sahalarda hizmet veren enstitüler, platformlar, kuruluşlar ve organizasyonlarla ortak çalışmalar yürütmektedir. Burada DİTİB'in birlikte çalıştığı kuruluşlar ve faaliyet sahaları hakkında bilgi vermek istiyorum.

1. Alman İslam Konferansı (Die Deutsche Islamkonferenz)

Alman İslam Konferansı (Die Deutsche Islamkonferenz), 27 Eylül 2006 yılında dönemin Almanya İçişleri Bakanı Wolfgang Schäuble öncülüğünde kuruldu.¹⁹⁵

Alman İslam Konferansı (Die Deutsche Islamkonferenz)'nın amacı, hangi inançtan ve kökenden olursa olsun Almanya'da yaşayan bütün müslümanlar hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaya gayret göstermek ve karşılıklı anlayış ve hoşgörüyü arttırmaktır. Alman İslam Konferansı, devletle müslüman vatandaşlar arasında ilişkileri kuvvetlendirmek amacıyla kurulmuştur.¹⁹⁶ Yapılan bir araştırmaya göre Almanya'da 4 milyon müslüman yaşamakta ve bu sayı her geçen gün daha da artmaktadır. Göçmen kökenli müslümanların % 45'i Alman vatandaşı iken, % 55'i diğer ülke vatandaşlığına sahiptir. Almanya'da yaşayan müslümanların 2,5 – 2,7 milyonunu ise Türk kökenlidir. Bu da toplam müslümanların % 63'üne tekabül etmektedir.¹⁹⁷

Bu kuruluş entegrasyon politikaları çerçevesinde İslami teşkilatlarla birlikte ırkçılık, antisemitizm ve radikal eylemlere karşı mücadele etmek amacı içerisinde olmak istemektedir.

Alman İslam Konferansında 100 uzman kişi etkin olmaktadır. Genel kuruluna ise Almanya genelinde müslümanları temsil eden kuruluş temsilcileri iştirak etmektedir. Organize olmamış fakat konu hakkında bilgi ve tecrübesi olan kişiler de bu kurula davet

¹⁹⁵ Bundesministerium des Innern (BMI) 2008: Deutsche Islamkonferenz (DIK): Zwischen- Resümee der Arbeitsgruppen und der Gesprächskreises. Vorläge 3. für Planersitzung der DIK, 13 Mär 2008, Berlin

¹⁹⁶ http://www.deutsche-islam-konferenz.de/nn_1318820/SubSites/DIK/DE/AufgabenZiele/Aufgaben-Ziele/inhalte-node.html?__nnn=true, (26.04.2011)

¹⁹⁷ Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, 8. Bericht der Beauftragten der Bundesregierung für Migration, Flüchtlinge und Integration über die Lage der Ausländerinnen und Ausländer in Deutschland, Juni 2010, s. 434

edilmektedir.¹⁹⁸ Bu oluşuma DİTİB temsilcileri de iştirak etmekte iyi niyetli çalışmalara destek vermektedirler.

Alman İslam Konferansı, müslümanlara yönelik geniş kapsamlı bir diyalog çalışması başlatmıştır. Sahasında uzman kişilerle birlikte konferanslar, paneller ve açık oturumlar düzenleyerek aktif diyalog çalışmalarını yaygınlaştırmak istemektedir. Alman İslam Konferansının çalışma konuları şu şekildedir:

- Alman toplum düzenine müslümanların entegrasyonu (uyumu),
- Devlete ait okullarda Almanca İslam din derslerinin uygulanması,
- Camilerin yapımı ve idaresi,
- Ortak basın açıklamaları,
- Şiddete ve aşırılığı ile bilinen islami teşkilatlara karşı birlikte mücadele etmek.¹⁹⁹

Alman İslam Konferansının hedefi şu şekildedir:

- Almanya’da üç büyük dinin birbirlerine karşı anlayış ve kabulünü geliştirerek daha fazla bilgi sahibi olmak,
- Ön yargıları ve yanlış anlaşılmaları en aza indirmek,
- Genç müslümanların okul, iş ve meslek hayatlarında entegrasyonunu sağlamak,
- Alman devleti ile müslümanlar arasındaki diyalogu güçlendirmek,
- Birbirine paralel bir toplumun oluşmasına engel olmak,
- Birlikte barış içerisinde yaşamayı temin etmek.²⁰⁰

2. Hıristiyan - Müslüman Barış İnsiyatifi Derneği (Christlich - Muslimische Friedensinitiative - cm-fi)

Hıristiyan-Müslüman Barış İnsiyatifi 2006 yılının Kasım ayında, “Entegrasyonu Beraber Gerçekleştirmek (Integration gemeinsam schaffen)” adlı bir sloganla kuruldu.²⁰¹ Bu kuruluşun amacı Almanya’da entegrasyon ve karşılıklı diyalog

¹⁹⁸ http://www.deutsche-islam-konferenz.de/nn_1318820/SubSites/DIK/DE/AufgabenZiele/Aufgaben-Ziele/inhalte-node.html?__nnn=true, (26.04.2011)

¹⁹⁹ http://www.deutsche-islam-konferenz.de/nn_1318820/SubSites/DIK/DE/AufgabenZiele/Aufgaben-Ziele/inhalte-node.html?__nnn=true, (26.04.2011)

²⁰⁰ http://www.deutsche-islam-konferenz.de/nn_1318820/SubSites/DIK/DE/AufgabenZiele/Aufgaben-Ziele/inhalte-node.html?__nnn=true, (26.04.2011)

²⁰¹ <http://www.cm-fi.de/cmfi-satzung.html>, (25.04.2011)

çalışmalarına destek olmaktır. Bu inisiyatifin kurucuları başta Alman il meclisleri olmak üzere, DİTİB ve Hıristiyan-Müslüman Diyaloğu Koordinasyon kuruludur (KCID-Koordinierungsrat des christlich-islamischen Dialogs). Bu kuruluşun hizmetleri finansiyel olarak Robert Bosch vakfi tarafından desteklenmektedir.²⁰²

Hıristiyan - Müslüman Barış İnsiyatifi (Christlich - Muslimische Friedensinitiative), teolojik diyalog yapmaktan ziyade farklı dünya görüşlerine ve dini inaçlara sahip olan kişilerin bir arada yaşama pratiğini göstermek amacındadır. Karşılıklı anlayışı geliştirmek ve yanlış anlaşılmalarn ortadan kalkmasına gayret etmektedir.²⁰³

Hıristiyan - Müslüman Barış İnsiyatifi şu konuların gerçekleşmesini hedeflemektedir:

- Alman anayasasının değerleri çerçevesinde Hıristiyan - Müslüman diyaloğu,
- Almanya'da dinler ve kültürler arası çeşitliliği ifade etmek amacıyla Müslümanlar, Hıristiyanlar ve diğer inanç mensupları arasında saygı ve anlayışı geliştirmek,
- Karşılıklı yakınlaşmayı daha da arttırarak Müslümanların ve Hıristiyanların birbirlerini tanımalarını sağlamak,
- Göç, entegrasyon ve globelleşme hakkında bilgi alış verişinde bulunmak,
- Ön yargıların ve ayrımcılığın sebeplerini tespit ederek üzerinde düşünmek,
- Dini, dünyevi, politik, sosyal ve etnik nedenlerin sebep olduğu ayrımcılığı ortadan kaldırmak,
- Aşırılığın ve şiddetin her türlü tezahürüne karşı çıkmak.²⁰⁴

3. Almanya Müslümanları Kordinasyon Kurulu (Koordinierungsrat der Muslime in Deutschland)

Almanya'da islami teşkilatlar resmi ve hukuksal olarak bir dini cemaat olarak tanınmamaktadırlar. Müslümanları ilgilendiren bir konuda devletin tam olarak muhatap kabul ettiği bir kuruluş da bulunmamaktadır. İslami teşkilatlar resmi olarak tanınmadıklarından dolayı devletin dini cemaatlere vemiş olduğu maddi destekten de

²⁰² <http://www.cm-fi.de/partner-staedtetag-kcid-ditib.html>, (26.04.2011)

²⁰³ <http://www.cm-fi.de/cmfi-satzung.html>, (26.04.2011)

²⁰⁴ <http://www.cm-fi.de/top-themen-integration-2008.html>, (26.04.2011)

mahrum kalmaktadırlar. Bu nedenle islami teşkilatların sosyal, kültürel ve dini aktiviteleri oldukça sınırlıdır.

Alman devletinin şu ana kadar her hangi bir islami kuruluşu resmi muhatap kabul etmemesinin sebebi, hiç bir islami teşkilatın Almanya'daki bütün müslümanları tamamen temsil edebilecek bir yapıda olmamasından dolayıdır. Devlet bütün müslümanları temsil edebilecek bir kuruluşu muhatap almak istemektedir.

Bu sebepten dolayı Almanya'da yaşayan müslümanların demokratik ve hukuksal haklarını elde etmek amacıyla 11 Nisan 2007 yılında Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği (DİTİB) başta olmak üzere, Zentralrat der Muslime in Deutschland (ZMD), Islamrat für die Bundesrepublik Deutschland (IRD) ve Verband der Islamischen Kulturzentren (VIKZ) in Köln gibi islami teşkilatlar bir araya gelerek Koordinierungsrat der Muslime in Deutschland (KRM - Almanya Müslümanları Kordinasyon Kurulu) adlı bir çatı kuruluş oluşturmuşlardır.²⁰⁵

Almanya Müslümanları Kordinasyon Kurulu, Almanya'nın en büyük dört büyük islami teşkilatından oluşmaktadır. Bu oluşum yıllarca birbirinden kopuk bir şekilde faaliyet gösteren kuruluşların bir araya gelmesini sağlamıştır. Bu çatı kuruluş, Almanya'daki müslümanların devletle olan resmi ilişkilerinde muhatap kabul edebileceği bir üst merci olması düşünülmüştür.

Bu kuruluşun en büyük hedefi müslümanları ilgilendiren her türlü sosyal ve politik konularda muhatap kabul edilmesidir. Ayrıca Almanya Müslümanları Kordinasyon Kurulu, İslam dininin Almanya'da resmi bir din olarak tanınması, İslami eğitim veren okulların açılması, müslümanların herhangi bir ayrımcılığa tabi tutulmadan kabul görmesi vb. konularla da ilgilenmektedir.

Almanya Müslümanları Kordinasyon Kurulu, çalışmalarını daha sıhhatli bir şekilde yürütebilmek amacıyla Almanya genelinde bütün eyaletlerde teşkilatlanmaya çalışmaktadır. Eyalet birlikleriyle lokal bazdaki sorunlarla da ilgilenmek istemektedir. Bu kuruluşun herhangi bir başkanı olmamakla birlikte her altı ayda, her bir teşkilattan dönüşümlü olarak bir sözcü belirlenmektedir.

²⁰⁵ Pries, Sezgin, age., s.223

2007 yılından beri faaliyetlerine devam eden Almanya Müslümanları Kordinasyon Kurulu, bugüne kadar devlet tarafından tanınmış bir İslami cemaat statüsünü de elde edebilmiş değildir.²⁰⁶

²⁰⁶ Pries, Sezgin, age., s.223

SONUÇ

Türkiye ve Almanya ilişkileri çok eski köklere dayanmaktadır. Tarih boyunca her iki ülke politik, ekonomik, kültürel ve eğitim sahalarında iş birliği içerisinde olmuşlardır.

İkinci dünya savaşından sonra Almanya'nın yeniden imar edilmesi gerekiyordu. Aynı zamanda 50'li yıllardan sonra bu ülkede sanayileşme hızlı bir şekilde yükselişe geçerek ekonomik bir canlanma da olmuştu. Bu iki durumdan dolayı savaşlarda genç nüfusunu kaybeden Almanya'nın dış ülkelere iş gücü ithal etmesi gerekmekteydi. 1952-1973 yılları arasında Almanya'ya birçok ülkeden belli anlaşmalar çerçevesinde misafir işçiler gelmişti. Türkiye, birçok ülke gibi 1961 yılından ekonomik kriz yılı olan 1973'e kadar talep doğrultusunda Almanya'ya işçi göndermiştir.

Almanya'ya çalışma amacıyla giden ilk Türkler çok zor şartlar altında çalışmak ve yaşamak zorunda kalmışlardı. Madencilik, döküm, yol yapımı vb. gibi ağır işlerde çalıştıklarından dolayı bir kısmı hayatını kaybederken bir kısmı da iyileşmesi mümkün olmayan hastalıklara yakalanmıştı. Bu zorluklar içerisinde başta Türk işçilerin katkısıyla Almanya kısa zaman içerisinde sosyal ve ekonomik olarak oldukça ilerledi.

Türk işçiler, ilk dönemlerde Almanya'da ikameti kısa süreli düşündüklerinden dolayı her türlü zorluğa katlanarak bir müddet çalışıp para biriktirdikten sonra Türkiye'ye dönmeyi düşünmüşlerdi. Fakat zamanla şartlar değiştiğinden dolayı Türk işçilerin büyük bir kısmı Türkiye'ye dönmeyerek Almanya'da daha uzun süre kalmaya karar vermek suretiyle Türkiye'deki ailelerini Almanya'ya götürmüşlerdi.

İlk misafir Türk işçilerin Almanya'ya gelişinin ellinci yılına girdiğimiz bu günlerde, Almanya'ya artık bu ülkede yaşayan Türkler için ikinci bir vatan gibi algılanmaktadır. Almanlar ise misafir işçiler kavramı yerine artık göçmen vatandaşlar tabirini kullanmayı tercih etmektedirler.

Türkler kendi kültür ve değerlerini muhafaza etmek ve başka kültürel değerleri de tanımak amacıyla zamanla bir araya gelme ihtiyacı hissetmişlerdi. İlk nesil olarak tabir edilen Almanya'ya giden ilk Türk işçiler, bu ülkede yetişen çocuklarına dini, örfi, geleneksel, göreneksel ve kültürel değerleri öğretmek amacındaydılar. Bu bağlamda bir birinden farklı teşkilatlar ve dernekler kurarak bir takım etkinliklerle Türk-İslam örf ve adetlerini, geleneklerini ve yaşama tarzını Almanya'da yetişen yeni nesillere öğretmek

ve yaşatmak istiyorlardı. Ayrıca bir araya gelerek Türkiye'ye ait manevi kimliklerini daha güçlü bir şekilde muhafaza etme düşüncesindeydiler.

İlk dernekleşme ve teşkilatlanma faaliyetleri imkanların kısıtlı olmasından dolayı bodrum katlarında, eski terkedilmiş fabrikalarda veya depolarda gerçekleştirildi. O zamanki sosyal ve ekonomik şartlar daha iyi mekanlarda hizmet vermeye olanak sağlamıyordu. 80'li yıllardan sonra artık Türkiye'ye dönme fikri yavaş yavaş azalmaya başlayınca, Almanya'da kalıncı hizmetlerin verilmesi için daha organizeli ve teşkilatlanmış derneklere ihtiyaç duyulmuştu. Bu ihtiyaçlar bağlamında Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığının desteği ile Almanya'nın Köln şehrinde Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği (DİTİB) kuruldu.

Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği (DİTİB) derneği kısa zamanda organize olarak dini, sosyal ve kültürel faaliyetleri arttırmak amacıyla Almanya'nın bütün eyaletlerinde ve şehirlerinde teşkilatlanmaya gitmiştir. Bu süreci desteklemek için de Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı ihtiyaç olan bölgelere din görevlisi göndermiştir. Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bu teşkilatın desteklenmiş olması, bu kuruluşa Türklerin teveccühünü arttırmıştır. Bugün Almanya genelinde derneklerin sayısı 900 civarındadır.

2009 yılına kadar Köln'de bulunan DİTİB genel merkezi Almanya'daki tüm dernekleri tek elden idare etmeye çalışmaktayken; derneklerin sayısının giderek artmasıyla eyaletler bazında çatı kuruluşların kurulmasını zorunlu hale gelmiştir. Şu an Almanya'nın her eyaletinde bir DİTİB eyalet yönetimi bulunmakta ve genel merkezle organizeli bir şekilde hizmetlerini devam ettirmektedir.

DİTİB bir çok Türk derneğinden sonra kurulmasına rağmen kısa zaman içerisinde Almanya genelinde yayılarak bir çok Türk vatandaşının bu dernekte hizmet vermesine ve verilen hizmetlerden de istifade etmesine olanak sağlamıştır. DİTİB'in kendini sınırlayan herhangi bir politik ve ideolojik görüşünün olmaması ve bu derneklerin etrafında kümelenedikleri ibadet mekanlarında, bizzat Türkiye'den Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından gönderilen din görevlilerinin görev yapması, daha fazla teveccühe sebep olmuş ve şu an Almanya'da Türk vatandaşları tarafından kurulan dernekler içerisinde en büyük dernek pozisyonuna gelmiştir. Bugün Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB), elde etmiş olduğu bu güçle Türkleri ve Müslümanları bir çok resmi makamda temsil etmekte ve onları ilgilendiren konularda kararlar alabilmektedir.

Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği (DİTİB) faaliyetlerine ilk önce din hizmetleri ile başlamıştır. Bu hizmetler başta Türkiye'den gelen din görevlileri tarafından yürütülürken dernek yöneticileri de her türlü yardımı göstermişlerdir ve bugün hala bu şekilde hizmetler devam etmektedir. Din görevlileri, cami içindeki ibadetlerin yerine getirilmesinden sorumlu olmakla birlikte, cemaatin her türlü dini ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaya ve destek olmaya çalışmaktadırlar. Hafta sonları ve tatil günlerinde camiye gelen çocuklara Kur'an öğretmekte ve ilmiyal bilgileri vermektedirler. Ayrıca dinler ve kültürler arası diyalog faaliyetlerinde İslamla ilgili konularda insanları aydınlatmakla da vazifelidirler.

DİTİB derneklerinin en önemli vazifelerinden biri de dinler ve kültürler arası diyalog faaliyetleridir. Özgür, demoktarik ve çoğulcu bir toplum için hayatın her sahasında özellikle dinler arasında ciddi bir diyaloga ihtiyacı vardır. Dinler ve kültürler arası diyalog etkinlikleri ile insanlar bir araya gelerek farklı kültür ve değerleri tanıma imkanına sahip olabilmektedirler. Böylelikle insanlar arasında ilişkileri kuvvetlendirerek, ön yargıların ortadan kalkmasına ve güven ortamının oluşmasına vesile olmaktadır.

DİTİB dernekleri açık kapı günlerinde, cami tanıtımı, açık oturumlar, sergiler ve kültürel etkinliklerle yabancılarla iletişime girmektedir. Açık kapı günlerinin hedefi, karşılıklı bilgi alış verışı, tanışma ve kişilerin kendilerini daha iyi ifade etme imkanlarını oluşturmaya çalışmaktır. Bu güne kadar binlerce Alman vatandaşı açık kapı günlerinde DİTİB derneklerini ziyaret ederek Türk-İslam örf adet ve gelenekleri hakkında birinci elden bilgi almışlardır. Açık kapı günleri bir bayram havası içerisinde geçmektedir. Bu günlerde halk oyunları, yöresel türküler ve Türk mutfağından örnekler sunulmaktadır. Aynı zamanda bu tür kültürel etkinlikler, Almanya'da doğmuş ve büyümüş yeni nesillere Türk İslam kültürünün tanıtılmasına da vesile olmaktadır.

Almanya genelinde birçok DİTİB dernekleri kiliseler, okullar, polis teşkilatları ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ile bilimsel paneller, açık oturumlar ve konferanslar organize etmektedirler. Bu tür etkinlikler ile de bilimsel verilere dayalı karşılıklı bilgi alış verışı olanakları sağlanmakta ve farklı değerlere sahip insanlar arasında iletişim gerçekleştirilmektedir.

DİTİB, dinler ve kültürler arası diyalog faaliyetlerinin daha iyi bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla belli bir eğitim programı dahilinde kalifiyeli diyalog görevlileri yetiştirmektedir. Bu eğitim programı, Almanca ve Türkçesi iyi olan kişiler

arasından seçilen gönüllü diyalog görevlilerine islam dini, Türk kültür, adet ve gelenekleri hakkında uzmanlar tarafından pratik ve teoriye yönelik bilgiler verilmek suretiyle gerçekleştirilmektedir. Bu vesile ile bu eğitimi almış olan kişiler her iki kültür arasında köprü vazifesi görmektedirler. Bugüne kadar Almanya genelinde binlerce kişi bu eğitim ve öğretim programından mezun olup, buldukları bölgelerdeki diyalog faaliyetlerini daha kaliteli bir şekilde devam ettirmektedirler.

Uyum (Entegrasyon), Almanya'nın gündeminden hiç düşmeyen en önemli konulardan biridir. Yabancıların ülkeye ne kadar uyum sağladıkları konusu hergün tartışılmakta ve uyum süreci için yeni yeni plan ve projeler oluşturulmaya çalışılmaktadır. DİTİB dernekleri entegrasyon çalışmaları bağlamında belediyeler, kiliseler, polis teşkilatları ve sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışmalar yaparak bu süreci desteklemektedirler. DİTİB dernek yöneticileri üyelerinin toplumsal hayat içerisinde aktif olmalarını teşvik etmektedir. Toplumsal yaşamdan uzak, kendi kabuğuna çekilmiş nesillerin yetişmemesi için anne babaların sosyal hayatta daha etkin olmaları talep edilmektedir. Uyum sürecine katkısından dolayı bu teşkilat ülke çapında takdir toplamakta ve yapmış olduğu eğitim ve öğretim programları devlet tarafından maddi ve manevi olarak da desteklenmektedir.

Almanya'daki yabancıların en büyük sorunu Almancayı yeterli derecede bilmemeleridir. Almanya'da göçmenlerin toplumsal hayatta aktif ve başarılı olmaları, iyi derecede Almanca bilmelerine bağlıdır. Entegrasyon sürecinde en önemli aşama, Almanca dil sorunu olmayan bir toplumun oluşmasını sağlamaktır. Başarılı bir entegrasyonun gerçekleşmesi için bir çok kurum ve kuruluş dil ve uyum kursları açarak çalışmalara destek olmaktadır. DİTİB dernekleri de Mülteci ve Göçmen Dairesinin (BAMF) desteği ile dernek bünyesinde Almanca ve Uyum kursları açarak bu sürece destek vermektedir. Bugüne kadar binlerce kişi bu kurslara iştirak ederek Almanca dil bilgisi ve becerilerini arttırmıştır.

Çoğulcu bir topluma sahip olan Almanya'da eğitim ve öğretim faaliyetleri hayatın merkezinde yer almaktadır. Devlet okul içinde ve okul dışında birçok eğitim ve öğretim kurumları oluşturarak halkının daha fazla eğitilmiş olmasına çalışmaktadır. Eğitim öğretim faaliyetlerine katkıda bulunulması amacıyla DİTİB dernekleri bünyesinde eğitim, öğretim ve kültür birimi oluşturularak üyelere hizmet vermeye çalışılmaktadır. Bu tür hizmetler daha çok din görevleri, dernek yöneticileri, üniversite

öğrencileri ve kendisini belli konularda yetiştirmiş dernek üyeleri vesilesiyle gerçekleştirilmektedir.

Almanya'da en çok konuşulan ve tartışılan konulardan biri de Alman okullarında İslam din derslerinin uygulama sürecidir. Bu konuda her eyaletin kendine ait bir politikası olmakla birlikte Almanya genelinde genel geçer olan bir uygulama da yoktur. İslam din derslerinin tam olarak uygulanabilmesi için anayasal bir zorunluluk olarak devletin bir İslami cemaatı muhatap kabul etmesi gerekmektedir. Devlet bütün Müslümanları tam olarak temsil edebilecek bir kuruluş olmadığı gerekçesiyle bu sürecin yavaş işlemesine sebep olmaktadır. Bu sorunun çözümü için DİTİB genel merkezi başta olmak üzere, DİTİB eyaletler yönetimleri diğer İslami teşkilatlarla bir araya gelerek ve çatı kuruluşları oluşturarak bu konuda sorumluluk almak istemektedir. Bu bağlamda DİTİB, Alman okullarında İslam din derslerinin uygulama sürecini yakından takip etmekte ve bu sürecin olumlu bir şekilde devam etmesi için katkıda bulunmaktadır. Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB), müslümanları temsil noktasında büyük görevler üstlenmekte olup Alman resmi makamları tarafından da kabul gören en önemli yabancı kuruluşlardan biridir.

Almanya'daki göçmenlerin diğer büyük sorunlarından biri de eğitim ve öğretim sorunudur. Yapılan araştırmalara göre göçmen kökenli öğrenciler Alman öğrencilere göre daha az başarılı ve bitirdikleri okullar da seviye bakımından düşük kalitedeki okullardır. Türk öğrencilerin okullarda başarılı olabilmesi için DİTİB dernekleri, Türkiye Cumhuriyeti Eğitim ve Çalışma Ataşelikleri, Alman yetkililer ve sivil toplum kuruluşları ile ortak programlar yaparak, gençlerin eğitim ve öğretim sorunlarını masaya yatırılmakta ve bilimsel çözümler bulunmaya çalışılmaktadır. Bu etkinliklerle aileler, okul ve sistem hakkında bilinçlendirilmeye çalışılmaktadır.

DİTİB dernekleri üyelerinin ve ziyaretçilerinin daha fazla bilgi ve kültür sahibi olabilmeleri amacıyla çeşitli konularda konferans, paneller ve bilgilendirme programları düzenlemektedir. Ayrıca aileler arasında iletişime katkıda bulunarak aile içerisindeki problemlerin çözümünden, çocukların okullardaki başarısına kadar vatandaşlarımızı ilgilendiren bir çok konuda çalışma yapmaktadır.

DİTİB derneklerinde sosyal işler din görevlisi, eğitimciler ve gönüllü üyeler tarafından yürütülmektedir. Farklı sebeplerden dolayı zor durumda kalan dernek üyelerinin yanında olmak ve onlara maddi ve manevi destek olmak en önemli vazifelerden biridir.

Hapishane ve hastahane ziyaretlerine de çok önem verilmektedir. Hapishanelerde kalan Türk mahkumlar düzenli bir şekilde din görevlileri tarafından ziyaret edilerek onların yeniden topluma kazandırılması için gayret gösterilmektedir. Bu tür ziyaretler, hapishane yöneticileri tarafından mahkumlarda görülen olumlu değişimden dolayı pozitif karşılanmaktadır. Aynı zamanda hastahanelerde yatan kişiler ziyaret edilerek hastalara manevi destek verilmektedir. Ayrıca DİTİB kurmuş olduğu cenaze fonuyla da Almanya'da vefat eden üyelerinin cenazeleriyle maddi ve manevi olarak bizzat ilgilenmekte, cenaze ile ilgili bütün resmi işlemleri de takip etmektedir.

DİTİB, dünya üzerindeki ihtiyaç sahiplerini desteklemek amacıyla yardım kampanyaları düzenlemektedir. Bu kampanyalar vesilesiyle savaş, açlık, yoksulluk, deprem, su baskını ve tabii afetlerle karşı karşıya kalan insanlara yardımlarını ulaştırmaktadır. Kampanyalar süresinde, hayır sahibi kişilerden para, yiyecek, içecek, giyim ve tıbbi malzemeler toplayarak ihtiyaç olan bölgelere ulaştırmaktadır. Almanya'da ve Türkiye'de üniversite tahsili gören ve maddi açıdan sıkıntıda olan gençlere mali destek vermektedir.

DİTİB birbirinden farklı sahalarda hizmet veren enstitüler, platformlar, kuruluşlar ve organizasyonlarla ortak çalışmalar yürütmektedir. Özellikle İslam konferansı (Islamkonferenz), Entegrasyon zirvesi (Integrationsgipfel), Almanya Müslümanları Kordinasyon Kurulu (Koordinierungsrat der Muslime in Deutschland) ve Hıristiyan-Müslüman Barış İnsiyatifi Derneği (Christlich-Muslimische Friedensinitiative - cm-fi) gibi kuruluşlarla ortak çalışmalar yapmaktadır.

Bu çalışmada yer alan her bir başlık Almanya'da yaşayan vatandaşlarımızın bir sorununu ifade etmektedir. DİTİB dernekleri, eldeki imkanlar ölçüsünde Türkiye kökenli vatandaşlarımızın sorunlarıyla ilgilenmekte; dini ve sosyal boyutta hizmetler sunmaya çalışılmaktadır. Hizmetler daha çok gönüllük esasına dayalı olup fedakar gayretlerle gerçekleştirilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- ALBOĞA, Bekir, “**Religion und Staat in Deutschland aus der Sicht der muslimischen Religionsgemeinschaften- Bestandsaufnahme und Perspektive**”, Schneider, Irene; Langenfeld, Christine (Hg.- Yayına Hazırlayan): *Recht und Religion in Europa Zeitgenössische Konflikte und historische Perspektiven*, Ünvürsitätsverlag Göttingen, 2008
- ALTENBERGER, Oliver Johann, **Muslimische Kinder im Unterricht: Interreligiöser und interkultureller Dialog an deutschsprachigen Schulen**, Diplomica Verlag, Hamburg, 2009
- ASLAN, Ednan , **Islamic Education in Europe-İslamische Erziehung in Europe**, Böhlau Verlag, Wien, 2009
- ATSIZ, Bedriye, **Ahmet Resmi Efendinin Viyana ve Berlin Sefernameleri**, Tercüman Gazetesi Yayınları, İstanbul, 1980
- Ausländerbeauftragter der Landesregierung Baden-Württemberg, **Zuwanderungs- und Integrationspolitik im Umbruch**, Jahresbericht 2001/2002
- AYDÜZ, Davut, **Tarih Boyunca Dinlerarasi Diyalog**, Işık Yayınları, İstanbul, 2004
- AYTEKİN, Ayca, **Türkisch-Islamische Vereinigungen in Deutschland und die Rolle des Islams in der Türkei im Vergleich**, Grin, Norderstedt, 2009
- BADE, Klaus (Hrsg.), **Integration und Illegalität in Deutschland**, Osnabrück, 2001
- Baden-Württemberg Innenministerium** Pressestelle Pressemitteilung, 10. März 2007
- BADER, Erwin , **Dialog der Religionen: ohne Religionsfrieden kein Weltfrieden; mit Beiträgen von Religionsvertretern, Theologen und Philosophen**, LIT Verlag, Wien, 2005
- BARDAKOĞLU, Ali, **Religion und Gesellschaft, Neue Perspektiven aus der Türkei**, Köln, 2008

- Beauftragte der Bundesregierung für Migration, Flüchtlinge und Integration,
Bericht über die Lage der Ausländerinnen und Ausländer in Deutschland, Berlin, 2005
- BECKER, Birgit, Reimer David, **Vom Kindergarten bis zur Hochschule: Die Generierung von ethnischen und sozialen Disparitäten in der Bildungsbiographie**, VS Verlag, Wiesbaden, 2009
- BEINHAUER-KÖHLER, Leggewie, Claus ; Jasarevic, Alen , **Moscheen in Deutschland: religiöse Heimat und gesellschaftliche Herausforderung**, C.H.Beck, München, 2009
- Bestelmann Stiftung / Bundesministerium des Innern (Hrsg.), **Erfolgreiche Integration ist kein Zufall. Strategien kommunaler Integrationspolitik**, Gütersloch, 2005
- BEYDİLLİ, Kemal, **1790 Osmanli-Prusya İttifaki**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1984
- BREMER, Peter, **Arbeitsmigranten und die nachfolgenden Generationen Zwischen Integration und Ausgrenzung**, Universitaet Oldenburg, Oldenburg, 1999
- Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, **8. Bericht der Beauftragten der Bundesregierung für Migration, Flüchtlinge und Integration über die Lage der Ausländerinnen und Ausländer in Deutschland** (Juni 2010)
- Bundesministerium des Innern (BMI) 2008, **Deutsche Islamkonferenz (DIK), Zwischen- Resümee der Arbeitsgruppen und der Gesprächskreises**, Vorläge 3. für Planersitzung der DIK, 13 Mär 2008, Berlin.
- Bundeszentrale für politische Bildung (Hrsg.), **Informationen zur politischen Bildung:Türkei**. Nr. 223. Franzis-Verlag. München, 1989
- Bundeszentrale für politische Bildung (Hrsg.), **Informationen zur politischen Bildung: Ausländer**. Nr.201
- Bundeszentrale für politische Bildung (Hrsg.), **Polizei und Moscheevereine. Ein Leitfaden zur Förderung der Zusammenarbeit**, Bonn, 2007

- CANBULAT, Mehmet, “**Almanya’da Anadil Tartışmaları: Yeni Bir Paradigma**”, Erdoğan, Murat (Yayına Hazırlayan),Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum, Orion Kitabevi, Ankara, 2009,s. 359-366
- ÇEKİN, Ahmet, **Stellung der Imame, Eine Vergleichende Rollenanalyse der Imame in der Türkei und Deutschland**, Yayınlanmamış doktora tezi,Tübingen Üniverstesi, 2004
- ÇELİK, Latif, **Türkische Spuren in Deutschland**, Logophon Verlag, Mainz, 2008
- Deutscher Bundestag, **Stand der rechtlichen Gleichstellung des Islam in Deutschland**, Drucksache 16/5033 16. Wahlperiode 18. 04. 2007
- DEMİR BÜKEN-WEGNER, Emine, “**Integration und Integrationspolitik in Deutschland**”, Erdoğan, Murat (Yayına Hazırlayan),Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum, Orion Kitabevi, Ankara, 2009, s. 228-238
- DELLEL, N. Akpınar, “**Alman Kültür Tarihinden Seçme Tarihi ve Yazınsal Ürünlerde Türkler, Avrupada Türk İmgesine Katkı**”, Kültür Bakanlığı Yayınlar, Ankara, 2002
- DİTİB (Hrsg.), **Kleines Handbuch für Vereine, Köln, 2004**
- DİTİB (Hrsg.), **Türkisch İslamische Union der Anstalt Religion e.V. Köln**
- ENGİN, Havva, “**İslamischer Religionsunterricht an deutschen Schulen?** ”, Islam in Deutschland, Landeszentrale für politische Bildung Baden Württemberg, Der Bürger im Staat, 51. Jahr Heft 4, 2001
- ERDOĞAN, Metin, **Die Ausbildung türkischer Jugendlicher**, Skript, 29.02.2009
- ERDOĞAN, Murat, “**Türkiye-AB İlişkilerinin Değişen Temel Dinamiği: Avrupalı Türk Göçmenler Ve Kazanılmış Avrupalılığa Katkı**”, Erdoğan, Murat (Yayına Hazırlayan),Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum, Orion Kitabevi, Ankara, 2009, s.185-197
- ESSER, Hartmut, **Sprache und Integration: die sozialen Bedingungen und Folgen des Spracherwerbs von Migranten**, Campus, Frankfurt, 2006

- Evangelischer Oberkirchenrat, **Fort und Weiterbildung für Pfarrerinnen und Pfarrer der Evangelischen Landeskirche in Württemberg**, ,Stuttgart, 2008
- GESEMANN, Frank, Politische Akademie der Fridrich-Ebert-Stiftung (Hrsg.), **Die Integration junger Muslime in Deutschland – Bildung und Ausbildung Schlüsselbereiche sozialer Integration**, Berlin, 2006
- HALM, Dirk, **Zur Wahrnehmung des Islams und zur sozio-kulturellen Teilhabe der Muslime in Deutschland, Projektleitung**, Stiftung Zentrum für Türkeistudien, Essen, 2006
- Das öffentliche Bild des Islams in Deutschland und der Diskurs über seine gesellschaftliche Integration**, Stiftung Zentrum für Türkeistudien, Essen, 2005
- HALM, Dirk; SAUER, Martina, **Freiwilliges Engagement von Türkinnen und Türken in Deutschland**, Stiftung Zentrum für Türkeistudien, Essen, 2005
- HABRINGER-HALEITNER, Silvia, **Zusammenleben im Kindergarten: Modelle religionspädagogischer Praxis**, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 2006
- HILDEBRANDT, Uta, **Das Grundrecht auf Religionsunterricht: eine Untersuchung zum subjektiven Rechtsgehalt des Art. 7 Abs. 3 GG**, Mohr Siebeck, Tübingen, 2000
- HUNDSALZ, Andreas, Scheuerer-Englisch, Hermann, Menne, Klaus, **Jahrbuch für Erziehungsberatung 08**, Juventa, München, 2010
- Imap - Institut für interkulturelle Management-und Politikberatung, **Almanya’da Türk Gençleri ve Sorunları**, Almanya Bülteni Nr. 10,Düsseldorf, s.1-4
- Innenministerium Baden-Württemberg, **Integration in Baden-Württemberg**, Heimsheim, 2004
- JOHN, Barbara, **“Kulturelle Anpassungsleitungen muslimischer jugendlicher in Deutschland unter Wahrung der religiöse Identität”**, Dettling, Daniel; Gerometta, Julia, Vorteil Vielfalt: Herausforderungen und Perspektiven einer offenen Gesellschaft, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, 2007

- KARAMAN, Hayrettin, **Dinlerarasi Diyalog nedir?**, Ufuk Kitapları, İstanbul, 2005
- KESKİN, Hakkı, **Deutschland als neue Heimat: eine Bilanz der Integrationspolitik**, VS Verlag, Wiesbaden, 2005
- KESKİNKILIÇ, E., “**Ein kurzer Einblick in die Geschichte deutsch-türkischer Beziehungen**”, Fontäne, 2002, Sayı 17
- KLINKHAMMER, Gritt; Frese, Hans-Ludwig; Satılmış, Ayla; Seibert, Tina, **Interreligiöse und interkulturelle Dialoge mit MuslimInnen in Deutschland**, Universität Bremen, Bremen, 2011
- KKPaktuell (Kommunalen Kriminalprävention)**, Landeskriminalamt Baden-Württemberg, Stuttgart, Ausgabe 2/2006
- KNIFFKA, Gabriele, Siebert-Ott Gesa, **Deutsch als Zweitsprache: Lehren und Lernen**, UTB, Paderborn, 2007
- KOCABAŞ, Süleyman, **Tarihte Türkler ve Almanlar**, Vatan Yayınları, Kayseri, 1988
- KOÇAK, Cemil, **Türk-Alman İlişkileri (1923-1939) İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Siyasal, Kültürel, Askeri ve Ekonomik İlişkiler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991
- KOLAT, Kenan, “**Almanya’daki insanların Konumu ve Örgütsel Çalışmalar**”, Erdoğan, Murat (Yayına Hazırlayan), Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum, Orion Kitabevi, Ankara, 2009, s.341-347
- KREFT, Dieter; MIELENZ, Ingrid (Hrsg), **Wörterbuch Soziale Arbeit**, Juventa Verlag, Weinheim und München, 2005
- Landeshauptstadt Stuttgart Oberbürgermeister, **Verbesserung des Schulerfolgs durch interkulturelle Qualitätsentwicklung an Schulen**, Stuttgart, 2007
- Landesinstitut für Schulentwicklung Statistisches Landesamt Baden-Württemberg, **Bildungsberichterstattung 2007**, Stuttgart, 2007
- Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg, **Islam in Deutschland**, Heft 4, Stuttgart, 2001
- Landkreis Schwäbisch Hall, **Bericht zum Massnahmenkonzept Projekt: Gestaltung der Folgen des demographischen Wandels**, Januar, 2010

- LANGENFELD, Christine; LIPP, Volker; Schneider, Irene (Hrsg.), **Islamische Religionsgemeinschaften und Islamischer Religionsunterricht, Probleme und Perspektiven, Ergebnisse des Workshops an der Georg-August-Universität Göttingen**, Universitätsverlag Göttingen, 2005
- LEMMEN, Thomas, **Islamische Vereine und Verbände in Deutschland**, Friedrich- Ebert-Stiftung, Bonn, 2002
- LENZEN, Dieter, **Pädagogische Grundbegriffe**, Band 1, Rowohlt Verlag, Hamburg, 2004
- LICHTENTHAELER, Barbara, **“Islamische Religion im schulischen Unterricht Baden-Württemberg”**, BOCK, Wolfgang (Hsg.), **Islamischer Religionsunterricht?: Rechtsfragen, Länderberichte, Hintergründe**, von Edition: 2, veröffentlicht von Mohr Siebeck, 2007
- MAJER, Diemut, Hunziker, Margarete ,**Verfassungsstrukturen, Freiheits- und Gleichheitsrechte in Europa seit 1789: eine Sammlung ausgewählter Verfassungstexte**,KIT Scientific Publishing, Karlsruhe, 2009
- MEHRLAENDER, Ursula; Schultze Günther (Hrsg.), **Einwanderungsland Deutschland, Neue Wege nachhaltiger Integration**, J.H.W.Dietz Nachf., Bonn, 2001
- MEIER-BRAUN, Karl-Heinz, **Deutschland, Einwanderungsland**, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2002
- Karl-Heinz; Weber, Reinhold (Hrsg.), **Kulturelle Vielfalt, Baden-Württemberg als Einwanderungsland**, Stuttgart, 2005
- OĞUZ, Burhan, **Yüzyillar Boyu Almanlar Gerçeği ve Türkler**, Anadolu Aydınlanma Vakfı, İstanbul, 1983
- ORTAYLI, İlber, **İkinci Abdulhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1981
- ÖNSOY, Rifat, **Türk-Alman İktisadi Münasebetleri (1871-1914)**, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1982
- OETTINGER, Günther H., **Integration fördern, Zusammenhalt stärken für eine offene und wertebewusste Gesellschaft**, Baden-Württemberg Regierungserklärung, Stuttgart, 1 Şubat 2006, s. 12

- ÖZDİL, Ali-Özgür, **Wenn sich Moscheen öffnen. Moscheepädagogik. Eine praktische Einführung in den Islam**, Münster, 2002
- PAVKOVIC, Gari, **Stabsabteilung Integrationspolitik**, Mai 2008
- PERŞEMBE, Erkan, **Almanya’da Türk Kimliği Din ve Entegrasyon**, Araştırma Yayınları, Ankara, 2005
- _____“F. Almanya’nın Baden-württemberg eyaletinde eğitim sistemi ve Türk Göçmen Çocuklarının eğitim sorunları”, On dokuz Mayıs Üniveristesi İlahiyat fakültesi dergisi, 2010, sayı 28, s. 55-80
- PLÖTZGEN, Sebastian D., **Probleme und Chancen des deutschen Bildungssystems: eine Bestandsaufnahme aus Schülersicht**, Tectum Verlag, Marburg, 2003
- Presse und Informationsamt der Bundesregierung, **der Nationale Integrationsplan**, Berlin, 2007
- PRIES, Ludger, Sezgin, Zeynep, **Jenseits von "Identität oder Integration": Grenzen überspannende Migrantenorganisationen**, VS Verlag, Wiesbaden, 2010
- RAUSCHERBACH, Thomas, **“Der Sozialpädagoge”**, Lenzen, Dieter (Hrsg), Erziehungswissenschaft Ein Grundkurs S. 258, 259, Hamburg, 2004
- REINHOLD, Gerd; Pollak, Guido; Heim, Helmut, **Pädagogische Lexikon**, Oldenbourg Verlag, München Wien, 1999
- Satzung der DİTİB (DİTİB Tüzüğü)**, Köln, 1984
- SCHMID, Hansjörg; Almila Akca, Ayse; Barwig, Klaus, **Gesellschaft gemeinsam gestalten**, Nomos, Heidelberg, 2008
- SCHWENDTKE, Arnold (Hrsg), **Wörterbuch der Sozialarbeit und Sozialpädagogik**, Quelle & Meyer Verlag, 1995
- SIEBEL, Walter, **“Die Stadt und die Fremden”**, Brech, Joachim, Vanhué, Laura, (Hrsg.- yayına hazırlayan), Stadt im Wandel, Darmstadt, 1997
- ŞEN, Faruk, **“1961–1991, Ein kritischer Rückblick auf die dreißigjährige Migrationsgeschichte der Türken in der Bundesrepublik Deutschland”**, ZAR, 1992
- _____“Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Türk Göçmenler” Erdoğan, Murat (Yayına Hazırlayan), Yurtdışındaki Türkler: 50. Yılında Göç ve Uyum, Orion Kitabevi, Ankara, 2009, s. 63-65

- ŞEN, Faruk ; AYDIN, Hayrettin, **Islam in Deutschland**, Verlag C. H. Beck, München, 2002
- ŞEN, Faruk; SAUER Martina, **Islam in Deutschland, Einstellungen der türkischstämmigen Muslime**, Stiftung Zentrum für Türkeistudien, Essen, 2006
- Sozialministerium Baden-Württemberg (Hrsg.), **Landesjugendbericht Baden-Württemberg für die 13. Legislaturperiode**, Stuttgart, 2004
- SPRIEWALD, Simone, **Rechtsfragen im Zusammenhang mit der Einführung von islamischem Religionsunterricht als ordentliches Lehrfach an deutschen Schulen**, Tenea, Berlin, 2003
- Staatsministerium Baden-Württemberg, **Muslime in Baden-Württemberg**, Bericht für den Ministerrat, Stuttgart, 2005
- Stabsabteilung, für Integrationspolitik der Landeshauptstadt Stuttgart, **“Ein Bündnis für Integration”**, Grundlagen einer Integrationspolitik in der Landeshauptstadt Stuttgart, Stuttgart, 2004
- Stabsabteilung, für Integrationspolitik der Landeshauptstadt Stuttgart, **“Ein Bündnis für Integration. Weiterentwicklung, Grundlagen einer Integrationspolitik in der Landeshauptstadt Stuttgart”**, Stuttgart, 2007
- Statistische Bundesamt Baden- Württemberg, **Der Demographische Wandel in Baden- Württemberg**, Reihe Statistische Analysen, 2/2007, Stuttgart, 2007
- STOCK, Martin, **Islamunterricht: Religionskunde, Bekenntnisunterricht oder wassonst?**, LIT Verlag Berlin-Hamburg-Münster, 2003
- Stuttgart Bölgesi Din Görevlileri Hizmet Raporu**, Stuttgart, 2008
- TAUTZ, Monika, **Interreligiöses Lernen im Religionsunterricht: Menschen und Ethos im Islam und Christentum**, W. Kohlhammer Verlag, Stuttgart, 2007
- T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı Uluslararası İlahiyat Programı, Ankara, 2009, s. 1-9
- TOSUN, Cemal, **Din ve Kimlik**, TDV, Ankara
- ÜSTÜN, Cevat, **1683 Viyane Seferi**, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından Seri VII., No: 2, Ankara, 1941

WUNN, Ina; MOHANGHENG, Hamideh, **Muslimische Gruppierungen in Deutschland**, Kohlhammer, Stuttgart, 2007

KAYNAK KİŞİLER

1. ALBOĞA, Bekir, 1963 Konya doğumlu, Üniversite, DİTİB-Dinler ve Kùltürler Arası İlişkiler Müdürü
2. ALTUNTAŞ,Erdinç, 1973 Heilbronn/Almanya doğumlu, Üniversite, DİTİB-Stuttgart Eyalet Birliği Başkanı
3. ÇELEN,Cevdet, 1958 Çankırı doğumlu, Üniversite mezunu, 09.08.2005-14.08.2009 tarihleri arasında Almanya Stuttgart Din Hizmetleri Ataşesi
4. KAYA,Ercan, 1972 Çorum doğumlu, Üniversite, 2008-2010 DİTİB-Wernau Din Görevlisi
5. KIRBAŞ,Murat, 1975 Bayburt doğumlu, Meslek Okulu, DİTİB-Stuttgart Diyalog sorumlusu
6. KİNİT,Kadir, 1960 Çanakkale doğumlu, Üniversite, DİTİB-Stuttgart Bölgesi Sosyal Hizmetler Sorumlusu
7. SEYMEN,Münir, 1958 Bursa doğumlu, Üniversite, 2005-2009 yılları arası DİTİB-Reutlingen Din Görevlisi
8. TEKİN,Yunus, 1969 Ardahan doğumlu, Üniversite, 2006-2011 DİTİB-Kornwestheim Din Görevlisi.
9. TOLU,Gürhan, 1975 Stuttgart doğumlu, Meslek Okulu, DİTİB-Esslingen Diyalog sorumlusu
10. UĞURLU,Işık, 1954 Kayseri doğumlu, Üniversite, DİTİB Eğitim ve Kùltür Müdürü

İNTERNET KAYNAKLARI

www.bamf.de

www.cm-fi.de

www.destatis.de

www.deutsche-islam-konferenz.de

www.ditib.de

www.fontaene.de

www.grundrechte.rewi.hu-berlin.de

www.juraforum.de

www.quantara.de

www.stm.badenwuerttemberg.de

www.zuwanderungsrat.de

www.zentralrat.de

www.zft-online.de

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Elazığ'da doğdu. Orta öğrenimini Elazığ'da tamamladı. 2001 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat fakültesinden mezun oldu. 2004-2007 yılları arasında Fono Açık öğretiminin Stuttgart'ta bulunan Avrupa bürosunda çalıştı. 2007-2010 yıllarında Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği'nin Stuttgart bölge sorumlusu olarak görev yaptı. 2010 yılının şubat ayından beri Diyanet İşleri Başkanlığı'nda çalışmaktadır.